

POŠTNINA PLAČANA PRI POŠTI 1102 LJUBLJANA

Planinski vestnik

1

glasilo Planinske zveze Slovenije

januar 2000

MAMMUT - EDEN VODILNIH SVETOVNIH PROIZVAJALCEV GORNIŠKE, OUTDOOR IN
TREKING OPREME; 130 LET INOVACIJ, KVALITETE, IZKUŠENJ, TRADICIJE IN ZAUPANJA KUPCEV

MAMMUT OPREMA USTREZA EN, CE, UIAA, ISO 9001 NORMAM

MAMMUT

Foto: Esben Hardt - North of Tinitiglag, Greenland

UVOZNIK IN DISTRIBUTER

T.E.R.R.A.

GORNIŠKA OPREMA
MOUNTAINEERING EQUIPMENT

SI 2000 Maribor, I. Internacionale 22, Slovenija
Tel.: +386 62 227 613, 109 53 20
Fax: +386 62 109 53 21

NA VAŠO ŽELJO VAM POŠLJEMO BREZPLAČEN KATALOG; ZA DRUŠTVA, ORGANIZACIJE IN USTANOVE POSEBNE UGODNOSTI.

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

januar 2000

1

letnik C

izhaja od leta 1895

vsebina

	✓ Zapisani v zgodovini planinstva	2
Marjan Rztresen	✓ Stoti letnik Planinskega vestnika	4
	✓ Generalni tajnik PZS	5
Marjan Rztresen	✓ Sam na Kontinentalnem ledu	6
Bojan Borut Rotovnik	✓ Global Positioning System – GPS	10
Silvo Babič	✓ Letenje nad zahodnim Nepalom	14
Tomaž Štefe	✓ Alpe v objemu Alpske konvencije	17
	✓ Svet gorskih višin in jamskih globin	19
Aleš Tacer	✓ Stopinja v ledu	21
Vladimir Habjan	✓ V trentskih brezpotjih s H. Tumo	22
Marjan Bradeško	✓ Veli vrh v mesečini	25
Matej Mejovšek,		
Igor Škamperle	✓ Lastovičji let	26
Borut Peršolja	✓ Navihanci	29
Mare Cestnik	✓ Pribežališče prepričanih	31
Tomislav Jagačić	Klop za utrjene planince	34
Vera Pipal	✓ Novoletni ples 2000	35
	✓ Odmevi	36
	✓ Iz planinske literature	37
Vera Pipal	✓ Knafelčevo očesce	37
	✓ Društvene novice	42
Slavica Štirn	✓ Osamelec	42

✓ Slika na naslovni strani: **Jalovec s Prisojnika**

Foto: Klemen Čepič

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 1000 Ljubljana, Dvorčakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Rztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojir, Tone Škarja in Franček Vogelink. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri Agenciji RS za plačilni promet 50101-678-47046, devizni račun pri Ljubljanski banki - Gospodarski banki d. d. Ljubljana 50100-620-133-900-27620 - šifra valute - 3053/8. Naročnina za leto 2000 znaša 4500 tolarjev in je plačljiva najpozneje do konca marca 2000, posamezna številka stane 500 tolarjev. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna JOŽE MOŠKRIČ d. d. v Ljubljani.

ZAPISANI V ZGODOVINI PLANINSTVA

V polni osrednji dvorani dvorca Zemono pri Vipavi je Planinska zveza Slovenije na slavnostni prireditvi lanskega 18. decembra podelila nekaterim zaslužnim slovenskim planincem svoja najvišja priznanja, spominke plakete in svečane listine, poleg tega pa še listine o donatorstvu nekaterim podjetjem, ki so to leto gromotno pomagala predvsem alpinistom in markacistom, da so lahko uspešno opravili svoje načrtovane naloge.

Organizatorji lanske letošnje prireditve, planinski društvi iz Vipave in Ajdovščine (slednje je lani praznovalo 95-letnico delovanja), so se karseda potrudili in pripravili program, kakršnemu že dolgo nismo bili priča na takih praznovanjih. Nastopili so nonet **Sotočje** iz Sela v Vipavski dolini, citrar **Tomaž Plahutnik** in operni solist **Marko Kobal**, vrsta mladih domačih baletnic, recitatorjev, glasbenikov in igralcev, ki jim je spored pripravila **Irena Šinkovec**, prisotna pa sta bila tudi oba župana, iz Vipave in Ajdovščine, **Ivan Princes** in **Kazimir Bavec**, vipavski je v pozdrav povedal tudi nekaj priložnostnih besed, uglašenih na planinske note.

Slavje je uvedel nonet Sotočje s planinsko himno Oj, Triglav, moj dom, ki so jo prisotni seveda poslušali stojé, kot se za himno spodobi, po pozdravnih besedah predsednika domačega Planinskega društva Vipava pa je spregovoril predsednik Planinske zveze Slovenije **Andrej Brvar**.

KAJ JE PAVEDAL PREDSEDNIK PZS

»Vsakoletno podelitev najvišjih in najbolj cenjenih priznanj Planinske zveze Slovenije organiziramo v obdobju, ko vsi mrzlično pričakujemo, da se bo število, ki označuje koledarsko leto, povečalo. To je tudi čas za ustvarjalni premislek o našem delu, uspehih in porazih. Nekaj podobnega se bom lotil tudi sam v naslednjih

minutah, zavedajoč se, da bo pravo in pošteno oceno pisala zgodovina.

Še nedolgo tega sem na različnih slovesnostih upravičeno svaril pred ograjevanjem v lastne vrtičke, nespoštovanjem in nepriznavanjem drugih, pred zavračanjem in opuščanjem skupnih zadev. Število planinskih šol se nam je zmanjšalo, manj je planinskih skupin na šolah, trgajo se utečene kadrovske poti, ki so vodile najbolj sposobne od mladih planincev preko alpinistov do gorskih reševalcev ali vodnikov. Ob takem stanju ni odveč navreči še ljudsko modrost, ki pravi, da reka, ki se v rokave deli, nima nobene moči.

Občutek imam, da smo te procese pričeli letos zastavljati. Na Skupščini Planinske zveze smo po dolgotrajni razpravi sprejeli razvojni dokument Vodila o delu Planinske zveze in planinskih društev. S tem smo se zavezali, da bomo delovali pri prevladovanju gorskega prostora in pri usmerjanju obiskovalcev gora enotno in usklajeno. Med društvenimi odborniki vedno bolj prevladuje prepričanje, da smo složni močnejši, manj ranljivi, bolj sposobni, bolj spoštovani in tudi uglednejši. Če bomo duhá in sporočilo Vodil uresničevali v praksi, bodo tudi planinske organizacije počele tisto, kar danes počne razviti svet. Ta se pospešeno združuje, išče skupne interese in stične točke.

V zadnjih letih redkokdaj odpiramo nove koč. Z leti smo namreč postavili dovolj koč, da obiskovalci lahko varno načrtujejo potovanja po gorah. Razpoložljiva finančna sredstva in elan društvenih delavcev so se po sili razmer močno zmanjšali. Zato smo toliko bolj veseli vsake večje obnove, kaj šele novogradnje, kakršno smo odprli julija v Bavšici. Planinsko učno središče Bavšica bo namenjeno izključno vzgajanju in izobraževanju planincev, kar postaja ena od prednostnih nalog v letih, ki prihajajo.

Lanskih zaslužnih in z najvišjimi planinskimi priznanji nagrajenih planincev je bilo veliko – kaže, da je sedanja generacija planinskih seniorjev prispevala zares veliko za svojo srčno stvar, ki se imenuje planinstvo.

V planinski organizaciji poleg koč in potov gradimo in ustvarjamo predvsem gorniška dejanja. Alpinistična dejanja, ki so zapisana v slovenski, nekatera pa celo svetovni planinski zgodovini, segajo daleč pred ustanovitev Slovenskega planinskega društva. V letošnjem letu smo se spominjali predvsem dveh jubilejev. **Valentin Stanič**, pred 200 leti vodilni veleturist takratnega časa v Vzhodnih Alpah, je prvi stopil na Watzmann, nemški Triglav, še bolj je odmeval njegov vzpon kot prvega turista na Grossglockner. Pred dvajsetimi leti je takratna generacija alpinistov kronala uspehe sedemdesetih let s preplezanjem zahodnim grebenom Everesta. Upravičeno velja smer za največji kolektivni dosežek slovenskega alpinizma v Himalaji. Je dokaz, da složni zmoremo višje in težje smeri.

Poznavalci priznavajo, da so slovenski alpinisti najbolj zaznamovali zadnje desetletje v Himalaji. Še enkrat se je potrdilo, da smo tudi z alpinizmom slovenski planinci svetovno znani.

Za najboljšo potrditev teh besed je poskrbel **Tomaž Humar** s solo vzponom čez mogočno steno Daulagiriya. Povedanega je bilo veliko, pero zgodovine je z besedami **Reinholda Messnerja** že zapisalo prve ocene. Neizmerno smo bili veseli, da smo lahko pozdravljali pravega športnega viteza, ki je, če povzamem misel **Toneta Škarje**, vložil sebe in svojo glavo v zameno za rožo lepote, ki je v pravem trenutku zbral dovolj modrosti in poguma, da se je spod vrha gore obrnil zato, da nas bo še lahko osupljal s podvigi; ki je alpinizem s pomočjo interneta pripeljal v sleherni dom. Zato njega in njegov vzpon občudujemo bolj kot ostale športnike. Morda tudi zato, ker je do zadnje biti predan ciljem in sanjam, ki jih želi izsanjati.

Civilna družba in s tem tudi društva so ob tranziciji potegnili krajši konec. Če je na eni strani to razumljivo, ker je bilo potrebno ustvariti novo državo, pa na drugi strani ne pristajamo na to, da se pozablja zlasti na družbeno koristnost tistih društev, ki prevzemajo od družbe del nalog in jih za družbo na najcenejši način kvalitetno in odgovorno opravljajo. Ob tem pričakujemo

več razumevanja tudi od države, ki bi morala, kot ji velja Zakon o društvi, s strogimi kriteriji ločevati med društvi in spodbujati ter podpirati predvsem društva javnega pomena. Obetali smo si, da bodo kriteriji nastavljeni tako, da jih bodo lahko izpolnila le tista planinska društva, ki so kompletna po vsebini in kot dober gospodar skrbijo za del gorskega prostora. Ta bi bila tudi deležna pomoči občinskih in državnih financ, olajšav pri poslovanju itd.

Dragi odlikovanci!

Za vsem, kar je bilo narejenega, stojijo posamezniki. Ni veliko organizacij, ki bi se lahko pohvalile, da dolga desetletja toliko izjemnih ljudi pušča sledi v njej. Vaša dobra dela smo že v preteklosti nagrajevali z odličji Planinske zveze, danes potrjujemo s plaketami in listinami izjemnost in dolgotrajnost vaših ustvarjalnih naporov. Nedvomno ste pustili globoke sledi v okoljih, kjer delujete ali ste delovali. Zato vam v isti sapi čestitam in se zahvaljujem za vse, kar ste položili v planinsko skrinjo.«

POSEBNA PRIZNANJA PZS

»Planinska dejavnost bi bila danes in v preteklosti veliko siromašnejša brez pomoči, ki ne pričakuje plačila, pa naj gre za denarne prispevke, podarjene materialne dobrine ali za skupno zavzetost za uresničevanje gorniških načrtov,« je zatem dejal voditelj sporeda, ko je napovedal, kdo bo od PZS v skromno zahvalo dobil listine o donatorstvu. Prejeli so jih Eles-Elektro Slovenija, Fructal iz Ajdovščine, Ljubljanske mlekarnice, Pivovarna Union, 15. Letalska brigada Slovenske vojske, ki kajpada deluje pod streho Ministrstva za obrambo Republike Slovenije, Elektro Ljubljana, Mobitel, SCT Ljubljana in Primorje iz Ajdovščine. Le redki so se potrudili priti po ta priznanja, prevzeli jih niso niti tako bližnji sosede, kot so Ajdovci.

Zatem so posebni priznanji podelili velikima planinskima simpatizerjema, »ki nista nikdar opravljala vidnejših funkcij v planinski organizaciji, a je njuno delo neprecenljiv prispevek v mozaiku slovenskega planinstva,«

Zato je zdaj še posebno težko nagraditi najdelavnejše med nekdanjimi stebri slovenskega planinstva, saj bi priznanja zaslužilo še veliko več pripadnikov slovenske planinske organizacije.

kot je bilo rečeno. Posebni priznanji sta prejela **dr. Tatjana M. Peterlin-Neumaier**, Ljubljancanka, poročena v Nemčiji, ki je ob lanskoletnih slavjih 200-letnice prvega vzpona na Watzmann, »nemški Triglav«, kar je bilo delo slovenskega duhovnika in veleturista **Valentina Staniča**, zbrala ogromno gradiva o tem vzponu in tudi sicer pomembno sodelovala pri pripravljavanju praznovanja, in **Rudi Moge**, ki je z vztrajnostjo in argumenti pomagal izposlovati, da imamo v Sloveniji ustrezne državne predpise o gorskem vodništvu – »zaradi osebnega izjemnega prizadevanja pri zakonski ureditvi statusa in vloge gorskih vodnikov«, kot je bilo obrazloženo.

Spominsko plaketo Planinske zveze Slovenije, ki jo lahko član slovenske planinske organizacije dobi le enkrat v življenju, in sicer navadno ob svojem okroglem življenjskem jubileju, potem ko je kdaj že dobil zlati častni znak PZS, je lani dobilo kar precej zaslužnih slovenskih planincev. Ob svoji 60-letnici sta jo dobila **Milan Čelik** in **Peter Leban** iz PD Kranj. **Janko Brinšek** iz PD Radovljica, **Jože Filipič** iz PD Škofja Loka, **Janez Porenta** iz PD Delo, **Valentin Rezar** iz PD Jesenice, **Franc Šisernik** iz PD Ravne na Koroškem in **Leon Štifter** iz PD Domžale so jo dobili ob svoji 70-letnici, **Jurina Cerkvenič** iz PD Železničar Maribor, **Kristl Pečovnik** iz PD Mežica in **Silva Pohar** iz PD Jesenice ob 80-letnici ter še večji korenini **Franc Hvala** iz PD Nova Gorica in **Janez Fon** iz PD Jesenice ob svoji 90-letnici. Spominsko plaketo sta ob svoji 50-letnici prejeli

tudi Planinsko društvo Nova Gorica in Obalno planinsko društvo Koper, ob 60-letnici pa PD Dravograd.

ENAJST NAJVIŠJIH NAGRAJENCEV

Vrhunec praznovanja na Zemonu je bila vsekakor podelitev svečanih listin, najvišjih priznanj, ki jih podeljuje Planinska zveza Slovenije, dobijo pa jih lahko posamezniki za svoj izreden prispevek k razvoju planinske dejavnosti in za življenjsko delo, ali pa organizacije za izreden prispevek k planinstvu. Upravni odbor PZS je na podlagi predlogov in po tehtnem preučevanju planinskih zaslug vseh nominiranih kandidatov odločil, da prejmejo najvišje slovensko planinsko priznanje za leto 1999 **Kancijan Kušar** iz PD Železničar Ljubljana za življenjsko delo v svojem planinskem društvu, **Mirko Mlakar** iz PD Mežica za izreden prispevek v planinski organizaciji na Koroškem, **Janko Muha** iz PD Snežnik Ilirska Bistrica za aktivno delo na področju planinstva na Primorskem, **Anton Oman** iz PD Gozd Martuljek za pomemben delež pri razvoju planinstva Zgornje Savske doline, **Anica Podlesnik** iz PD Velenje za življenjsko delo na področju vzgoje in izobraževanja mladih v planinski organizaciji, **Ciril Praček** iz PD Jesenice za življenjsko delo na področju alpinizma, gorske reševalne službe, planinske vzgoje in publicistike, **Janez Remec** iz PD Pošta in Telekom Ljubljana za organizacijsko in aktivno delo na področju planinskega gospodarstva, **Savo Šink** iz PD Škofja Loka za življenjsko delo v planinskem društvu, **Adi**

namesto komentarja

STOTI LETNIK PLANINSKEGA VESTNIKA

Slovenska planinska organizacija je lahko ponosna na marsikaj, še predvsem pa je lahko na ogledalo, v katerem se ogleduje že celo stoletje: s to številko začena izhajati stoti letnik Planinskega vestnika, glasila Planinske zveze Slovenije in prej Slovenskega planinskega društva.

To bi bil lahko vzrok za vsakršna proslavljanja in praznovanja, za posebne izdaje in vsakovrstne obogatitve, za visokodoneče priložnostne članke in priznanja. Zgodilo se bo prav malo takega, kar bi bilo mogoče razumeti kot fanfare zmagoslavja, nekakšen pečat pa bo vendarle dan temu jubileju: z zadnjim kamenčkom bomo poskušali dokončati podobo, ki jo že sestavlja devetindevetdeset vsakršnih kamnov, v upanju, da bo to še vedno nedokončano delo, ki ga bo treba še kar nadaljevati.

Vsa tega od teh kamenčkov so brusili takratni mojstri

te obrti, kakor so najbolje znali in mogli, v prepričanju, da so mu dali pravi pečat tistega časa. Ko zdaj kdajpakdaj vzamemo pod drobnogled delčke tega mozaika, smo pravzaprav lahko zadovoljni: Planinski vestnik je najpogosteje edini zanesljivi vir informacij o dejavnostih na področjih, ki jih je obravnaval. Dasiravno je občasno kakšen odkrušek odletel kam drugam in tam pustil svojo sled o slovenskem planinskem delovanju, je to vendarle samo delček velike celote, ki je oblikovana samo v Planinskem vestniku.

Kakšno planinsko revijo naj bi odslej pripravljali, da bi po njej segla vsaj večina organiziranih planincev? Takega recepta ni, kot ga ni za katerikoli drugačen časopis ali revijo, kajti če bi obstajal, bi imeli vsi tiskani mediji ogromne naklade. V tako raznoliki družini, kot je planinska, ki združuje planinske izletnike in alpiniste, markaciste in plezalce, varstvenike okolja in jamarje, podmladek in seniorje, pohodnike, ki hodijo po gorah samo v skupinah, in samotarje, zbiralce žigov in iskalce gorskih brezpotij, popotnike od koč do koč in gorske tekače brez postankov, redkobesedne znanstvenike in gostobesedne romantike, je s pisano besedo med platnicami razmeroma tenke revije težko ustreči vsem.

Pa bomo vendarle poskušali večini, ne da bi pri tem opustili osnovno vodilo: držati ogledalo planinskim dogajanjem in dogajanjem v planinstvu.

Marjan Raztresen

Vrečer iz PD Celje prav tako za življenjsko delo v planinskem društvu in **Tomaž Humar** iz PD Kamnik za vrhunske alpinistične dosežke. Naposled je svečano listino PZS prejelo Planinsko društvo Kranj (v društvenem imenu jo je prevzel njegov predsednik **Franc Ekar**) ob 100-letnici delovanja, in sicer za izjemen prispevek k razvoju planinstva. Visokega priznanja ni osebno prevzel samo Ciril Praček, ki se je opravičil, da ga ne bo zaradi bolezni, predsednik PD Jesenice **Rudi Kocjančič** pa nam je dejal, da je najrajši dan pred tem prišel iz bolnišnice, kjer so mu operirali kolke – da bo kljub častitljivi starosti še lahko smučal...

Trije slavljenci so se v svojem imenu in v imenu drugih nagrajencev zahvalili za visoka priznanja in povedali še nekaj priložnostnih besed, s čimer se je uradni del po več kot poldrugi uri končal. Stari in novi planinski znanci, ki so v Zgornjo Vipavsko dolino prišli iz vseh predelov Slovenije, so se ob kozarčku in prigrizku, predvsem pa ob pogovoru še precej časa zadržali pod streho gostoljubnega in s freskami lepo okrašene dvorca na vzpetini nad dolino. Zimska narava jim je bila naklonjena, domov so se vrnili v normalnem vremenu in niso niti malo občutili znamenite vipavske burje, ki je pokazala zobe tako pred tem sobotnim dnevom kot tudi po njem.

KADROVSKE SPREMEMBE PRI VRHU PLANINSKE ORGANIZACIJE

GENERALNI TAJNIK PZS

Predzadnja lanskoletna seja upravnega odbora Planinske zveze Slovenije 26. novembra v Ljubljani je bila nemara prav zgodovinska. Dotlej v leporečje zavite razprave so tedaj naposled pokazale, da v PZS vendarle ni vse tako, kot bi moralo biti in da se bo moralo marsikaj spremeniti, da bi osrednja slovenska planinska organizacija delovala tako, kot je zapisano v njenih aktih.

Na novembrski seji je bil kar majhen šok celo za vsega vajene dolgoletne člane upravnega odbora PZS, ko so med razpravo o eni od točk dnevnega reda, o kadrovskih zadevah, v kateri sta imela temeljni poročili tajnik PZS **Janko Pribošič** in predsednik **Andrej Brvar**, predvsem še prvi, dobili na mizo list papirja, na katerem je bilo čisto na vrhu zapisano »Razreši se tajnika PZS g. Janka Pribošiča«, v nadaljevanju pa brez posebnih obrazložitev utemeljivte, kaj naj bi sledilo temu, ne da bi bilo pojasnjeno, zakaj naj bi prišlo do teh kadrovskih sprememb in do te razrešitve.

TAJNIK IN NJEGOV POMOČNIK

V dolgi in odkriti razpravi je bilo potem vse pojasnjeno: tajnik tako velike organizacije, kakršna je PZS, se ne more več čisto sam ukvarjati s prav vsemi zadevami, o katerih naj bi odločal vodja poklicne skupine ljudi na sedežu osrednje slovenske planinske organizacije, zato naj bi PZS dobila človeka, ki bi vodil operativne zadeve, nekakšnega poslovodjo in vodjo delovne skupnosti zaposlenih na Dvorčakovih 9 v Ljubljani, in generalnega sekretarja, saj en sam človek v tako razvejani organizaciji ne more biti več kos vsem nalogam.

V predlogu predsedstva PZS, v katerem je ob predsedniku še pet podpredsednikov in tajnik, poslanem upravnemu odboru, je bilo zapisano, naj zaradi spremenjenih razmer v slovenski planinski organizaciji in tudi zaradi 25-odstotnega povečanja članstva planinskih društev v PZS posebna delovna skupina skupaj z načelniki komisij pripravi predlog sprememb del in pravilnika o sistematizaciji delovnih mest v delovni skupnosti PZS za obravnavo v upravnem odboru.

Tako naj bi pomočnik tajnika PZS, operativni tajnik ali

poslovni sekretar, pač odvisno od odločitve upravnega odbora, kako se bo imenoval, pomagal in svetoval tajniku PZS, vodil kadrovska opravila zaposlenih v PZS, urejal Obvestila in koledar akcij PZS, spremljal in vodil arhiv članic PZS ter protokol, analiziral članstvo v planinski organizaciji ter nasploh opravljal vsa vodstvena administrativna dela. To naj bi bil, kot je pokazala razprava v upravnem odboru, dosedanji tajnik PZS, medtem ko bi »pravega« tajnika PZS našli po do tedaj še neopredeljenih merilih, bil pa bi v vsakem primeru reprezentančni sekretar osrednje slovenske planinske organizacije; na koncu koncev v eni osebi ne morejo biti združene vse neštevilne naloge, ki naj bi jih opravljal najvišji redno zaposleni v PZS.

Razprava na novembrski seji upravnega odbora PZS, na kateri so govorili o tem, je bila burna. Nekateri razpravljalci so dejali, da je bil za takšno točko dnevnega reda že čisto zadnji čas, ker da s sedanjim stanjem na tem področju marsikdo ni bil zadovoljen, drugi so rekli, da gre za sekanje glav in za razpad PZS ter da »tukaj nasploh nekaj močno smrdi«, tretji so hoteli vedeti, kaj naj bi dosegli s temi spremembami, ali samo kadrovsko zamenjavo ali pomembno in daljnosežno bistveno spremembo v planinski organizaciji, spet nekateri so hoteli vedeti, kakšne denarne posledice bi imela ta sprememba, nekateri pa, da je to priložnost za natančno opredelitev profilov ljudi, ki bi strokovno delali v pisarni PZS, ker da je zdaj ta pisarna »nekako urejena anarhija«, kot se je izrazil eden od razpravljalcev.

TAJNIK IN POSLOVODJA

Tajnik in poslovodja, dve osebi torej, naj bi že v začetku tega leta vodila delovno skupnost PZS, saj je PZS postala največje planinsko podjetje v Sloveniji.

Tako so člani upravnega odbora PZS na lanskim novembrski seji razrešili dosedanjega tajnika PZS Janka Pribošiča in sklenili, da je dosedanji tajnik najdlje do 26. februarja 2000 imenovan za vršilca dolžnosti tajnika PZS. Imenovali so delovno skupino z **Jožetom Melanškom** na čelu (člani pa so še **Andrej Brvar**, **Dani-**

lo Škerbinek, Janko Pribošič, Rudi Skobe in Marija Benčina), ki naj na podlagi Vodil pregleda dela, ki jih opravlja tajništvo PZS, opravi skupaj z načelniki komisij njihovo analizo in pripravi predlog sprememb del in pravilnika o sistematizaciji delovnih mest za obravnavo na upravnem odboru. Pripravili naj bi za naslednjo sejo upravnega odbora predlog, kaj naj dela pisarna PZS in kakšne naj bodo njene naloge v okviru Planinske zveze

Slovenije, Meddruštvenih odborov in planinskih društev, kakšne naj bodo naloge tajnika in tajništva PZS, razmejili naj bi pristojnosti in odgovornosti, organizacijo dela in izobraževanje delavcev in vodstvenih kadrov oziroma funkcionarjev, financiranje posameznih nalog ter razmejitev pristojnosti znotraj organizacije. Planinska zveza Slovenije res postaja velika organizacija.

SLOVENSKI ALPINIST IN POLARNI POPOTNIK STANE KLEMENC JE BIL V PATAGONIJI

SAM NA POTI PO KONTINENTALNEM LEDU

MARJAN RAZTRESEN

Od odprave leta 1983, ko so slovenski alpinisti v Fitz Royu preplezali prvenstveno smer v vzhodni steni, in po odpravi v vzhodno steno Cerro Torreja (obe gori sta na meji med Argentino in Čilom), na katerih je bil **Stane Klemenc** vodja, s seboj pa je imel takrat najboljše slovenske alpiniste **Frančka Kneza**, **Silva Kara** in **Janeza Jegliča**, ki ga zdaj, žal, ni več, in na drugi poleg njih še tudi že pokojnega **Slavka Svetičiča**, **Petra Podgornika** in **Pavleta Kozjeka**, si je takratni vodja odprave vseskozi želel spet priti v Patagonijo: da bi videl, kaj je za tistimi hribi, na katere so plezali. Ta želja se mu je uresničila šele lani, leta 1999, ko se je 4. oktobra odpravil od doma. Od **Rolanda Garibota**, Argentineca, ki živi v Ameriki, je dobil dober zemljevid s koordinatami za satelitsko navigacijo in ko ga je imel pred seboj, si je zamislil smučarsko in gorniško turo: iz vasi Chalten, ki je leta 1986 sploh še ni bilo (bila je samo gostilna Fitz Roy) in ki je 520 kilometrov daleč od Rio Gallegosa, kamor popotniki priletijo z letalom, in še dalje od mesta Calafate, ki je zdaj prav tako že turistično urejeno. Chalten, tri ure oddaljen od baznega tabora pod Cerro Torrejem in prav toliko daleč od tabora pod Fitz Royem, se je začel razvijati po letu 1986, v njem pa zdaj stalno živi približno 200 ljudi.

»Panorama iz te vasice je fantastična in velik del sem si že zaradi nje želel še enkrat iti v Patagonijo,« pravi Stane Klemenc, »ne v plezalne podvige, ampak na turo s smučmi in na prečenje Hielu Continental, Celinskega ledu na čilski strani, kamor se iz Argentine pride preko meje v ledeni divjini, ki je samo na zemljevidih.«

Kontinentalni led je največje strnjeno območje ledu na Zemlji zunaj obeh zemeljskih polov. Iz Andov se ti 60 do 100 kilometrov dolgi ledeniki stekajo neposredno v Pacifik, na drugi strani pa je znamenita gorska skupina Paine v Čilu, kjer so slovenski alpinisti tudi že preplezali prvenstvene in težavne smeri.

»Prav tako sem dolgo sanjal o Pier Giorgiu, steni in gori, na katero so prvi priplezali argentinski Slovenci; nad to steno sem dolgo navduševal mlajše slovenske alpiniste, vendar doslej na to ni bilo nobenega odziva.

6 Tam bi lahko preplezali katero od ekstremnih smeri po

Takole je bilo na startu in na cilju: s 35 kilogrami hrane in opreme za preživetje je Stane Klemenc prečil Kontinentalni led Patagonije.

sredini stene, ker lažjih tam pač ni mogoče. Morda se doslej za to niso zanimali tudi zato, ker je stena kakšnih deset ur daleč od krajev, do katerih je opremo mogoče prinesiti s konji.«

35 KILOGRAMOV ZA PREŽIVETJE

Lanskega 6. oktobra se je Klemenc z avtobusom pripeljal v vas Chalten in poiskal gorskega vodnika Alberta. Našel ga je v tri ure oddaljeni bazi pod Torrejem, kar je bil za Klemenca prav prijeten sprehod, opravljen v poldrugi uri, in hkrati obujanje spominov na poldrugi mesec življenja pod to goro. Alberto je tam skupino turistov učil hoje po ledeniku in prečenje reke po napeti vrvi nad vodo. Posodil mu je smučni in šotor, kuhalnik si je izposodil že prej, in mu predvsem dal vrsto koristnih

Osamljeni popotnik pod prelazom Marconi: lepo je bilo potovati s smučmi na nogah in za seboj vleči transportno vrečo, teže je bilo z vso prtljago na hrbtu iskati prehode po ledeniški groblji.

nasvetov za hojo po Kontinentalnem ledu, kjer ni niti nobenih poti niti markacij. Klemenc se je nemudoma vrnil v vas, zvečer nakupil še nekaj hrane in se dogovoril, da ga naslednje jutro z avtom odpeljejo 15 kilometrov na jug proti Piedri del Fraile, od koder pelje pot mimo Lago Electrico do ledenika Marconi in na Passo Marconi, kjer se začne Hielo Continental.

Pripravil je torej prtljago, ki jo je skrčil na najnujnejše, vendar je bilo v nahrbtniku in na njem še vedno dobrih 35 kilogramov opreme in hrane za deset dni, vključno s smučmi, šotorom, spalno vrečo in tremi litri goriva za kuhanje, obleko, kratko vrvjo, vponkami, plezalnim pasom, cepinom in derezami ter nekaj zdravili. S seboj ni imel sani, ampak le močno transportno vrečo, v katero je med potjo občasno iz nahrbtnika preložil prtljago in jo vlekel za seboj, ko je smučal, sicer pa je vse nosil na ramah. S seboj ni imel niti radijske postaje in niti telefona, ker tam to ne deluje. »Če bi se poškodoval, bi na kraju nesreče pustil opremo in poskusil priti do ljudi, s hujšo poškodbo pa bi pač poskušal preživeti vsaj teden dni, nakar bi me Alberto verjetno pogrešal in bi me začel iskati,« je dejal Klemenc. »Toda po usodni poškodbi tako in tako vsak tak popotnik ve, kaj ga čaka in na to nihče ne misli resno, sicer bi ostal doma na varnem.«

Tako je tisto popoldne vzel na koncu kolovozne poti pot pod noge in po kar lepih stezicah in skozi lepe bukove gozdove prišel do jezera Electrico. Edino, kar ga je sprva nekoliko vznemirjalo, so bile pumove sledi, na katere je naletel dvakrat, vseskozi pa se je navduševal nad lepimi pticami, podobnimi žolnam, in se veselil številnih zajčjih sledi – pume imajo torej tod dovolj hrane.

VELETOKI LEDENIKOV

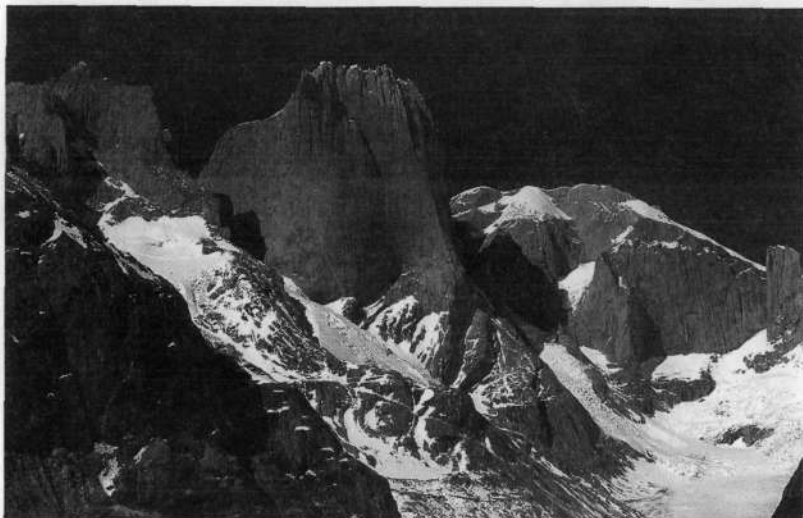
Pri Lagu Marconi se začne ledenik z istim imenom, na katerega je samotni popotnik stopil 8. oktobra, potem ko je pospravil svoj šotorček. Pred seboj je imel 950

višinskih metrov višje prelaz z istim imenom, na katerega se je bilo treba povzpeti po tem ledeniku. Opoldne je prišel na sneg in od tod nekaj časa občudoval gorsko panoramo s skoraj tisočmetersko in popolnoma gladko steno Pier Giorgia, si potem kljub strmini nataknil smučī in z njimi hodil naslednje tri dni, za sabo pa vlekel vrečo s skoraj vso opremo, kar je bilo dosti lažje kot vse nositi na ramenih.

Levo od njegove smeri so se ves čas z mogočnim hru-

Štrašljivo je bilo, ko so se nad potjo podirali kot hiše veliki seraki, ki pa na srečo niso dosegli smeri, po kateri je hodil samotarski gorohodec.

Pier Giorgio, iz enega kosa ulita gora

Foto: Stane Klemenc

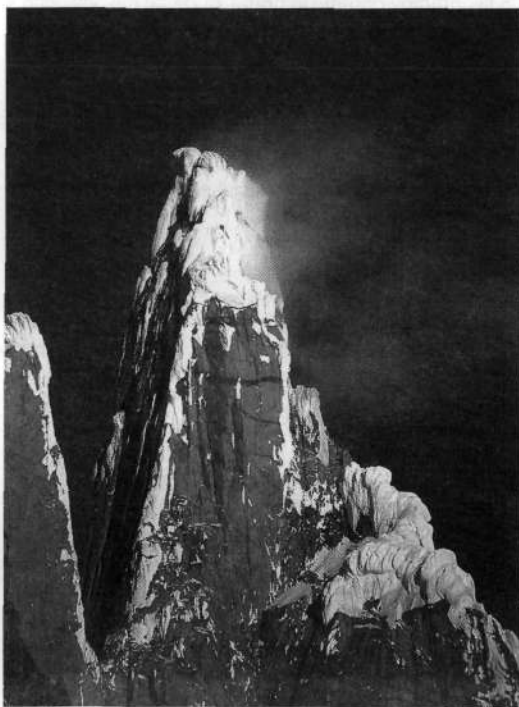
pom podirali ogromni seraki, visoki in široki po kakšnih trideset metrov, kar pa ga je vznemirjalo samo v začetku, dokler ni videl, da se vsi plazovi ustavljajo 30 do 40 metrov pred njegovo potjo. Sicer pa človek računa, je dejal Stane Klemenc, da se ne bo podrl kakšen bistveno večji serak, ki bi lahko ogrozil popotnika. Vreme je bilo tako ta dan kot naslednje dni lepo, kar je za Patagonijo prav presenetljivo. Tako so se smučarju ponujale izredne panorame, pa tudi orientiral se je lahko brez težav že po okoliških markantnih gorskih vrhovih in skorajda ni potreboval satelitske navigacije, s katero je vsak dan samo natančno določil položaj svojega tabora – za vsak primer, če bi se ponoči spremenilo vreme.

S prelaza Marconi se je smučal približno 50 metrov navzdol, tam pa so se mu na Kontinentalnem ledu odprli neizmerno lepi pogledi na velike verige njemu neznanih gorá, ovešenih z grozdi serakov, dolge več sto kilometrov, ki se vlečejo vzporedno z glavno verigo Andov. Tam se na nadmorski višini 1510 metrov na Kontinentalnem ledu v en sam veletok zliva pet velikih ledenikov. Gre za popolnoma ravno ledeno ploskev, ki se rahlo spušča – v dolžini 40 kilometrov za komaj 40 višinskih metrov, kar seveda sploh ni opazno.

»Ta dan sem bil predvsem radoveden, kakšen je Cerro Torre z druge strani,« pravi Klemenc. »Ko sem okoli dveh popoldne prišel na vrh prelaza, sem karseda pohitel, ker sem hotel do večera najti kar najlepši prostor, od koder bi goro fotografiral v večerni svetlobi, kar pa mi je komajda uspelo. Ob sedmih zvečer sem po 18 kilometrih hoje po tem pet kilometrov širokem ledeniku – v celoti sem tiste dni po Kontinentalnem ledu prehodil 35 kilometrov – prišel do prostora s prekrasnim razgledom na goro in začel fotografirati, ne da bi prej postavil šotor. Do mraka sem posnel pet filmov – vsako sekundo je bila drugačna nenavadna svetloba. Vseposod so bile čudovite gore, nekatere od njih s snežnimi gobami na vrhovih.« Šele z mrakom je postavil šotor, ki je bil na tej poti njegov drugi tabor, in si na bencinskem

kuhalniku pripravil izvrstno večerjo – dve juhi, špagete s koščkom salame in piškote za poobedek.

Ponoči je na tej poti vedno odlično spal. Pred spanjem je šotor ob straneh vedno zasul s snegom, da ga morebitni orkanski nočni veter, ki lahko tam pihá s hitrostjo 200 kilometrov in več na uro, ne bi odnesel. Vendar je imel neznansko srečo, saj je bilo vse dni lepo vreme in skoraj brezvetrje, vreme torej, ki je za Patagonijo nenavadno. »To pomeni,« razmišlja Klemenc, »da v Patagoniji za plezanje ni primerno vreme samo decembra in

Takole se je pokazal vrh Cerro Torreja.

Cerro Marconi, ovešen z nevarnimi seraki

januarja, kot smo mislili do zdaj, ampak tudi že prej – sam sem podnevi hodil po ledu celo brez rokavic.«

VELIČASTNO DOŽIVETJE

Naslednje jutro je najprej posušil šotor, prezračil spalno vrečo in vnovič kdove kolikokrat fotografiral iste gore kot prejšnji večer. Ta »odprava enega« je bila pač fotografska, z nje je odpravar prinesel domov 70 poslikanih filmov, samo v teh hribih in v tem ledu pa je v šestih dneh posnel 45 filmov. Toda po nekaj sto metrih hoje je ugotovil, da se je dan prej ustavil prekmalu, kajti od tam se je poleg Cerro Torreja videl še Fitz Roy. Ves dan je potem med potjo fotografiral to veličastno gorsko verigo, tudi nevarni Cerro Adela z ogromno seraki. »Za alpiniste, ki se ne ukvarjajo več z ekstremnim plezanjem, je pot preko Kontinentalnega ledu s pogledi na prekrasne hribe veličastno doživetje,« je prepričan Klemenc. »Ves čas je popotnik med najlepšimi in najtežavnejšimi gorami na svetu. Hoja je vseskozi po ravnem razen vzpona na Celinski led in sestopa z njega.«

Še dan pozneje je po tistem ledeniku hodil nekako 20 kilometrov in prišel do ledenika Viedma, ki napaja ogromno, skoraj sto kilometrov dolgo jezero z enakim imenom. Ker se tudi tamkajšnji ledeniki manjšajo, se je Stane Klemenc odločil, da ne gre navzdol po močno prepokanem in razbitem ledu s številnimi ledeniškimi razpokami niti do jezera Viedma, niti do jezera Argentina, ampak preko prelaza Viento ter v dolino reke Tunel in nazaj v vas Chalten.

Ko se je že tako odločil, je poskušal s Celinskega ledu najti najboljše prehode preko ledeniške groblje do prelaza Viento. S pomočjo satelitske navigacije in zemljevida je ugotovil, kje je in kje mora iti, da bo prišel na Vetrovno sedlo. Vsaj dvakrat je šel preko navdse nevarnega in razbitega dela ledenika ter problematičnih mostov nad razpokami, marsikje je po ledu voda izdoblila potoke, kar je bilo za oktober in za tamkajšnjo zgodnjo pomlad presenetljivo. Vendar je našel dobre preho-

de, čeprav se je moral kdajpakdaj spustiti nekaj metrov v zlizana korita in na drugi strani spet splezati navzgor. V dobrih dveh urah je vendarle prišel preko tega nevarnega dela, ko so se marsikje podirale ogromne skale in ko noben korak ni bil posebno trden. Zvečer, ko je bilo najhujše za njim, se je 500 višinskih metrov pod Vetrovnim sedlom utaboril blizu jezera, ki mu ga je narisal Alberto.

KALVARIJA POSEBNE VRSTE

Četrty dan hoje je dopoldne nadaljeval svojo strmo pot navzgor, najprej z vso prtljago na hrbtu, potem pa je le našel med seboj povezane snežene in ledene jezike, po katerih je lahko smučal ali vsaj vlek za seboj svojo vrečo, kar je bilo manj naporno. Okoli poldneva je bil na vrhu Vetrovnega sedla, kjer se mu je odprl pogled na Laguno Tunel in na znane gore, tudi na Cerro Solo nad Laguno Torre. Po počitku in fotografiranju se je odpravil navzdol na chaltensko stran po pokrajini, po kateri od Slovencev – razen argentinskih, znani alpinist in prvi slovenski pristopnik na pobočja osemtisočaka Daulagiri **Dinko Bertonec** iz Bariloč je bil že dvakrat na tem ledeniku – še ni hodil nihče.

»Sestop do jezera Tunel je bila kalvarija posebne vrste,« je pripovedoval Stane Klemenc. »Najprej sem kakšnih 200 višinskih metrov vlek za seboj, potem je zmanjkalo snega in sem jo moral naložiti na rame ter iskati prehode po razbitem in orientacijsko težavnem terenu. Na spodnjem ledeniškem delu sem vendarle opazil koščke poti, večjidel pa sem se motal med skalami, kjer se je večkrat kaj podrlo, dokler po osmih urah v nerodnih smučarskih čevljih in s težkim tovorom nisem s prelaza prišel do jezera.«

Pri jezeru je naletel še na eno neznanko, ki mu jo je opisal že Alberto. Tam teče reka skozi ozko, komaj pet metrov široko, vendar globoko sotesko z izredno dročo vodo s slapovi, in tam je napeta jeklenica, ki se začenja v strmih ploščah in se na drugi strani nerodno 9

konča. Ker si Klemenc ni predstavljal, kako bi na drugo stran spravil vso prtljago, saj niti ni imel dovolj dolge vrvi za preprosto žičnico je sklenil deber prebresti, potem ko je našel najprimernejši kraj. Z nahrbtnikom na ramah je prebredel skoraj do razkoraka globoko vodo, potem ko je transportno vrečo položil na bregu na gladko skalo in jo navezal na vrv, katere drugi konec je nesel s seboj. Na plitvini na drugi strani je z vrvo potegnill k sebi še vrečo, ki je kot gliser priplavala k njemu in spotoma zajela le kakšen liter vode. Iz vreče je zllil vodo, našel prehod na vrh granitnih plošč in v pol ure po desetih urah skoraj neprekinjene hoje prišel do jezera. Ob vodi si je v narodnem parku na kraju z lepim razgledom postavil šotor, čeprav bi po predpisih moral iti še kakšno uro dalje do uradnega tabornega prostora; »vendar nisem premaknil niti skale in po mojem odhodu ni bilo videti, da bi bil kdo tam«.

PRIPRAVA NA NOVO LEDENO PUSTOLOVŠČINO

Zadnji dan tega popotovanja ga je čakala še dolga pot do vasi Chalten, večidel po stezi, kajti tod že pogosteje hodijo ljudje. Po treh kilometrih po gozdovih in močvirjih je prišel do razpotja, kjer bi se lahko odločil za pot čez hribe, pa se je za tri ure daljšo in slabšo, a fotografsko zanimivejšo različico. Po enajstih urah hoje je že v trdi noči prišel približno uro pred vas Chalten, kjer je še enkrat postavil šotor, da bi naslednje jutro še od tod fotografiral, kar bi se mu postavilo pred objektiv. Šesti dan potovanja je tako zvečer prišel v vas, ostal tam ves naslednji dan, da bi fotografiral Cerro Torre, a se mu je skrll in se spet pokazal šele dan pozneje. Ta dan je samotni slovenski popotnik najel konja in gaučo je šel z njim, isti **Rodolfo Guerra**, ki je slovenski odpra-

Prehod z ledenika pod Vetrno sedlo (Passo Viento)

vi leta 1986 s konji nosil opremo in hrano pod goro, le da ima zdaj že 20 konj, novo hišo, ženo in precej kilogramov več, kot jih je imel takrat. Približno pet ur sta jahala tod, kjer je Klemenc prejšnji dan hodil, potem sta se vrnila v vasico, od koder se je naš popotnik po ledenih prostranstvih Kontinentalnega ledu vrnil domov.

Tura po Hielu Continental je sodila med Klemenceve ture po polarnih območjih in kot ena od priprav na Južni tečaj. Na pot naj bi odšli isti štirje, ki so bili lani na Severnem tečaju in predlanskim na najvišji gori Antarktike, na Mount Vinsonu, se pravi ob Klemencu še **Stipe Božič**, **Viki Grošelj** in **Rafko Vodišek**. Na Kontinentalnem ledu je preizkusil, kako se na neznanem ledenem in sneženem terenu napreduje s težko prtljago.

Sicer pa namerava Klemenc pred tem, že letošnjega aprila, peljati na Severni tečaj skupino slovenskih ekstremnih turistov, v kateri bo tudi nekaj žensk – da bo tudi na najsevernejši točki našega planeta stala Slovenka.

NAPRAVICA, KI NAM POMAGA DOLOČITI TOČEN KRAJ V NARAVI, KJER SMO TISTI TRENUTEK

GLOBAL POSITIONING SYSTEM – GPS

BOJAN ROTOVNIK

Vsakdo, ki se poda na sebi neznan teren, se mora na njem tudi orientirati, če se ne želi izgubiti. Že iz zgodovine poznamo veliko možnosti orientiranja, kot so določanje smeri neba s pomočjo znakov v naravi (sonce, nebesna telesa, veter ipd.) in s pomočjo tehničnih pripomočkov. Ti so se iz obdobja v obdobje spreminjali oziroma dopolnjevali, medtem ko so znaki v naravi ostajali enaki, le da smo jih sčasoma spoznali vedno več in vedno bolje.

Med tehnične pripomočke za orientiranje na terenu štejemo predvsem kompas, karto in višinomer, brez katerih smo na zahtevnejših terenih skoraj izgubljeni. In ker gre razvoj dalje, smo v devetdesetih letih tega stoletja pridobili za splošno civilno uporabo sistem, ki skoraj v celoti nadomešča kompas in višinomer, v določenih primerih pa tudi karto. Ta novost, če jo tako imenujem zaradi maloštevilnih izboljšav na tem področju v celotni zgodovini, predstavlja kar revolucionarna-

ren napredek v orientaciji, ki bo sčasoma postal tudi nepogrešljiv pripomoček v vsakdanjem življenju skoraj vsakega Zemljana in tudi gornika. Ta sistem se imenuje GPS.

KAJ JE GPS?

GPS (Global Positioning System) je kratica za globalni satelitski sistem za določanje položaja oziroma stojišča na zemeljski površini. Še v bližnji preteklosti sta si bila zelo konkurenčna ameriški NAVSTAR GPS in ruski GLONASS. Sedaj že obstajajo sprejemniki, ki kombinirajo signale iz obeh sistemov in tako se poveča natančnost določanja položaja. Ker je ruski sistem zaradi finančnih težav zelo opešal, se bom v članku posvetil amerišskemu sistemu, ki je dosegel visoko stopnjo razvitosti in predvsem komercializacije za civilno uporabo.

Razvoj 12 milijard ameriških dolarjev vrednega sistema se je začel leta 1970 v ameriškem obrambnem ministertvu (Department of Defense) oziroma v ameriški

vojski. Vzrok za razvoj tako dragega sistema je bil svojim vojaškim enotam zagotavljati točne podatke o položaju na zemeljski površini ne glede na to, kje so. Zaradi dobre zasnove in koristnosti se je z leti sistem GPS uveljavil tudi za civilno uporabo, saj je določanje svojega položaja in nadaljnja orientacija na zemeljski površini izrednega pomena za širok krog civilnih uporabnikov: za mornarje, pilote, kmete, šoferje različnih cestnih vozil, padalce, reševalne službe, popotnike po večjih neposeljenih zemeljskih površinah (puščave, severni in južni pol, veliki gozdovi, gorovja ipd.) ter ljubitelje narave, kot so planinci, alpinisti, taborniki, lovci ipd.

KAKO DELUJE GPS?

Sistem sestavljajo trije deli.

Vesoljski del sestavlja 24 satelitov, ki krožijo v zemeljski orbiti na višini okoli 26.560 km, tako da Zemlja s svojo atmosfero ne vpliva na njihov položaj. Sateliti so razporejeni v šestih krožnicah po štirje v takšnem razporedu, da so v vsakem trenutku s poljubne točke na Zemlji vidni vsaj štirje. Ti sateliti štirindvajset ur na dan oddajajo visokofrekvenčne radijske signale, ki vsebujejo podatke o točnem času in podatke o položaju satelita v orbiti. Za določanje časa sistem uporablja izredno točno atomsko uro, ki ima napako ene sekunde na 70.000 let.

Kontrolni del je sestavljen iz glavne kontrole sistema v Coloradu Springsu, ZDA, in iz štirih opazovalnih kontrol, ki so razporejene v bližini ekvatorja. Opazovalne kontrole so na Havajih (Pacifik), otoku Ascension (Atlantski ocean), otoku Diego Garcia (Indijski ocean) in na otoku Kwajalein (Pacifik). Glavna naloga tega dela je spremljanje delovanja satelitov, popravljanje njihove orbite ter skrb za sinhronizacijo njihovih ur.

Uporabniški del sestavljajo zemeljski GPS sprejemniki, ki lahko s prejetimi satelitskimi signali določajo svoj položaj oziroma stojišče. Pri satelitskem signalu je pomembno to, da nima omejitve števila GPS sprejemnikov, ki hkrati sprejemajo visokofrekvenčni radijski signal in da je za vse uporabnike brezplačen. Vse skupaj deluje na podobnem sistemu kot običajni radijski signali in radijski sprejemniki.

Ameriška vojska je GPS zasnovala v dveh nivojih, kar pomeni, da se posredovani podatki za civilno in vojaško uporabo razlikujejo v točnosti. Vsak satelit vsekozi oddaja dva signala, L1 (1575,42 MHz) in L2 (1227,60 MHz). Signal L1 vsebuje kodo C/A (Coarse/Acquisition) in zagotavlja standardno določanje položaja oziroma stojišča na zemeljski površini (SPS – Standard Positioning Service) za splošno civilno uporabo. S kriptografijo zaščitena koda P (Precision) se oddaja na obeh signalih, L1 in L2, z njo lahko točno določimo položaj oziroma stojiščno točko (PPS – Precise Positioning Service), namenjena pa je izključno za vojaško uporabo ameriške vojske in njenih zaveznikov. Razlika med SPS in PPS je ta, da SPS zagotavlja civilnim uporabnikom točnost določanja položaja v 25-metrskem krogu na zemeljski površini, PPS pa omogoča

natančnost do 22 metrov horizontalno (običajno 5 do 15 metrov) in 28 metrov vertikalno.

Ker je SPS razmeroma točen, se je ameriška vojska zaradi branjenja svojih interesov odločila, da bo umetno motila ta signal (SA – Selectiv Availability) in tako naredila civilni GPS neuporaben v vojaške namene za druge države, a da bo še vedno dovolj točen za civilno uporabo. Posledica umetnih motenj, ki jih povzročata ameriška vojska, je zmanjšanje točnosti signala SPS na 100 metrov horizontalno (navadno 30 do 50 metrov) in 150 metrov vertikalno. Motnje niso stalno enake, ampak naključne in tako lahko z daljšim časovnim merjenjem (npr. teden dni) položaja neke točke na zemeljskem površju in z uporabo statistike (aritmetična sredina) dobimo dokaj natančen položaj merjene točke. To razmeroma zamudno metodo v nekaterih primerih uporabljajo geodeti pri svojem delu.

Ločimo tri tehnike določanja položaja s sistemom GPS. Pri avtonomnem določanju pozicije uporabljamo en sam sprejemnik, ki izračunava položaj samo iz prejetih satelitskih signalov. Posledice umetno ustvarjenih motenj SA lahko zmanjšamo z uporabo na zemlji stacioniranega diferencialnega oddajnika GPS (DGPS – differential GPS). Ta je postavljen na točno znani lokaciji na zemeljski površini in s programsko opremo iz nepravilnih razdalj in svojih koordinat določi korekcije za vsak satelit posebej, saj natančno ve, kakšne so pravilne razdalje do satelitov. Te korekcije nato po radijski zvezi pošilja sprejemnikom GPS. Tako lahko sprejemnik izračuna popravek podatkov, ki jih prejme od satelitov, kar poveča natančnost določanja položaja na spoštljivih 0,5 do 5 metrov. Radij delovanja diferen-

GPS Blazer 12 za splošno uporabo (vir: reklamno gradivo podjetja Magellan, str. 4)

GPS NAV 6000 za uporabo na morju (vir: reklamno gradivo podjetja Magellan, str. 16)

cialnih GPS zaradi postavitve na zemeljski površini ne presega 500 kilometrov.

V Sloveniji zaenkrat še ni diferencialnih oddajnikov GPS, a že potekajo intenzivni pogovori o postavitvi med podjetji, ki uvažajo sprejemnike GPS in RTV Slovenija, ki ima že postavljene radijske oddajnike po vsej Sloveniji. V začetku devetdesetih let je bil postavljen poskusni diferencialni GPS na strehi Agronomske fakultete Univerze v Mariboru, sedaj pa je eden izmed diferencialnih GPS oddajnikov v avstrijskem Gradcu.

Te oddajnike vedno bolj vključujejo tudi v sistem navigacije pristajanja letal na velikih letališčih po vsem svetu. Seveda pa mora biti sprejemnik GPS prilagojen sprejemanju podatkov od diferencialnih oddajnikov GPS, da sploh lahko uporabimo to možnost.

Diferencialno merjenje faze se uporablja za največje točnosti (pod 1 cm) pri geodetskih merjenjih, kartografskem delu, nadzoru različnih strojev in pri nekaterih drugih zelo natančnih postopkih. Pri diferencialnem merjenju faze se z zelo zapletenim postopkom, imenovanim Ambiguity Resolution, na temelju statističnih izračunov in s pomočjo štetja števila valov signala L1 (dolžina enega vala je 19,4 cm) dobi izredno natančne rezultate.

V sedanjih informacijski dobi lahko popravke umetno ustvarjenih napak dobite na svetovnem spletu (HYPERLINK <http://www.ngs.noaa.gov/GPS/GPS.html>, www.ngs.noaa.gov/GPS/GPS.html). Zaradi vedno bolj množične uporabe zemeljskih diferencialnih oddajnikov GPS in interneta ameriška vojska že razmišlja o

ukinitvi umetnih motenj signala GPS za civilno uporabo, saj izgublja svoj prvotni namen.

GPS sprejemniki bodo kljub vsem novostim in izboljšavam tudi v prihodnje težko točno prikazovali položaj, saj zaradi čisto fizikalnih razlogov to ni možno (vpliv ionosfere in atmosfere, napake v uri satelita, odboji signalov, nepravilni položaji satelitov ipd.).

KARTOGRAFIJA IN GPS

Vsaki točki na zemeljski površini se lahko določi njen položaj z uporabo dvodimenzionalnega koordinatnega sistema. Kjer se križata horizontalna in vertikalna linija, lahko določimo točno mesto te točke, ki ga lahko izrazimo kot geografsko širino in dolžino ali pa kot x in y (ali tem oznakam enakovredne druge oznake) v različnih projekcijah.

Sprejemnik GPS beleži svoj položaj in s pomočjo tega lahko podaja smer gibanja, azimut, razdaljo, ki jo moramo še prehoditi do določene točke, in to kadarkoli, kjerkoli in v vsakem vremenu. Pomembno je, da sprejemnik GPS sprejema signal od vsaj treh satelitov hkrati, da lahko določi svoj položaj na zemeljski površini. To naredi tako, da izmeri časovni interval od oddaje signala iz satelita do sprejema signala in na podlagi tega izračuna razdaljo med sprejemnikom GPS in vsakim satelitom. Če sprejemnik GPS sprejema signale treh satelitov, dobimo dvodimenzionalen podatek o stojišču na zemeljski površini, ki je lahko izražen v geografski širini ali dolžini oziroma v različnih projekcijah. Za določanje tridimenzionalnega položaja na Zemlji (dvodimenzionalni koordinatni sistem ter nadmorska višina) pa mora sprejemnik GPS naenkrat sprejemati signal štirih satelitov. Sprejemnik GPS lahko teoretično naenkrat sprejema signal največ 12 satelitov, a v praksi se to število zmanjša na 6 do 7 satelitov.

Informacija o stojišču je lahko podana v geografski dolžini in širini, Univerzalni Mercatorjevi prečni projekciji (Universal Mercator Projection – UTM), Vojaškem pravokotnem sistemu (Military Grid Referenc System MGRS) in še v nekaterih za naše razmere manj uporabnih verzijah podatkov.

Žal vlada v Sloveniji veliko pomanjkanje topografskih kart velikega merila, ki bi imele poleg Gauss-Krugerjeve koordinatne mreže vrisane tudi koordinate v projekciji UTM. Niti Gauss-Krugerjeva koordinatna mreža in niti Besselov elipsoid, na podlagi katerega so izdelane naše karte, nista kompatibilna s sistemom prikazovanja položaja, ki ga uporablja GPS. Seveda je možno preračunavanje pridobljenih podatkov v Gauss-Krugerjevo projekcijo, a to spet povečuje stopnjo napak in še zelo zamudno je. Stanje na področju slovenske kartografije se izboljšuje, saj namerava Geodetska uprava RS v bližnji prihodnosti izdati Državne topografske karte (DTK) merila 1:50 000, ki bi naj imele vrisane tudi koordinate v projekciji UTM.

Največji interesent za karte v projekciji UTM pri nas je Slovenska vojska, saj je UTM projekcija (elipsoid WGS 84) standard zveze NATO, kamor se želi vključiti tudi Slovenska vojska. Čeprav je naša vojska želela, da bi

namesto sedanje Gauss-Krugerjeve projekcije pričeli uporabljati projekcijo UTM, pa se je zaradi velikih dodatnih stroškov, ki bi jih spreminjanje projekcije prineslo, Geodetska uprava RS odločila, da bo na prihodnjih državnih topografskih kartah osnova še vedno Gauss-Krugerjeva projekcija, a na kartah bodo vrisane tudi koordinate v projekciji UTM. Tako bomo dobili dovolj natančne karte, da bo tudi sistem GPS v Sloveniji uporabnejši. Že sedaj pa lahko v mnogih trgovinah kupite topografske karte merila 1:50 000 z vrisanimi koordinatami UTM, ki jih je izdal Geodetski zavod in so kopija Atlasa Slovenije. Žal so te karte premalo natančne za točnejše delo z GPS. Konec leta 1999 smo dočakali tudi tretjo verzijo interaktivnega atlasa Slovenije, ki ga je izdala založba Mladinska knjiga. Karte, ki jih vsebuje interaktivni atlas, imajo enake pomanjkljivosti kot njihova papirna izvedba, a program v profesionalni izvedenki omogoča priklop sprejemnika GPS na računalnik in izris našega položaja na karto. Tako lahko izrisujemo tudi opravljeno pot in vse skupaj natisnemo na papir ali folijo.

DODATNE UPORABNIŠKE FUNKCIJE GPS

Poleg prikaza našega položaja lahko sprejemnik GPS prikazuje še razdaljo do zelene točke, odklik od najbolj idealne poti, predviden čas do cilja, svetovni in lokalni čas, čas sončnega vzhoda in zahoda, v spomin lahko shranimo poljubno število točk in opravljenih poti na Zemlji, ki jih kasneje lahko obnovimo oziroma ponovno poiščemo, omogočeno je tudi pošiljanje in prejemanje kratkih elektronskih sporočil ipd. Še več o posebnih zmožnostih GPS lahko preberete v opisih sprejemnikov GPS za civilno uporabo.

SLABOSTI GPS

GPS sicer lahko zamenjuje kompas in višinomer kot klasična pripomočka pri orientaciji. Vendar sistem GPS nima samo dobrih strani, ampak tudi nekaj slabosti, zaradi katerih bo ostal le zelo pomemben pripomoček pri orientaciji, bolj težko pa bo v celoti nadomestil kompas in višinomer. Sprejemnik GPS ne lovi dovolj satelitskih signalov v zelo gostem iglastem gozdu, globokih dolinah ali pod pobočji visokih gor. Sprejemnik GPS je zelo občutljiva električna naprava, ki ne prenaša nizkih temperatur, saj se pojavijo težave pri delovanju že pri minus 12 stopinjah Celzija. Prav tako se zelo hitro poškoduje z mehničnimi udarci.

GPS je razmeroma zapleten za uporabo in je bolj dovzeten za človeške napake kot sta kompas in višinomer. Ob podajanju nadmorske višine nam ne prikazuje zračnega pritiska, s pomočjo katerega lahko predvidimo vremenske spremembe. Satelitski signali se odbijajo od večjih objektov z odbojno površino (jezera, velike zgradbe ipd.) in so zato podatki zaradi zakasnitve deloma netočni. Na satelitske signale na poti od satelita do sprejemnika GPS vplivata tudi ionosfera in atmosfera, tako da so posredovani podatki že v osnovi nekoliko netočni. Te motnje bo najtežje odpraviti. Zadnja, a najpomembnejša slabost GPS je ta, da je v

lasti ameriškega obrambnega ministrstva, ki ga lahko v vsakem trenutku onesposobi za civilno uporabo ali poveča motnje satelitskih signalov. Ker sta svetovna transportna mreža in s tem celotno svetovno gospodarstvo zelo odvisna od sistema GPS, naj bi ameriško obrambno ministrstvo v normalnih razmerah šest mesecev prej napovedalo vsako povečanje motenj satelitskih signalov in morebitno ukinitvev sistema.

OPISI RAZLIČNIH SPREJEMNIKOV GPS

Nekako v drugi polovici devetdesetih let se je pričela poplava različnih modelov sprejemnikov GPS za civilno uporabo. Najuspešnejša in tudi najkvalitetnejša podjetja na tem področju so Magellan, Panasonic, Motorola, Rockwell, Garmin ipd. Konkurenčni boj je naredil svoje in tako stane danes čisto spodoben sprejemnik GPS za splošno uporabo na ameriškem trgu že pod 100 dolarjev. Podjetja, ki v Sloveniji prodajajo sprejemnike GPS, so Xenya d.o.o., Iskra računalniki, Cifra d.o.o., Geoservis d.o.o., Autronic computers d.o.o. ipd.

V grobem bi lahko civilne sprejemnike GPS razdelili na pet področij. Sprejemniki za splošno uporabo so namenjeni manj zahtevnim uporabnikom, ki jim je važna preprosta uporaba, majhna teža in nizka cena. Ti sprejemniki večinoma avtonomno določajo položaj (natančnost do 100 metrov), to pa se lahko kombinira z diferencialnim GPS (točnost do pet metrov). Sprejemniki za uporabo na morju imajo temu tudi prilagojene funkcije. Praviloma že imajo v spominu tudi digitalne karte morja, ki omogočajo orientacijo. Ti sprejemniki večinoma uporabljajo avtonomno določanje položaja (natančnost do 100 metrov), lahko pa jih kombiniramo z diferencialnim GPS (točnost do pet metrov). Sprejemniki za uporabo v cestnih vozilih so po pravilu kombinirani z digitalnimi avto kartami in vozniku prikazujejo položaj vozila kar na karti. Tako je izpuščeno vnašanje položaja z dobljenimi podatki na karto. Ti sistemi GPS so že v standardni opremi nekaterih dražjih modelov priznanih avtomobilskih znamk, drugače pa so na voljo kot dodatna oprema. Večinoma uporabljajo avtonomno določanje položaja (točnost do 100 metrov).

Sprejemniki za uporabo v letalstvu poleg točnega določanja položaja letal preračunavajo smeri oziroma koridorje do katerekoli točke na Zemlji, navedejo ime smeri, razdaljo do te smeri, hitrost in pot letenja glede na površino Zemlje, verjeten čas do cilja, kažejo pa tudi načrt poleta, označujejo najbližje letališče, izračunavajo hitrost vetra v višini letal ipd. Sprejemniki za profesionalno uporabo omogočajo razmeroma točno merjenje in imajo veliko dodatnih funkcij in spomina ter so zato seveda dražji. Ti sprejemniki uporabljajo diferencialno merjenje faze (točnost pod 1 cm) in jih pri svojem delu uporabljajo predvsem geodeti in geografi. So večji od ostalih in jih praviloma uporabljajo s posebnimi antenami in stojali. Teža takšnih naprav je nad dva kilograma.

INFORMACIJE V SVETOVNEM SPLETU

Za vse tiste, ki jim moj članek ne prinaša dovolj informacij o sistemu GPS, navajam nekaj uporabnih spletnih naslovov, kjer bo zadoščeno še tako zahtevnim bralcem: HYPERLINK <http://www.orbcomm.com>, www.orb-comm.com; informacije o delovanju vesoljskega dela GPS sistema HYPERLINK <http://www.magellan.gps.com>, www.magellan.gps.com; informacije o široki paleti GPS sprejemnikov Magellan: HYPERLINK <http://www.geoservis.si/GPSopis.htm>, www.geoservis.si/GPS-opis.htm; informacije v slovenščini o delovanju sistema GPS in sprejemnikov za profesionalno uporabo: HYPERLINK <http://www.xsenya.si>, www.xsenya.si; slovenski ponudnik Magellanovih GPS sprejemnikov: HYPERLINK <http://www.ashtech.com>, www.ashtech.com; mnoge zanimive informacije o GPS sistemu HYPERLINK <http://www.autronic.si>, www.autronic.si; slovenski ponudnik GPS sprejemnikov: HYPERLINK <http://www.navcen.uscg.mil/>

www.navcen.uscg.mil/ - ameriška obalna straža HYPERLINK <http://www.sig-ov.si/rgu/gu.html>, www.sigov.si/rgu/gu.html Geodetska uprava Republike Slovenije.

ZAKLJUČEK

Sprejemniki GPS so za uporabo v slovenskem gorskem svetu pogojno uporabni, saj jih zelo omejujejo našete slabosti. Vsekakor pa je potrebno povedati, da so sprejemniki GPS zelo uporabni za povprečnega obiskovalca gorskega sveta, ki si lahko privoščijo približno orientacijo na neznanem terenu, posebno na lažjih brezpotjih. Za vse pa je sistem uporaben v megli, ponoči ali v močnem sneženju, ko nam veliko pove že smer, v katero moramo iti ali se smučati, da bomo prispeli na varno. Pogojno pa je GPS uporaben za alpiniste, saj je določanje vertikalnega položaja v steni bolj približno in še ni dovolj natančno za iskanje prehodov v steni ali za iskanje vstopov v plezalne smeri.

11. FESTIVAL GORNIŠKEGA IN AVANTURISTIČNEGA FILMA V GRADCU

LETENJE NAD ZAHODNIM NEPALOM

SILVO BABIČ

Že več kot desetletje nas, ljubitelje gorá, narave, divjih živali, drugačnih kultur, in planince, plezalce in alpiniste naši avstrijski sosede sredi novembra prijetno razveselijo. V času, ko je glavna sezona obiskov gorá v glavnem mimo in v visokogorju pritisne jesenski mraz, v dolinah pa megla, se lahko med širna prostranstva obiskovalcev nekoristnega sveta podamo nekoliko drugače. Z udobnega sedeža Graškega kongresnega centra lahko v treh dneh, kolikor traja festival, stopimo v svet, ki ga mogoče nikoli ne bomo videli v živo in na lastne oči, ampak samo na filmskem platnu. Ob nepregledni množici projekcij, ki včasih hkrati potekajo kar v treh dvoranah kongresnega centra blizu casina, naključni obiskovalec izgubi občutek, ki ga verjetno sploh nikoli ni dobil: da namreč v zakulisju poteka zaigrano tekmovanje med renomiranimi ustvarjalci, prestižnimi televizijskimi postajami, producentskimi hišami in redkimi polprofesionalnimi amaterji za nagrade, ki v svetu nekaj pomenijo, imajo pa tudi denarno podlago. Mednarodni festival v Gradcu je namreč z leti postal pomembna institucija v svetu filmskega posla. **Robertu Schauerju**, direktorju festivala, ki je uspešen alpinist, osvajalec Mount Everesta in filmski snemalec, lahko marsikdo upravičeno zavida. V dobrih desetih letih je s pomočjo številnih sodelavcev in izkušene ekipe postavil na noge festival, ki v svoji kategoriji postaja eden od najpomembnejših na svetu. Postavlja se ob bok tako prestižnim, kot sta podobna festivala v italijanskem

FESTIVALSKE NOVOSTI IN ZNANI GOSTJE

Na graški univerzi Karl-Franzena je sredi lanskega novembra v sklopu festivala skoraj teden dni pod okriljem univerzitetnega Oddelka za športne raziskave potekal kongres »Alpska in visokogorska medicina«. Zaradi velikega lanskoletnega zanimanja za fiziologijo in medicino pri visokogorskih aktivnostih je **prof. Fraz Berg-**

Alun Hughes, zmagovalec festivala, s kipcem Grand prix

hold v seriji predavanj spregovoril o vplivih višinske bolezni na človeški organizem, o visokogorski aklimatizaciji, akutnih višinskih boleznih in načinih njihovega zdravljenja. Predavanja o zdravstvenih problemih, povezanih z vplivi redkejšega višinskega zraka in o varovanju zdravja članov različnih trekingov in alpinističnih odprav v času njihovega udejstvovanja v gorah so bila odprta za javnost in brezplačna, prav tako kot vse obfestsivalske prireditve. Obiskovalci so lahko na prireditvenem prostoru opravili tudi osebni zdravstveni pregled sposobnosti prilagajanja svojega telesa na pomanjkanje kisika.

V preddverju festivalskih dvoran si je bilo mogoče karkoli pred projekcijami ali v odmorih ogledati odlično fotografsko razstavo ameriškega fotografa Aceja Kvaleja, ki je bil lani med člani festivalske žirije. **Ace Kvale** sodi v ozek krog uveljavljenih fotografov svetovnega slovesa, katerim so gorska pokrajina in ljudje v njej glavni objekt njihovega dela. Sam je prepričan, da si boljše zaposlitve, kot je fotografiranje v gorah, ne bi mogel najti. Potoval je po vsem svetu, objavljaj prispevke v revijah, kot je Climbing, sodeloval v filmu Cliffhanger, redno pa se njegove fotografije pojavljajo v katalogih Black Diamonda, Patagonije in Bognerja. Razstavljene uokvirjene fotografije je bilo mogoče na kraju samem tudi kupiti. Z izjemnimi fotografijami velikega formata nam je v vsem sijaju in čarobni svetlobi prikazal pokrajino »tretjega zemeljskega pola«.

Dobrodošla novost je tudi možnost, da si je pred predstavami mogoče brezplačno izposoditi brezžične slušalke, s katerimi ste lahko poslušali ton predvajanega filma v njegovem izvorniku. Najštevilnejši, nemško govoreči publikli, so prevajalci vse filmske dialoške na projekcijah pred občinstvom simultano prevajali v nemški jezik.

Tudi lani so se občinstvu kot gostje predstavili številni znani obrazi z naslovnice alpinističnih revij. Švicar **Erhard Loretan**, tretji, ki je stopil na vrhove vseh osemtisočakov, je moral festival zaradi osebnih obveznosti predčasno zapustiti. Zato pa smo se lahko pogovarjali s **Catherine Destivelle**, nesporno eno od najboljših alpinistk na svetu, ki ima za seboj vzpone, kot je solo prvenstvena smer po severni steni Druja ob Bonattijevem stebri in samotni zimski vzpon čez severno steno Matterhorna. Z nevsiljivim nastopom, ognjeno rdečimi lasmi in obveznim kozarcem piva v roki je izstopal **Beat Kammerlander**. Danes eden od najmočnejših na plezalski sceni se je zadnja leta posvetil ustvarjanju novih več raztežajev dolgih športno plezalskih smeri v gorah. Na veliko presenečenje obiskovalcev in veselje novinarjev ni manjkala niti **Tomaž Humar**, ki je predvsem zaradi svojega zadnjega podviga v južni steni Daulagirija zbuja zanimanje prirodnih alpinistov, radovednežev in fotografov.

MNOŽICA ODLIČNIH FILMOV

Vsako leto me preseneča, da Slovenci enkratne priložnosti, ki se nam ponuja tako rekoč pred nosom, nikoli ne izkoristimo tako, kot bi jo lahko. Obiskovalce iz

dežele na sončni strani Alp sem lahko preštel na prste, pa še ti so bili tam skorajda po službeni dolžnosti. V treh dneh, kolikor traja festival, imajo številni gledalci na filmskem platnu kaj videti. Od 11. do 13. novembra smo si lahko v Graškem kongresnem centru ogledali kar 47 filmov prav toliko avtorjev iz 15 držav sveta. Po tradiciji med ustvarjalci prednjačijo Nemci. Kar 13 njihovih filmov se je potegovalo za nagrade. Skoraj pol

Koliko stane letošnje članstvo

Člani upravnega odbora Planinske zveze Slovenije so skoraj brez razprave na lanski novembrski seji sprejeli predlog za letošnje članarine PZS in naročnino za Planinski vestnik. Tako naj bi člani A za letošnje plačali 6000 tolarjev članarine, kot je priporočil upravni odbor glede na to, da je treba od take članarine odvesti kot prispevek za PZS 5000 tolarjev, članarina B (večina organiziranih slovenskih planincev ima tako članstvo) naj bi bila 1400 tolarjev (polovica mora iti kot prispevek za PZS), mladinska članarina pa naj bi znašala 600 tolarjev (polovica od tega mora iti kot prispevek za PZS).

Kot vsako leto svetuje upravni odbor PZS, lahko planinska društva oblikujejo članarino po lastni presoji (s predpostavko, da je dolžni znesek od vsakega registriranega člana pač treba poslati v pisarno PZS); nekatera premožnejša društva bodo določila takšno članarino, ki bo krila samo prispevek za PZS in bodo drugi del, namenjen društvenemu delovanju, primaknila iz svojih sredstev, druga bodo ukrepala skladno s priporočili upravnega odbora PZS.

Precej se je od lanskega leta, žal, povišala naročnina na Planinski vestnik. Letošnja naročnika stane 4500 tolarjev, posamezna številka pa 500 tolarjev; lanskoletna naročnina je bila 3850 tolarjev in posamezna številka 400 tolarjev. Za to uredništvo seveda ne nosi nobene krivde.

Člani B in C imajo s plačano članarino popuste v planinskih kočah, kot jih določa pravilnik o upravljanju planinskih postojank, in zavarovanje za primer nesreče v gorah. Letos je posebej vredno opozoriti na to, da se spleča postati član A. Ti člani imajo vse ugodnosti, kakršne imajo člani B in C, poleg tega pa še 50 odstotkov višje zavarovalne vsote pri nezgodnem zavarovanju, kritje stroškov reševanja v evropskih gorah, brezplačen izvod koledarja akcij PZS – in brezplačno revijo Planinski vestnik. Že samo članarina in Planinski vestnik skoraj odtehtata ločena izdatka za obe postavki, vse drugo iz članarine A je za člana čisti dobiček.

Omeniti velja, da imajo pri včlanitvi obeh staršev v planinsko društvo vsi člani C (to pa so mladi člani do dopolnjenega 18. leta starosti oziroma redni študenti do dopolnjenega 25. leta starosti) 50-odstotni popust pri članarini. Poudariti velja, da lahko člani planinskih društev, starejši od 70 let, če želijo, uveljavljajo 50-odstotni popust pri članarini B.

Tomaž Humar z ženo Sergejo je bil častni gost festivala.

manj so jih prinesli Francozi, sledili so jim Avstrijci s šestimi in Britanci s petimi filmski produkti v festivalskem programu. Letos žal nismo videli filmov slovenskih avtorjev, vseeno pa smo bili dostojno prisotni. Film hrvaškega alpinista, snemalca in režiserja **Stipeta Božiča** *Reticent Wall* je predstavil samotni vzpon Tomaža Humarja čez kilometrski granitni kolos El Capitana in se je uvrstil v tekmovalni program med alpinističnimi in plezalskimi filmi. Tomaž, ki je s svojim zadnjim podvigom postal medijsko zelo zanimiv, se je na povabilo direktorja Roberta Schauerja udeležil festivala zadnji dan kot posebni gost.

Tako kot zadnjih nekaj let so bili sedeži za vse predstave razprodani že nekaj dni pred uradnim odprtjem festivala. Vstopnice si je zato najbolje prej rezervirati kar prek interneta. V pičlih treh dneh si je skoraj nemogoče ogledati vse filme, hkrati pa še spremljati obfestivalne dejavnosti, ki jih je iz leta v leto več. Zahteven gledalec ima lahko zato včasih težave, ko dva zanimiva filma, vredna ogleda, hkrati predvajajo v dveh dvoranah. Za takšne primere so že pred leti organizirali ponovitve projekcij v posebni, Modri dvorani, v kateri je samo 30 sedežev. Poleg tega so v treh majhnih separejih vedno na voljo video kasete s posnetki vseh tekmovalnih filmov, ki si jih lahko ogledate, kadarkoli želite. Tako pridejo na svoj račun tudi zamudniki in takšni, ki festival obiščejo samo za en dan. Filmi, kot so *Flying circus* **Robeta Jasperja**, *Hitting the Wall* **Davida Hamlina** ali *Risk – Yelling in the face of life*, zadovoljijo še tako zahtevnega sladokusca adrenalinskih užitek.

OD NIKAMOR V SREDINO NIKODER

Lani so tekmovalni program še razširili in v ta namen uvedli dodatno festivalsko kategorijo. Prvič so se za nagrado potegovali tudi filmi z etnološko vsebino, ki prikazujejo ogrožene kulture, vredne posebne pozornosti in zaščite.

Zlate kamere so v soboto zvečer, na zadnji dan festivala, podelili v petih kategorijah: Gorniški dokumentarni film, Plezanje v skali in ledu, Pustolovski oz. avanturistični film, Narava in okolje ter letošnja novost, Alpske in tuje kulture.

16 Za najboljši film lanskoletnega festivala je bila progla-

šena dobre pol ure trajajoča stvaritev **Aluna Hughesa**, snemalca in režiserja iz Velike Britanije. Prikazuje projekt enega od bolj znanih padalcev na svetu **Johna Silvestra**. Ta je na sprednji sedež tandem povabil snemalca Aluna, nato pa sta se skupaj zapodila preko gora zahodnega Nepala. Vzletela in pristajala sta v redkih odmaknjenih vaseh bogu za hrbtnom, letela nad čudovito pokrajino, jadrala nad vrhovi šesttisočakov in se s pomočjo oblakov, vetra in toplega zraka potepala kot dva klataška ptiča. Film »From Nowhere to the middle of Nowhere«, ki bi ga lahko nekako prevedli »Od nikamor v sredino nikoder«, si je nagrado zaslužil zaradi ideje in avtentičnosti predstavljenega doživetja. Poleg njiju pri snemanju namreč ni sodeloval nihče. Nista imela spremljevalne filmske ekipe, ki bi snemala vzlete in polete s tal. S seboj nista mogla nositi oziroma voziti nikakršnih pripomočkov, ki bi zagotovo pripomogli k večji tehnični dovršenosti filma. Moderna digitalna video snemalna tehnika s svojo preprostostjo uporabe in

Catherine Destivelle, ena od najuspešnejših alpinistk na svetu

Foto: Silvo Babič

končne obdelave omogoča snemati na krajih in v pogojih, ki so za profesionalne kamere nemogoči.

Strinjam se s trditvijo Stipeta Božiča, da si film zaradi kvalitete ne zasluži nagrade. Gledalce in ocenjevalce v žiriji pa je gotovo prepričalo dejstvo, da kljub temu skoraj pol ure ne odvrneš pogleda s filmskega platna. Pravzaprav se na letalski sedež skoraj preseliš, z akterjema pa spoznaš njuno pričakovanje, čutiš piš vetra in skoraj na lastni koži doživiš strah. Prav zaradi prepričljive avtentičnosti doživetij me je film z dogajanjem na platnu posrkal vase in dobesedno prestavil v tretjo dimenzijo, v ples zračnih tokov nad nepalskimi hribi. To pa je tisto, zaradi česar festival iz leta v leto pritegne in obišče vedno več ljudi.

RAZLIKE V INTERESIH MED ALPSKIMI DRŽAVAMI

ALPE V OBJEMU ALPSKE KONVENCIJE

TOMAŽ ŠTEFE

Treba je povedati, da v našem primeru ne gre za kakšen hinavski ali celo sovražen objem, marveč za takšnega, ki bi ga lahko označili za očetovsko zaščitniškega oziroma varovalnega. Sedmega novembra 1991 so namreč Avstrija, Francija, Italija, Slovenija, Liechtenstein, Nemčija, Švica in Evropska skupnost v Salzburgu podpisale Konvencijo o varstvu Alp (Alpsko konvencijo).¹ S podpisom in kasnejšo ratifikacijo konvencije so se obvezale, da bodo skušale ohraniti za Alpe značilno identiteto, ki jo izražajo ne glede na razdeljenost na več držav. Alpska konvencija je začela veljati 6. marca 1995. Monako se je Alpski konvenciji priključil nekoliko kasneje, leta 1994.

To pomeni, da je varovanje Alp še zelo mlado oziroma se le na svojem začetku in kot vsak začetek je tudi ta težak. Političen interes za Alpsko konvencijo in s tem za varovanje Alp pa je za zdaj ponekod še (pre)majhen in tako Alpe še zdaleč niso v zares varnem objemu, čeprav je bilo na zadnji ministrski konferenci na Bledu skupno stališče vseh podpisnic in pogodbenic, da je v danih okoliščinah doseženo maksimalno.

SKUPNA POLITIKA VARSTVA ALP

Snovalcem Alpske konvencije pa ni šlo zgolj za varovanje okolja v ožjem pomenu besede, marveč za sistematično zagotavljanje trajnostnega razvoja na konkretnih področjih, na področju kmetijstva, gozdarstva, energetike in prometa. Za Alpsko konvencijo je torej značilna razvojna, ne zgolj korektivna naravnost. Ob ohranjanju bistvenih značilnosti alpskega prostora gre torej tudi za zagotavljanje nadaljnega razvoja na tem prostoru.

Za podrobnejše usmeritve na tematskih področjih so bili izdelani Protokoli. Njihova priprava je bila zamudna zaradi usklajevanja različnih interesov v alpskem prostoru. Nekatere države so se pri pripravi podrobnih protokolov zavzemale za mehkejšje ukrepe. Francija se je npr. zavzemala za čim manjše omejitve pri gradnji smučarskih naprav in pri umetnem zasneževanju smučišč. Razlike so prišle do izraza tudi pri varstvu tal, saj se niso mogli odločiti, ali zaščititi vso površino ali samo obdelovalna zemljišča. Še večje razlike med interesi so se pokazale na področju prometa. Italija in Francija iščeta možnosti za prodor na vzhod Evrope, Avstrija pa vztraja na preusmerjanju težkih tovorov na železnico. Pri konkretnostih pridejo do izraza razlike v interesih med različnimi državami. »Na izvedbeni ravni so v ospredje prišli gospodarski interesi,« pojasnjuje

Milan Naprudnik, do blejskega zasedanja v začetku oktobra 1998 predsednik Stalnega odbora Alpske konference.

V času predsedovanja Francije sta bila pripravljena protokola Varstvo narave in urejanje krajine ter Urejanje prostora in trajnostni razvoj, sprejeta na III. ministrski konferenci v Chambéryju. V času predsedovanja Slovenije so bili pripravljene protokoli Gorski gozd in Turizem (IV. ministrska konferenca na Brdu), Energija in Varstvo tal (V. ministrska konferenca na Bledu). Za aktualnostjo potreb zaostaja priprava protokola Promet.

Oblikovanje skupne čezmejnne politike varstva Alp je očitno zelo trd oreh in zahteva velike napore Alpske konference in Stalnega odbora, ki daje predloge, usklajuje stališča pogodbenic in priganja k čimprejšnjemu oblikovanju te skupne politike. To delo je zadnja štiri leta uspešno opravljala Slovenija, ki je predsedstvo prevzela od Francije že na ministrski konferenci v Chambéryju leta 1994. Od oktobra leta 1998 je predsedstvo v rokah Švice.

V zvezi s tem se pojavlja tudi potreba po ustanovitvi stalnega sekretariata, ki bi usklajeval in nadzoroval uresničevanje pogodbe (konvencija je pogodba) v državah podpisnicah. Vse uspešne konvencije takšen sekretariat imajo, npr. Helsinška konvencija za varstvo Baltika.

OSNOVNE ZNAČILNOSTI ALP

Alpe so največji naravni prostor Evrope, za katerega je značilna skupna, specifična in raznolika narava, kultura in zgodovina. So enkraten življenjski, gospodarski, sprostitveni in kulturni prostor v srcu Evrope. Kar osem držav posega z večjim ali manjšim delom na območje Alp. V celoti je v Alpah identificiranih 43 regij z več kot 6000 občinami v treh jezikovnih skupinah. Na prostoru Alp živi več kot 11 milijonov ljudi. Družbo jim dela še ogromna množica turistov, ki ustvari preko 500 milijonov nočitev na leto.

Prometa pa ni veliko samo zaradi turistov, ampak še več zaradi ogromnih količin blaga, ki potuje preko Alp v različnih smereh in z različnimi prevoznimi sredstvi. Preko 100 milijonov ton tovara se »vali« po alpskem prostoru vsako leto, od tega kar 60 odstotkov po cestah. Polovica občin izgublja svoje stalne prebivalce, druga polovica pa jih pridobiva. Največjo rast beležijo Bavarska, zahodna Avstrija in Liechtenstein.

V Sloveniji je v območju Alpske konvencije 30 odstotkov slovenskega ozemlja in na tem prostoru živi 10 odstotkov prebivalstva Slovenije. Zaloge pitne vode v slovenskih Alpah bi zadoščale za skoraj polovico prebivalstva Slovenije, dejansko pa se z »alpsko« vodo oskrbuje le dobra četrtina prebivalstva. Z nepremišljenim ravnanjem smo ta prostor že kar precej načeli in

¹ Slovenski prevod Alpske konvencije je izšel v knjižni obliki leta 1997 z naslovom Alpska konvencija v Sloveniji. Izdalo jo je Ministrstvo za okolje in prostor, uredila pa mag. Vesna Kolar Planinšič, ki se ji zahvaljujem za pomoč pri pisanju tega besedila.

razvrednotili. Prevelike so prometne obremenitve, tudi zaradi tranzitnega položaja, in k temu je treba prišteti še »neokoljsko« graditev gozdnih cest v preteklosti. Vse več je onesnaževanja vodnih virov pri izviri, večina alpskih rek se »ponaša« z onesnaženostjo druge stopnje, načet je rastlinski pokrov zaradi onesnaženosti ozračja predvsem z izpušnimi plini avtomobilov, žveplovim dioksidom in svincem. Tudi degradirana območja zaradi erozije in plazov so že dokaj obsežna. Vse to so dovolj tehtni razlogi za ukrepanje. Slovenija mora ukrepati ne glede na določila konvencije.

VSEBINSKA PODROČJA UKREPANJA

V Alpski konvenciji je opredeljenih dvanajst vsebinskih področij ukrepanja:

- pri prebivalstvu in kulturi je treba ukrepati v smislu ohranjanja in razvijanja kulturne identitete domačega prebivalstva;
- *prostorsko načrtovanje mora pospeševati racionalno rabo prostora in ohranjanje zdravega naravnega okolja;*
- na področju varstva zraka je treba zmanjšati škodljive emisije;
- na področju varstva tal je treba zmanjšati posege v tla z uporabo okolju neškodljivih kmetijskih in gozdar-

- skih proizvodnih tehnik in s preprečevanjem erozije;
- pri vodnem gospodarstvu je treba ohranjanju zdrav vodni sistem s pomočjo čiščenja vodâ in z okolju neškodljivimi posegi pri izrabi vodne energije;
- varstvo in nego naravnega okolja je treba zagotoviti z varovanjem narave in krajine;
- hribovsko kmetijstvo je treba razvijati na način, ki je sprejemljiv za okolje in ob upoštevanju vse težjih razmer za gospodarjenje;
- gorsko gozdarstvo je treba razvijati zaradi ohranjanja, utrjevanja in obnavljanja gozdnih funkcij;
- turizem in preživljanje prostega časa je treba razvijati skladno z varstvom okolja in socialnimi zahtevami;
- na področju prometa je treba zmanjšati obremenitve in tveganja medalpskega in meddržavnega prometa čez Alpe do stopnje, ki je primerna za okolje;
- na področju energetike je treba upoštevati varovanje okolja in sprejeti ukrepe za zmanjšanje porabe energije;
- pri ravnanju z odpadki je treba upoštevati naravne razmere v alpskem prostoru in načelo količinskega zmanjševanja odpadkov. Ob tem ne gre prezreti, da tudi Evropska komisija od nas terja drugačno ravnanje z odpadki.²

Izglede za učinkovito ukrepanje v nekaterih nakazanih smereh so v Sloveniji dobri, druge pa še ni zaznati izboljšanja stanja. Ob tem se tako na ministrski ravni kot v lokalnih skupnostih porajajo razmišljanja o pomenu vsebin konvencije in o možnih načinih uveljavljanja.

PODLAGA ZA TRAJNOSTNO GOSPODARJENJE

Kaj sploh pomeni udejanjanje Alpske konvencije v praksi? Kakšne spremembe povzročajo in kaj pomeni za vsakdanje ravnanje, kakšno bi lahko bilo »trajnostno gospodarjenje«?

V lokalnih skupnostih poteka projekt »Omrežje občin«, ki ga vodijo nevladna organizacija CIPRA-International in nacionalna predstavništva CIPRE od leta 1997 in v okviru katerega sta že uspešno sodelovali občina Kranjska Gora in Bovec, vključujejo pa se tudi nove občine. Pomeni neposredno izvajanje Alpske konvencije, saj postavlja podlage za trajnostno gospodarjenje na občinski ravni in na modelih 25 občin v alpskem prostoru odgovarja na ta vprašanja. Projekt se bo razširil v veliko alpsko omrežje občin.

Druga nevladna organizacija Euromontana izvaja projekt Trajnostno kmetijstvo v hribovskih območjih. Za področje urejanja prostora dr. Milan Naprudnik ugotavlja naslednje: »Na področju urejanja prostora v Sloveniji nimamo sreče. Še vedno veljajo pred letom 1991 sprejeti zakoni. Resda je v pripravi prostorski plan Slovenije, ki naj bi nadomestil še vedno veljavne prostorske sestavine družbenih planov iz leta 1984. Vendar pa bo njegovo sprejemanje trd oreh, ki bi ga bilo lažje streti, če bi še pred tem sprejeli nacionalni program za trajnostni razvoj, za kar nas obvezuje Agenda 21«.³

Vrste na gori

Gore kličejo in tudi na Poljskem se vsako poletje tisoče osvajačev gorskih vrhov odpravi med skalovje. Planinci, jamarji in gorski kolesarji množično drivajo v Narodni park Visoke Tatry, edini visokogorski predel v državi na poljsko-slovaški meji. Toda gorska idila je okleščena, če se vsak lep poletni dan na bregovih visokogorskega jezera Morskie oko preri-va 10.000 turistov, da bi vrglo pogled na odseve gorske pokrajine v kristalno čistem ledeniškem jezeru. Do 40 minut morajo čakati, da bi se preinili od bližnje planinske kočice na jezerski breg, kot poroča predstavnik narodnega parka **Stanislaw Chubernat**. Kdor se hoče povzpeti še na skoraj 1900 metrov visoki vrh Giewonta, mora pod vrhom in ciljem svoje poti pogosto čakati do dve uri, da se nekoliko sprazni prostor okoli križa na vrhu.

Varstveniki okolja svarijo pred nepopravljivo škodo v občutljivem gorskem ekosistemu: samo lani je 212 kvadratnih kilometrov velik zavarovan narodni park obiskalo 3,3 milijona turistov, kar je 280.000 več kot leto prej, polovica od teh pa je prišla julija in avgusta. Direktor parka **Wojciech Gasienica-Byrcyn** namerava temu narediti konec: »Med počitnicami pride dnevno v park do 45.000 turistov, zato bomo od letošnjega leta dalje število omejili na 10.000 obiskovalcev dnevno.« pravi. Vendar bo uresničitev tega načrta težavna. Če zaradi teh omejitev ne bo dopustnikov, bodo utrpeli velikanske izgube predvsem lastniki hotelov, gostilničarji in prodajalci spominkov, ki s temi omejitvami zlepa ne bodo soglašali.

² Ibid.

³ Silvestra Rogelj Petrič: Alpska konvencija med politiko in stroko, Delo, priloga Znanost, 21. 10. 1998.

IN MEMORIAM: DR. FRANCE HABE (1909–1999)

SVET GORSKIH VIŠIN IN JAMSKIH GLOBIN

»Ta moj svet je življenje iskalo med letom 1909 in, če bo usoda dovolila, da dočakam devetdeset let, letom 1999, in našlo svoj smisel v visokih gorah in jamskih globinah,« je novembra predlanskega leta napisal **dr. France Habe**, po nekaterih zadnji čas tako modernih anketah eden od treh največjih slovenskih jamarjev vseh časov. Usoda mu je to dovolila, 11. januarja lani je dočakal ta jubilej, 12. oktobra lani pa se je poslovil od svojega čarnega prevotlenega kraškega slovenskega sveta, na katerem je preživel največji del svojega življenja.

Geograf z dušo in srcem, čeravno je poleg geografije končal tudi univerzitetne študije zgodovine, se je rodil mlinarju Tomažu na Galetovcu na Stari cesti na Vrhniki. Ker je bil Malnarjev France bistre glave, so ga dali v šolo v Ljubljano, kjer je leta 1928 maturiral, leta 1932 pa diplomiral iz geografije in občne ter narodne zgodovine. Od leta 1934 je služboval kot srednješolski profesor v Ljubljani, na Ptuj, v Gornji Radgoni, Murski Soboti, Postojni in na Rakeku ter bil vmes med drugo svetovno vojno nekaj časa interniran v Dachau. Leta 1965 je doktoriral na filozofski fakulteti v Ljubljani, kajpada s krasoslovno temo o morfološko-hidrografskem razvoju severnega roba Pivške kotline s posebnim oziroma na predjamski sektor, in še isto leto postal znanstveni sodelavec postojnskega Inštituta za raziskovanje krasa, tam pa je delal do upokojitve leta 1977.

Bil je predvsem jamar in speleolog in »kot tak« med drugim predsednik Jamarske zveze Slovenije in Speleološke zveze Jugoslavije, vse do leta 1996 pa je vodil komisijo za varstvo jam in jamski turizem pri Mednarodni speleološki zvezi. Napisal je dolgo vrsto strokovnih in znanstvenih razprav, turističnih vodnikov in monografij o jamah ter knjigo o mlinih in žagah na Pivškem, za svoje delo pa je dobil več visokih državnih in društvenih priznanj.

Bil je dejaven do sredine lanskega leta, čeprav je pred nekaj leti prestal nekaj hudih operacij in sam ni verjel, da si bo še opomogel. Ko je bila proti koncu devetdesetih let v Ljubljani otvoritev razstave slikarskih del **Pavla Kunaverja**, znanega planinca in jamarja ter nasploh vsestranskega ljubitelja narave, je imel dolg nagovor njegov jamarški kolega France Habe. Zdravje mu je sicer že opešalo, ves čas je moral sedeti, toda o svojem starejšem jamarškem tovarišu Kunaverju je popolnoma brez vsakega lističa v rokah povedal toliko lepih in lepo zbranih misli, kot jih menda ne bi nihče drug z napisanim govorom.

Tako Kunaver kot Habe sta dokazovala, da Slovensko planinsko društvo v svojih začetkih ni po naključju vzelo pod svoje varstvo in celo odkupilo ali vzelo v najem nekatere znane kraške jame: planinstvo in jamarstvo sta bili vedno najtesneje povezani dejavnosti. Po tej poti je šel podzavestno tudi dr. France Habe, čeprav njegovi jamarški kolegi tega nismo vedeli. Šele sredi

Dr. France Habe, kakršen bo ostal v spominu nekaj generacij slovenskih in drugih evropskih jamarjev.

lanskega leta je sedanjemu predsedniku Jamarske zveze Slovenije **Alešu Lajovicu** med dolgim pogovorom o marsičem, kar je bila znana dobra lastnost dr. Habeta, izročil rokopis, ki ga je bil napisal novembra leta 1998, češ, morda pa ga bo kdaj kdo hotel objaviti. Zdaj prvič objavljamo njegovo izpoved »Tudi jaz sem imel svojo hojo skozi slovenski svet«, da bi dr. Habeta spoznali še po drugačni plati – doslej je bil znan skoraj izključno kot jamar in speleolog. Pa je bil tudi zaljubljenec v gorski svet.

Marjan Raztresen

TUDI JAZ SEM IMEL SVOJO HOJO SKOZI SLOVENSKI SVET

Ta moj svet je življenje iskalo med letom 1909 in, če bo usoda dovolila, da dočakam devetdeset let, letom 1999, in našlo svoj smisel v visokih gorah in jamskih globinah.

Moja življenjska pot se je začela na Vrhniki, kjer sem se – kjer se stikata trdi Kras in mehko barje – rodil. Zavedati sem se tega življenja začel kot petošolček na osnovni šoli, kjer nas je dobil v roke planinec in jamar **Ivan Michler**. Kot vojak na soški fronti je namreč skupaj s profesorjem **Pavlom Kunaverjem** iskal brezna in jame, kjer bi žejni vojaki dobivali potrebno vodo. Iz svojih izkušenj nam je, mladim šolarčkom, odpiral ču-dovite lepote naših gorá in jamskega sveta. Že takrat se mi je porodila misel in želja, da bi bil nekoč tudi jaz deležen tega sveta. Kakor je **Julius Kugy** iskal v pobočjih in nedrhih gorá ču-dovito zlato rožo »Scabioso Trento«, ki naj bi zrasla iz krvi Zlatoroga, tako smo mi mladi v čudovitem Blagajevem volčinu iskali to rožo v Polhograjskih Dolomitih.

Vrhnika je ob Michlerju, učenem biologu **Seliškarju**, fotografu **Baru** in profesorju **Šerku** po prvi svetovni vojni postala središče jamskih raziskovanj. To je bila doba, ko sem ob Michlerjevih napotkih usmeril svoje korake 19

Še v visoki starosti blizu 90 let je dr. Habe sodeloval v javnem življenju, predvsem še na pomembnih jamarjskih manifestacijah.

na vrhove bližnjih gor. V izvirih Bele pod 800 metrov visoko Planino sem spoznaval vse bližnje gore, ki obdajajo Ljubljansko barje. V neposredni bližini cesarske ceste smo mladi fantje v Tonikovem breznu spoznali kapnike in marsikaterega tudi odnesli domov. Prav v tem breznu je zrasla prva težnja za spoznavanje kraškega podzemlja in se rodila želja po spoznavanju podzemne Ljubljanice v Močilniku. To me je vleklo k jamarju Michlerju.

Tako pomeni leto 1926 v mojem življenju odločilno, usodno razpotje. Michler je takrat začel iskati podzemno Ljubljanico med izviri ob robu Ljubljanskega barja in italijansko mejo na Javornikih in Hrušici.

Bil je velikonočni ponedeljek, ko so me ti starejši jamarji kot prvega po vitlu spustili v nekaj sto metrov globoko brezno Gradišnica, da bi v njem spoznal skrivnostni tok podzemne Ljubljanice. Ta moja pot na vitlu je bila edinstvena. Stisnilo me je pri srcu, ko sem se iz te globine ozrl proti vходу in zagledal žarek svetlobe, ki je lil v jamo.

Tako sem vstopil v družčino jamarjev, ki so odkrivali naš bogat podzemeljski svet. Temu sem se zapisal vse do svojih devetdesetih let.

Od koderkoli na Krasu pa se je bleščal kralj naših gor Triglav, bel in obsijan od sonca. Za veliki šmaren sem se skupaj z Vrhničanom **Pavletom Žnidaršičem** odločil, da obiščem to čudovito goro, ki jo slavi Julius Kugy s svojo knjigo »Iz življenja gorohodca«. Julijcem je Kugy v svetovni planinski literaturi postavil najvišji oltar in v uvodu knjige napisal: »Moje planinstvo korenini v ljubezni do prirode. Moja knjiga ni športna knjiga, je zahvala, zapeta v slavo in hvalo gorá.«

20 Planinstvo mi je bilo vedno pri srcu. Tako je tudi naju z

Žnidaršičem pot gnala peš z Vrhnike mimo Podlpe do gore Svetih treh kraljev, od koder se nama je prvič odprl pogled na Triglav. Preko Poljanske doline sva se povzpela na Blegoš, kjer sva bila že bliže svojemu idolu, mogočnemu Triglavu. Preko Brebovnice naju je pot peljala na Uskovnico in naskočila sva strmine triglavske sten.

Na vrhu Triglava se nama je ob Aljaževem stolpu ponudil čudovit, veličasten svet vrhov in utrdil sklep, da ponovno obiščeva ta edinstveni svet.

Leta 1953 sem sodeloval v planinskem taboru, ki ga je pripravila Planinska zveza Slovenije. V Šlajmarjevem domu v Vratih sva se spoznala s slavnim planincem **Jožetom Čopom** in njegovo ženo. S Čopom sva pozno v noč sedela pri kozarku dobrega vina in takrat mi je nadrobil nešteto čudovitih prigod iz svojih osvajanj severne 1000 metrov visoke Triglavske stene. Vstajala sva še pred vzhodom sonca. Joža je kot oskrbnik kože cepil drva, medtem ko sem jaz odšel s fotoaparatom lovit čudovite prizore, ko so se začeli plaziti prvi jutranji žarki po steni in se je na Turkovi planini, kjer sem bil, zaiskrilo na tisoče rosnih biserov.

Sedemkrat sem iz Vrat naskočil tega velikana in moj največji užitek je bil, ko sva skupaj s planincem **Ježem** preplezala Slovensko kaminsko smer s Prevčevim izstopom. Pot naju je vodila ob robu triglavskega ledenika mimo vzpetine Glava, kjer se odpira 274 metrov globoko Triglavsko brezno, ki smo ga kasneje raziskali na več tudi mednarodnih odpravah. Bil je čudovit, jasen dan in odprl se mi je veličasten pogled vse tja do Visokih Tur na severu in na južno stran tja do morja.

Nikdar ne bom pozabil, ko sem bil okrog leta 1955 skupaj z nekaterimi jamarji na enonočnem pohodu na Triglav. Z jamskimi svetilkami smo se ponoči pritipali po Tomincevi poti do Aljaževega stolpa in v sveti tišini pričakovali veličastno triglavsko zarjo ob vzhodu sonca. V jutranjih žarkih so krvavo zažareli alpski vrhovi, medtem ko so bile alpske doline ena sama ogromna meglena zavesa. Bil je trenutek, ki je ostal v spominu kot nepozabna veličastna slika, polna svete jutranje tišine. Mladi ljudje smo tako po tej noči na vrhu Triglava doživeli sončni vzhod, kot ga je bil čudovito opisal Julius Kugy, in nato v nedeljskem jutru drveli v Mojstrano.

V tridesetih letih sem bil vse do leta 1941 vpoklican kot častnik v Bohinjsko Belo, od koder smo prehodili vse julijske vrhove, še posebej zato, ker je bil naš tabor tudi na planini Konjščici. Vzljudil sem alpski svet.

Ko je Michler organiziral prvi pohod v Križno jamo pri Ložu, so me postavili za opazovalca med prvim in drugim jezerom, da bi obvestil starejše jamarje, ki so prodirali naprej, če bi se raven vode v jami dvignila in zaprla izhod iz jame. Več kot dan in noč sem prečepel ob nizki steni drugega jezera na prepihu, da bi po napeljanem telefonu obvestil jamarje o stanju vode v jami. Imel sem čas, da sem s kardično svetilko na steno obeležil datum, ki še danes priča, da smo sredi trde zime januarja 1930 začeli prodirati v vodni del jame. Tako podpis H. F. na steni dokazuje začetno raziskovalno delo v 8 kilometrov dolgi vodni jami s čudovitimi kapniškimi dvoranami.

Ob vsem tem jamarskem raziskovanju sem zaradi čudovitih lepot Julijcev in našega podzemeljskega sveta postal dvoživka.

Kot planinec bi rad poudaril, da sem v več kot 70 letih odkrival in spoznaval gorske višave in jamske globine. Oboje sem cenil kot svet, vreden vseh naporov in tudi življenja. Spoznal sem najvišje vrhove Skandinavije, bil v speleološkem taboru na Kavkazu, spoznal sem jame v Ekvadorju in z muko stopil na vrh 5000 metrov visokega ugaslega ognjenika Pichinccha, zmrzoval sem v več kot 42 kilometrov dolgih ledenih jamah pod 3000 metrov visokim Dachsteinom, dvakrat me je ogrela lava na Vezuvu in enkrat sem stal tik ob bruhaajoči 3000 metrov visoki Etni. Vse povsod so bile tudi jame, skoraj nikjer pa nisem videl tako lepih kapniških jam kot na slovenskem krasu.

Povsod v visokem gorskem svetu sem iskal našo čudovito planiko. Spoznal sem, da je naš gorski svet najlepši. V 30 letih sem kot predsednik Komisije za zaščito krasa in turističnih jam spoznal, da so na skromnem koščku Slovenije zbrane površinske, pa tudi podzemne lepote, kakršnih svet nima. Tu se je rodila speleologija in za njo ni zaostajalo planinstvo.

Moram pa pristaviti, da po mojem pomeni Kugy s svojimi opisi vrhunec v planinski literaturi. Zato sta mi planinstvo in speleologija dva svetova, ki sta bila zame vredna 90 let mojega življenja.

Končam naj te planinske besede s Kugyjevim besedami, s katerimi kliče in vabi naslednike, nadaljevalce svojih poti v naše gore:

»Čas koraka dalje in mi odstopamo eden za drugim, oko še vedno obrnjeno na sijaj planin. Te pa se bleščijo preko človeških usod in človeških dob v nikdar ugašajoči lepoti. Leto za letom zanetijo v tisočih mladih src čisti in sveti plamen ljubezni in hrepenenja po njegovih večnih višavah. Ker se mi počasi in obotavljaje pripravljamo na slovo od gora, se približujejo krasne čete mladincev. Deset, morda sto na enega izmed nas. Vitke spomladanske postave, kakor smo nekdanj bili mi. Pozdravljajo nas, ki stojimo ob poti in kažemo navzgor – njim vsem iz vsega srca planinski pozdrav.«

In jaz pristavljam še – jamarski pozdrav.

Tudi na Krasu se je z zgraditvijo Južne železnice Dunaj–Trst iz leta v leto večal obisk Postojnske jame, kjer je pod direktorjem **Globočnikom** in prvim poklicnim speleologom **Ivanom Andrejem Perkom** zaslovela 20 kilometrov dolga jama kot svetovna kraška znamenitost. Ko je po prvi svetovni vojni Postojnska jama začela dobivati sloves na svetu najdaljše kapniške jame z jamsko železnico in bogatim živalskim svetom, so tistoj stran Javornikov in Hrušice jamarji, zbrani v Društvu za raziskovanje jam Ljubljana, med Planinskim poljem in Cerknico ter izviri Ljubljaniče odkrivali tok podzemne Ljubljaniče. Kot šestnajstletnik sem se pridružil stari jamarski družbi in pomagal odkrivati jame in brezna ob severnem robu Planinskega polja in raziskovati dotle še neraziskano Križno jamo pri Ložu.

Po drugi svetovni vojni so se začela množiti številna jamarska društva, ki so se združila v Jamarsko zvezo

Slovenije in so prav v Postojnski jami našla oporo za številna jamarska raziskovanja. Prav ob Postojnski jami in Inštitutu za raziskovanje krasa Slovenske akademije znanosti in umetnosti je bila Jamarska zveza Slovenije skupaj z novimi jamarskimi organizacijami ob številnih jamarskih nacionalnih društvih leta 1965 ustanoviteljica Mednarodne speleološke unije. Številni speleološki kongresi, ki so bili vsake štiri let, so usmerjali raziskovanja in spodbujali zaščito podzemnega sveta. V Uniji je bila prav na pobudo Jamarske zveze Slovenije ustanovljena Komisija za zaščito krasa in turističnih jam, ki jo je trideset let vodila prav Jamarska zveza Slovenije. Tako je do danes leto za letom Inštitut za raziskovanje krasa izdal 27 zbornikov, Jamarska zveza Slovenije pa 39 publikacij. Kataster jamskih objektov šteje že več kot 7000 števil. Tako pri jamarskih društvih kakor pri Inštitutu sem skušal pristaviti svoj aktivni delež tako k jamskemu raziskovanju v podzemlju kot tudi k objavljanju v številnih publikacijah in s članki. Tako se z vztrajnimi posegi širi znanje o razvoju in lepotah našega podzemlja. Majhen delček tega dela si drznem pripisati tudi sebi, saj sem prav na podlagi svojega dela dobil tako od oblasti kot od javnosti številna priznanja.

Stopinja v ledu

ALEŠ TACER

*Barve jesenske,
pojilo srca,
v idili
so zimski zbledeli;
zdaj
burja pometa
vrhove gora,
zasipa
sneg
rože ledene.*

*In kamen
na gori
v oklepu ječi,
in veter orkanski
se čezenj podi.*

*A v kruti naravi
poseben
je čar,
ponuja
se gorniku
smelemu v dar.*

*Stopinja
v ledu
dereze je sled,
ko stopam počasi,
previdno čez breg.*

Za velik del svojih uspehov se moram zahvaliti Inštitutu za raziskovanje krása Slovenske akademije znanosti in umetnosti, kjer sem deloval od doktorata leta 1965 do pokoja. Vse svoje delo sem opravil skupaj s sodelavci, ki so me pri vseh raziskavah podpirali.

Tako kot drugod po kraških deželah narašča obiskovanje jam in planin tudi pri nas in s svojimi koristnimi in škodljivimi posegi spreminja lepote, ki jih je ustvarila narava. Prav številne planinske in jamarske organizacije so dale pobudo za zaščito tega sveta z zakonitimi parki tako narodnega kot mednarodnega značaja. Prvi tak kraški park, ki ga je uzakonil državni zbor, je park

Škocjanske jame. Osrednji del našega klasičnega parka pa pomenijo Postojnska jama, Cerkniško jezero, Rakov Škocjan in naš biser, Križna jama. Še vedno čakamo, da tudi ta naš kraški prostor dobi zaščito v regijskem parku Snežnik, ki bo zaščutil tisti svet, ki ga naravoslovci že stoletja opisujejo kot edinstvenega. Ob bližajočem se tretjem tisočletju bi rad pri svojih devetdesetih letih stisnil roko vsem generacijam v preteklosti in se sedanjim rodovom zahvalil za vse varstvene posege, ki dajejo temu svetu sloves klasične matične kraške dežele.

Postojna, november 1998

dr. France Habe

PO GREBENU OD SKUTNIKA DO PELCA NAD KLONICAMI

V TRENTSKIH BREZPOTJIH S H. TUMO

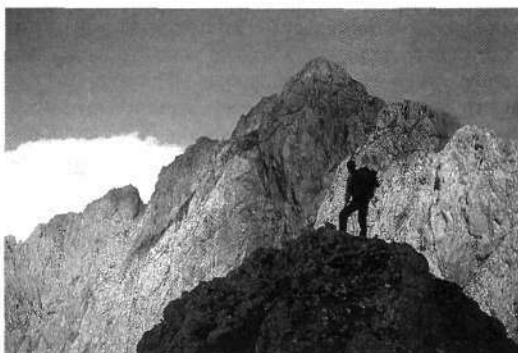
VLADIMIR HABJAN

Ture, ki jih je **dr. Henrik Tuma** opravljaj, pa čeprav že pred sto leti, se mi zdijo še danes izredno zanimive. Da bi zbiral krajevna imena, je prehodil široko območje Julijskih Alp, opravil kot turist vrsto prvih pristopov in številne ponovitve ter preplezal tudi nekaj prvenstvenih plezalnih smeri. Hodil je izredno telesno pripravljen in plezal z izredno lahkoto. V to sem se sam prepričal, ko sem hodil po njegovih poteh. Iz njegovih opisov lahko razberemo tudi izredne čase, ki jih je dosegal, in lahkotnost plezanja (za tisti čas), težavnosti pa je mnogokrat le na kratko omenil ali jih sploh ni. Greben med Skutnikom in Pelcem nad Klonicami je Tuma 27. avgusta 1913 prečil »v enem samem zamahu« v spremstvu vodnika **Jožeta Komaca-Pavra** in trentskega pastirja **Antona Berteljna**. To turo je opisal v Planinskem vestniku leta 1922. Po njegovem opisu sem se podal tudi sam.

SKUTNIK IN ŠPIČICA, PRESTIŽNA TRENTSKA PRVAKA

Tuma je svojo turo začel na planini Zapotok, kjer so prespali. Od planinskega stanu so odrinili ob 6.30. Tuma piše: »Ker sem nameraval na Skutnik (2172 m) ali, kakor ga imenujejo Trentarji, Veliki ali Solčni Jelenk, je bilo kreniti iz Razorca na desno po zelenih cvetnih polcih in gredinicah. Pot do vrh Skutnika pelje ves čas po cvetnem drnu; je sicer strma, a menda nikjer nad 40% naklonine.« Na vrh so stopili ob 8.15. Tuma pri vzponu ne omenja kakšnih posebnih težav, velja pa poudariti, da je pristop na Skutnik vse prej kot lahka tura.

Če sledimo Tumovemu opisu, je pot potekala takole: Do čudovitih poljan Za Razorcem so se vzpeli po takrat (bolj kot danes) hojeni stezici po travnati grapi nad planino. Po livadah so se kar brez poti usmerili proti vznožju Skutnika, od koder vodi v vzhodni smeri najlažji pristop na vrh. Skoraj 300 metrov poteka vzpon po

Pelc nad Klonicami

travah po izredno strmem in izpostavljenem pobočju, kjer je cepin najzanesljivejši spremljevalec. Vršni del je bolj skalnat. Ne glede na (od daleč) ostro špičo je vrh Skutnika kar prostoren.

Tuma nadaljuje: »Ustavili smo se le malo ter odstopili po ozkih travnatih gredinah pod grebenom dalje na Špičico 2120 m.« Ta kratek stavek kaže na to, da prečenje Špičice (2169 m) zanj ni bilo niti omembe vredno. Spet pa moram pripomniti, da je prečenje vendarle zelo zahtevno. Lahko le predvidevam, da je Tuma s spremjelavcema prečil Špičico po prehodih pod grebenom (kot omenja sam), ki sta jih vodnika verjetno dobro poznala. V opisu tudi moti skoraj 50 metrov razlike v izmerjeni nadmorski višini Špičice (2120 m, 2169 m), kar je sicer pri Tumi redkost.

Kje naj bi torej hodili oziroma plezali? Vzhodna in zahodna pobočja Skutnika in Špičice so tako strma in prepadna, da je Tumova pot verjetno potekala takole: Po ostrem skalnatem grebenu gre toliko časa, dokler nas ta ne prisili, da se umaknemo levo na balensko stran. Sestopamo po tako značilnem trentskem svetu, po travah v strmem in izpostavljenem pobočju (cepini!). Sistem polc nas z nekaj lažjega plezanja privede do škrbine (2089 m) med vrhovoma (gamsji »bobjki« so

nam lahko odličen orientacijski kažipot). Tu bomo naši zanimivo okence, ki nam odkrije trentsko stran. V strmem grebenu Špičice (ime za vrh je kar »ta pravo«), ki smo si ga pri sestopu s Skutnika lahko dobro ogledali, nas gamsje »sledi« usmerijo levo na travnate poličke v izredno izpostavljenem svetu, ki za prečenje nikakor niso primerne (dvomim, da je Tuma tam hodil). Zato nadaljujemo kar naravnost pod grebenom do kratkega in strmega, a dokaj krušljivega kamina. Nad njim nas travnata gredina povede do vršnih peči, za katerimi se spet pokaže – glede na špico – precej prostoren vrh. Sestop na drugo stran ne obeta nič dobrega, saj nam pogledi proti grebenu globoko spodaj ne odkrijejo nobenega prehoda. Razgledovanje na robu odkrije le strm prag v travnati grapi, ki pa ga navzdol ni enostavno preplezati. Kot »najlažji« se zdi spust nekoliko levo po travnatem grebenčku in izpostavljeno prečenje v desno do travnate grape. Za robom se nam odkrije strmo pobočje, po katerem previdno sestopamo po travnatih poličkih (spet cepin!) do mesta, kjer nas polica usmeri v levo. Po njej dosežemo lažji in bolj gruščnat svet pod ostrim grebenom Špičice – tu lahko čez preval Vrh Osojnika in Doli sestopimo v Bavšico – glej opis v Miheličevih Julijcih in 111 izletih po slovenskih gorah.

ČEZ NIZKI VRH NA ZADNJI, SREDNJI IN VELIKI PELC

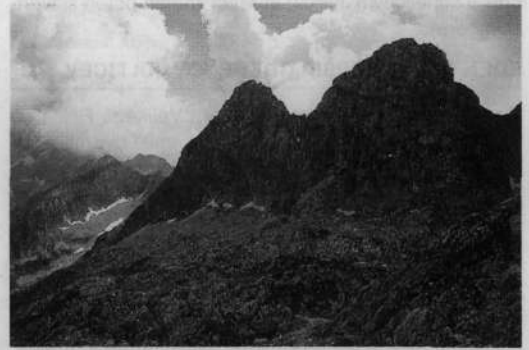
Nadaljevanje je precej lažje in ni več vprašljivo. Lahko prehodni greben nas vodi do razbitih stolpov Nizkega vrha (2162 m). Do tja hodimo levo pod grebenom ali ves čas po njem, kar je sicer nekoliko zahtevnejše (blizu vznožja Špičice imamo tudi možnost sestopa po starem pastirskem prehodu na trentsko stran v kotanjo Veliko planino in dolino Zadnje Trente; »orientir« je votlina pod grebenom, kjer zavijemo desno na strmo polico; sestop pa ni ravno enostaven, saj zatrep kotline zapirajo strma pobočja in skoki). Po razčlenjenem svetu nadaljujemo do vznožja zadnje kote brez imena (2120 m).

Tuma o tem delu pravi: »Od Nizkega vrha naprej postaja tura zanimivejša. Hodi se ves čas po rezu, ogibaje se čerem na desno ali na levo, po gredah do Zadnjega Pelca 2316 m, kakor mu pravijo Trentarji, ali Zapotoškega Pelca, kakor mu pravijo Bavškarji.«

Vrh (2120 m) je sicer z južne strani lahko dostopen, vendar nadaljevanje po grebenu ni smiselno. Oster skalni rez se sicer dá preplezati, vendar je zaradi strel tako razbit in krušljiv, da ni več varen (morda je v Tumovih časih še bil). Zato tu opravimo obhod. Sestopimo nazaj do vznožja, kjer nas ozka izpostavljena gamsja stečina pelje levo na strme trave vzhodnega pobočja tega vršiča. Brez posebnih težav dosežemo škrbino pod Zadnjim Pelcem (možen sestop po strmih žlebu v kotanjo Velika planina, glej opis v Miheličevih Julijcih in Manj znanih poteh slovenskih gora). Pogled na severni del grebena razkrije Tumovo »zanimivost« iz opisa, saj je bolj plezalski. Lahko prehodni travnat greben nas vodi naprej na južni, nižji vrh dvoglavega Zadnjega Pelca (2315 m).

Tuma nadaljuje: »Od Zadnjega Pelca naprej je v grebenu več skoro enako visokih glav, vse so travnate. Na obeh straneh teh glav so za lovce prehodne škrbine, prva imenovana Jama. Težji prehod je čez drugo škrbino. Treba jo je obiti. Spusti se nekoliko dol po grapi pod precej visoko pečino, po kateri je splezati po razpoki okoli 20 m visoko skoraj navpično. Treba vrvi, ker je tudi nad njo precej poševna gladka lašta, po kateri se zavije na levo okoli, da se prestopi zopet na mehko drn. Vendar je hoja prestrma in prst precej opolzka. Prehod tretje škrbine ne dela težave!«

Kljub »raziskovanju« terena in dolgemu razmišljanju mi, žal, tu ni uspelo odkriti, kje bi lahko Tuma s svojima vodnikoma plezal. Sporna je namreč njegova druga škrbina. Po moji oceni lahko za škrbine od južnega vrha Zadnjega Pelca štejejo naslednje: prva je med južnim in severnim vrhom Zadnjega Pelca, druga med severnim vrhom Zadnjega in Srednjim Pelcem, tretja (ki je še najmanj izrazita) pa med Srednjim in Velikim. V

Skutnik in Špičica

grebenu je sicer še več manjših sedelc, ki pa jih za škrbine ne morem šteti. Morda pa Tuma šteje kot prvo škrbino še tisto z Nizkim vrhom. Kdo bi vedel.

Ne glede na to je najtežje prehodna prav škrbina med obema vrhovoma Zadnjega Pelca. Dostop na severni vrh namreč zapira strm skalnat in zelo težaven prag. Zato se pokaže kot »najlažji« naslednji prehod: z južnega vrha se spustimo kakih 50 metrov na balensko stran do strme gruščnate grape. Tu poiščemo prehod v levo za rob, kjer vstopimo v strm žleb (od tu se kaže možen prehod tudi levo nekoliko navzdol in po strmih travah ter skalovju vodoravno za rob). Čez gladek in neroden prag prestopimo v levo in splezamo do grebena. Do glavnega vrha je blizu. Nadaljevanje po grebenu je sprva enostavno, nižje pa nas oster in težaven raz usmeri levo v strme trave (spet cepin!). Po izpostavljenih poličkih sestopimo do globoke škrbine (morda je to za Tumo »Jama«, prehodi tu čez mi niso znani).

Vzpon na Srednji Pelc (2336 m) ni posebno zahteven, držimo se trentske strani. Do Velikega Pelca (2388 m) nas vodi razgleden in lahko prehodni greben (tu imamo možnost sestopa v Balo čez »Zajčjo polico«, glej

Srednji in Visoki Pelc z Zadnjega Pelca

Foto: Vladimir Habjan

opis v Miheličevih Julijcih in Manj znanih poteh slovenskih gora).

EDEN OD NAJLEPŠIH GREBENOV JULIJCEV

Tuma je z vodnikoma stopil na vrh Velikega Pelca ob 9.30. Če je to res (v kar skoraj ne bi smeli dvomiti), potem so od Skutnika preko Špičice, Nizkega vrha, Zadnjega in Srednjega Pelca potrebovali samo uro in 15 minut! Res neverjeten čas. Tuma pravi: »Hodili smo ves čas polagoma, ker je le malokje toliko in tako lepih pogledov v prepadne in veličastne gorske krnice podse, kot tod. Ni ga grebena v naših Alpah, ki bi imel tako karakteristično naslonjene stranske panoge in kline na obe plati, med njimi vdolbljene krnice, kotline in dole. Ležali smo dolgo na Velikem Pelcu, dobri dve uri.«

Ker je bilo časa še dovolj, se je Tuma odločil, da prečenje nadaljuje. S te strani do takrat še ni bilo turista, greben pa so sicer preplezali že domačini, **Kugy** je bil na Pelcu nad Klonicami le s Škrbine za Gradom (Tuma imenuje ta Pelc po trentarsko Pinja).

V znamenju stotega letnika

Na naslovnici vsake številke letošnjega Planinskega vestnika bo natisnjena oznaka, da izhaja letos stoti letnik naše revije. Kot že več emblemov ob pomembnih obletnicah slovenske planinske organizacije ali njenih delov je tudi sedanjega oblikoval dia. **Janez Bizjak**, sicer direktor Triglavskega narodnega parka in tudi član uredniškega odbora PV, ki je poleg tega avtor vrste oznak za velike slovenske alpinistične odprave v tuja gorstva. Sporočilo emblema ob stotem letniku Planinskega vestnika je nedvoumno: v letu 2000 izhaja stoti letnik Planinskega vestnika, ki obravnava vsakršna dogajanja v gorskem svetu. To je vsekakor lepa obeležitev visokega jubileja najstarejšega mesečnika na Slovenskem.

Berimo naprej: »Odrinili smo ob 11.35 predpoldne, ves čas po obrezu, ker drugod sploh ni mogoče zaradi ogromnih prepadov. Le malo se je mogoče ogibati čerem grebena, po ozkih rušah ali skalnih razpokah, največ je treba naravnost po krnastih skalah vrhov. Na več krajih je treba previdnega in naporenega plezanja, a za vajenega turista brez posebnih težkoč. Zadnji dve strmali pred Pinjo se zdita človeku nepristopni; šele ko se začne plezati, se poišče prijem za prijemom, stop za stopom. Veličastna alpska okolica in zrak v teh višavah, kakor gibanje z vsem životom, človeka tako osveži in ojači, da se niti ne zaveda več opasnosti, zato pa tem gotovejše najde oprimke, če so še tako ozki in neznatni, in prekobali skalno stopnjo eno za drugo, želeč si še več ovir! Človek se res počuti prostega kakor v zraku.«

Strinjam se s Tumo: ta del grebena je res prijeten, tako da nam je plezanje v užitek.

Potek Turnove poti lahko brez težav povzamem: Greben se kmalu zoži v oster rez, kjer si moramo v izredni izpostavljenosti krepko pomagati z rokami. Ostrino nam dokazujejo tudi mnoge posledice udarov strel. Raza pa je hitro konec, saj se greben razširi v prijetne travnate ravnice. Tudi teh na razčlenjenem skalnem grebenu kmalu zmanjka. Pred nami je najlepši del. Poplezavamo čez mnoge stolpe in dve izraziti škrbini, iskanje možnih prehodov nam popestri ponekod izredna izpostavljenost. Tudi tu nam pri iskanju pomagajo »gamsje sledi«. Do možica na vrhu (2442 m) hodimo še nekaj časa po ravnem (ta Pelc je namreč podoben trapezu).

Sestop Tuma opiše takole: »Odstopiti je po levem, strmem obrezu, izogibaje se neprestopnim čukljam in čerem. Pot je sila podse in često se človeku zgodi, da ne najde stopinje nikamor in visi kakor v zraku. Dobi pa se vedno majhen drn za stop, roglj za prijem ali pa žlebič med pečevjem, po katerih se spušča previdno dol.«

Od celotnega grebena je sestop tehnično najzahtevnejši del prečenja. Kakšnih posebnih variant tudi tu nimamo. Začnemo proti levi, na prvo škrbino splezamo

z leve. Do naslednje ostre škrbine plezamo po strmeh in zelo krušljivem skrotju. Mimo ozke skale in čez gladek prag izpostavljeno splezamo spet na greben. Naslednjemu strmemu stolpu na levi se izognemo desno v »Kugyjev« žleb (glej opis v knjigi Iz življenja gornika in v Manj znanih poteh slovenskih gora). Spet stopimo levo na greben, kjer nas čaka še zadnje krajše težje mesto. Tu se je najbolje spustiti po vrvi. Do Škrbine za Gradom se greben razširi.

Tuma je za sestop s »Pinje« potreboval borih 45 minut. To pomeni, da plezanje nobenemu ni delalo posebnih težav. V dolino (Zadnja Trenta) so prišli ob 15.20. Na koncu Tuma skromno pripomni: »Krasno vreme in dobro razpoloženje mi je omogočilo, da sem tudi ves Bavški greben prehodil in predelal v enem samem dnevu.«

EPILOG

Za celotno prečenje (razdalje vendarle niso tako majhne, vmes pa je kar sedem vrhov!), vzpon (od Zapotoka približno 1500 metrov višinske razlike) in sestop je Tuma potreboval manj kot sedem ur (odšel sem dve uri počitka na Velikem Pelcu). Čeprav je Tuma preplezal ves greben z vodnikoma in tako ni imel težav z iskanjem prehodov, mu (jim) moramo za dosežen čas in za lahkotnost plezanja (to se sicer iz opisa ne vidi, Tuma le omeni, da so se na vrvi navezali samo enkrat) dati vse priznanje (sam sem, na primer, greben v celoti spoznal šele na več svojih »raziskovalnih« turah.

Po današnjih kriterijih je celotno prečenje alpinistična tura, čeprav je težavnost po alpinističnih kriterijih bolj na spodnji stopnji. Za »običajne« gornike pa je vseeno težavnost na visoki zgornji stopnji, saj terja od tistega, ki se tega podviga loti, znanje alpinističnih veščin, predvsem znanje plezanja (več mest III., II. in I. težavnostne stopnje, ponekod je skala zelo krušljiva), znanje tehnike varnega gibanja na izpostavljenem terenu (po **Tinetu Miheliču**: »trentski alpinizem«; zelo pomembno je tudi, da imajo čevlji odličen profil), vrne tehnike (varovanje, spust po vrvi idr.) in ne nazadnje dobro psiho (mirni živci ob neverjetnih, predvsem travnatih strmalih). S seboj moramo imeti vso alpinistično opremo, za varnost pa je (kot sem že večkrat omenil) cepin nujen (uporabljamo tako kot v trdem snegu predvsem okel). Tudi orientacija na turi je zelo zahtevna, iskanje možnih prehodov v nepreglednem svetu ni enostavno (precej pomaga, če se že prej razgledamo od daleč).

Prečenje lahko opravimo v obe smeri (morda je tura v obratni smeri celo nekoliko lažja, vsekakor pa je med Srednjim in Zadnjim Pelcem bolj obratno, kot je opisano). Ne nazadnje je vreme tisto, ki nam bo na tej turi prav tako krojilo pot. Brez dobre vidljivosti ne bo šlo, izključena mora biti tudi nevarnost neviht. Velja biti pozoren še na vsa (v tekstu) omenjena mesta, ki dovoljujejo poprejšeni sestop z grebena. Pozor tudi na kače!

Na koncu še tole: če se boste odpravili na opisano turo, nikar ne »divjajte«; naj vam ostane še kaj časa za opazovanje čudovitih trentskih gora.

MINIATURA

VELI VRH V MESEČINI

MARJAN BRADEŠKO

Na sedlu Malmašuta oslabela burja še vedno močno maje košate borovce in v temi je bučanje vetra kar malce strašljivo. Lune ni še nikjer – pričakoval sem to, saj že prejšnji večer ni bila ravno zgodnja. Zrak je od preteklih dni opran in z zahoda še vedno odseva nekakšna polarna svetloba, tako da je na planem še dovolj svetlo. Morje se je umirilo in kovinsko modro odseva v večerni sivini. Proti Velemu vrhu na otoku Krku jo maham med velikimi brinovimi grmi in morjem kamenja. V noči sredi kraškega sveta noga le redko stopi na skromne travne preproge, vmes se zablesti tudi gladina kakšne mlake. Ovce nemirno blejajo, saj jim nočni obiskovalec ni pogodu. Na nebu poviseva par komaj zaznavnih puhatih oblakov, katerih barva je še povsem nočno siva.

Že ko se vzpenjam v zadnje pobočje, dobi eden od oblakov rdečkast nadih. In tisti trenutek izza mračnih gozdov Gorskega kotarja pokuka rob žareče krogle. Nebo nad njo se oranžno obarva in videti je, kot da se luna zaradi neizmerne debeline kar ne bo izmotala izza nočnega obzorja. Neizmerno počasi leze ven, kot bi jo zadrževala silna teža. Oranžno rdeča je, še brez svetlobne moči. Za trenutek se skrijem za pobočje, tik pod vrhom jo končno ugledam v vsej mogočnosti. Barva zdaj že prehaja v bledo, belo, in telo že meče senco.

Burja se žene čez vrh. V zavetju skal se ozrem navzdol. Luč v samostanu na otočku Košljun je prižgana, v morju odseva mesto Krk, v daljavi, med Rabom in Lošinjem, drsi v noč velika osvetljena ladja – jutro jo bo pričakalo nekje pred Splitom. Raztresena naselja po Cresu migotajo v pramenih luči, pred Plavnikom so osamljene ribiške barke, spodaj na rtu Negrit utripa svetilnik. Visoko na nebu je nešteto zvezd, ki pa jim luna počasi jemlje moč. Vesoljno izgubljenost za trenutek prekine utrinek. Pozoren pogled odkrije živo nočno nebo – na več mestih utripajo luči letal, ki hitijo bogve kam...

Hladi me, saj pri vzponu nisem bil ravno počasen, četudi nočna hoja preko razdrapanega sveta ni posebno udobna. Vstanem. Reški zaliv od Opatije do Crikvenice sije v nešteto lučeh. Na Učki osamljena svetloba. Telo meče dolgo senco, saj je noč še zgodnja in luna nizko nad obzorjem. Temačni kupi pred mano se nenadoma premaknejo – ovce se splašijo pred mojimi koraki. Četudi sem si dobro ogledal smer povratka, moram spodaj med brinjem nekoliko »popravljeni«.

Končno cesta, še vsa v senci je. Le tu in tam se nekaj žarkov pretiplje med debli gostih borovcev in vrže skromno svetlobo na pot. Ko sem nazaj na sedlu, se mesec dvigne nad temačne krošnje, svetloba lije vsepovsod in nežni oblaki na nočnem nebu zasijejo v vsem hladnem sijaju.

NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

LASTOVIČJI LET

MATEJ MEJOVŠEK, IGOR ŠKAMPERLE

To je knjiga dveh zaljubljenec v gorski svet, delo, ki sta ga dolgo nosila v sebi, vsak svoj del, preden sta se našla, združila vsak svoje videnje stvari in to ponudila neodvisnemu založniku, ki ni tako kot onadva zasvojen s tem črnim svetom. Zadnje dni minulega leta je ITU d.o.o. iz Ljubljane pod blagovno znamko MAYA MAYA izdal okoli 170 strani debelo knjigo monografskega formata »Lastovičji let«, za katero je fotografije prispeval alpinist in fotograf **Matej Mejovšek**, besedilo pa je tudi na podlagi tega slikovnega gradiva, vendar še več iz notranjih vzgibov, napisal filozof in vsestranski gornik **Igor Škamperle**.

Kot je bilo rečeno na tiskovni konferenci in pozneje na predstavitvi za širšo (predvsem alpinistično) javnost na Brdu pri Kranju, je ta knjiga dokument, ki naj bi plezanje predstavil ljudem, katerim je takšna dejavnost neznan, vendar se z njo občasno srečujejo ob časopisnih člankih, ki opisujejo vrhunske dosežke predvsem slovenskih alpinistov in predvsem v Himalaji. To je razmišljanje o kamnih, ki sestavljajo steno – labirint možnosti, v kateri so vgrajeni trije sklopi: religiozno čustvovanje, ljubezen in avantura – vse to je po pričanju globljih poznavalcev prepleteno v alpinizmu.

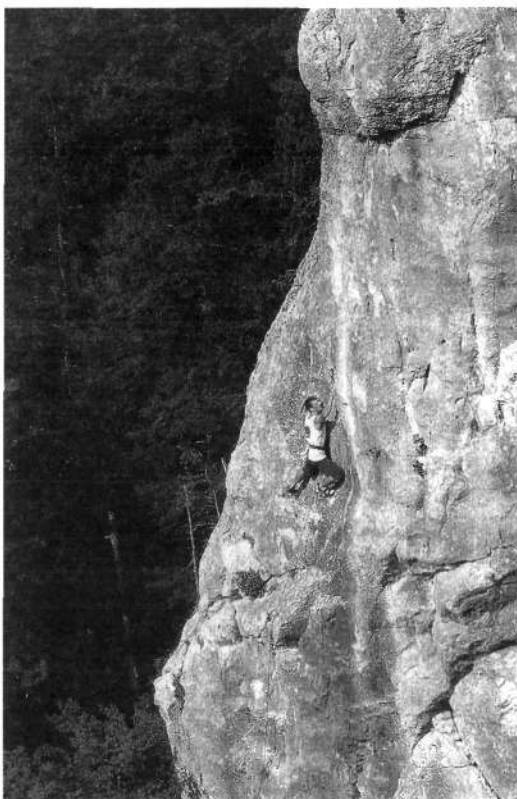
Kot je povedal Igor Škamperle, je plezanje visoka vrednota, je govorica o lepoti gorá; to ni poceni udejstvovanje, treba se ga je naučiti in ga znati, da bi se stvar iztekla brez tragičnih posledic; je tudi iskanje skrivnosti, ki jo gora posreduje o življenju in o veselju, ki se ga neposredno dotika kot simbol.

Matej Mejovšek se je v steni vedno dobro počutil s fotoografskim aparatom in ko je imel že zelo, zelo veliko slik, sta se z Igorjem Škamperletom začela dogovarjati o knjigi. Mojster besede je pregledal knjigi namenjene fotografije, napisal besedilo in predlagal mojstru slike, naj ga dopolni še z nekaterimi svojimi pogledi na isto stvar – in pred nami je knjiga s približno 150 prelepimi in deloma nenavadnimi fotografijami in besedili, ki skupaj s slikami med vrsticami pripovedujejo, da takšno plezanje, kakršno je predstavljeno v tem delu, ne sodi v telovadnico, ker tam ni kamna, v katerega mora biti vsaj malo zaljubljen tisti, ki se loteva teh stvari.

Z dovoljenjem obeh avtorjev za pokušino objavljamo nekaj odlomkov iz te knjige in nekaj – žal črno-belih – fotografij, ki bodo marsikoga zanesljivo spodbudile k temu, da bo kupil in natančno prebral to lepo knjigo o gorah.

Marjan Raztresen

Gora je stala, še preden smo mi prišli do nje. Govorica, ki jo premore, zato ni naša, ampak vekomaj obstaja kakor veselje, narava, realnost. Ko nekdo pristopi in ujame njen glas, ko zasluži zven ostrine in vzljubi lepoto

Plezanje po Kušpegarjevih turnih v Dovžanovi soteski

njenega skladja, ne da bi jo znal razložiti, ni zašel v stranske poti domišljije in si izmislil nekaj prijetnega ali zanimivega, ampak je odkril stvari, ki vedno so. Ni jih izumil, ampak našel. Gora je simbol, morda eden najstarejših, kar jih človek pozna. Tolikšno bogastvo pomena premorejo le puščava, morje in drevo. Iz različnih mitologij zvemo, da so gore prebivališče, včasih kar personifikacija božanskih sil. Kdor je bil v Himalaji, dobro ve, da so tam nekateri vrhovi res sveti – Kangčendzenga, Mačapučare, Ama Dablam, Kailas, Merú – dobesedno se jih lahko dotakneš, v celoti pa jih ne moreš osvojiti. Nekaj nezapopadljivega ostane, tega se ne da niti povedati niti posredovati in najbrž je tako prav. Gora, najvišja točka, ki jo človek lahko naravno doseže, uteleša stik zemlje in nebes, telesa in duha, časa in večnosti, spremenljivih stvari in večnih vzorcev. Vrhovi so zgoščene točke, polne moči. Tam se na poseben način združujeta strah in privlačnost, tesnoba in vzvišeni mir. Kdor je bil kdaj na kakšnem vrhu nad gozdno mejo, po možnosti sam, pozna ta občutek. Naenkrat slišiš dih oblakov okrog sebe, strašna praznina zazija naokrog, in čeprav si visoko nad vsem, prav ti sam, kot se poznaš s svojimi nogami in rokami, se naenkrat čutiš plašno majhnega pred nebom in zrakom okrog sebe; nad teboj so od blizu zasijali prostori veselja.

Gora pogosto nastopa v religiji, kjer predstavlja mesto

razodetja – spomnimo se Sinaja ali Govora na Gori, mnogih romanj in posvečenih obredov –, hkrati pa ima vzpon na goro svojo mistično vrednost: ne pomeni le priti na vrh in se nečesa spomniti. Vzpon, ki ponavadi ni lahek in zahteva posebno znanje, pravi pristop in še nekaj več, kar se ne da povedati, takšen vzpon predstavlja notranji proces preobrazbe, ki človeka dviguje in ga obogati z največjimi dragocenostmi. Kaj je tisto več, kar se ne da povedati? Izkusiti moraš sam. Noben učbenik ne pomaga. Nekaj ti lahko pove mojster, ki je podobno izkušnjo nekoč sam doživel. In ti bo rekel: pojdi, tam pazi, zanesi se nase.

Vzpon na goro po njenih skrivnih prehodih, ki so dostopni redkim, odpira prostor iniciacije, vpeljanosti, ki so jo nekoč v zgodovini poznali mojstri najvišje umetnosti: alkimisti, iskalci zlata in kamna večne mladosti; načrtovalci in zidarji gotških katedral, ki so s svojo ikonografijo prave enciklopedije. Poznavalec gorá pa zna na njih videti stvari, ki jih nevpeljana oko spregleda: ozke vrtoglave police, zajede, napuščje, duhovite stebriče, estetsko izjemno lepe počji, kamine. Gornik, alpinist, plezalec se prav v tem posebnem znanju razlikuje od večine modernih športnikov. Plezanje je težko »učiti«; osnovno abecedo že, kako na vrvi narediti voz, zabiti klin, uporabiti zatiče... toda že pri roki se zaplete. Ne naključno, kajti že veliki filozof Aristotel je roko imenoval organ vseh organov. Na večno vprašanje, kje je prostor duše, Aristotel v svojem spisu O duši (De anima III, 8), ki so ga brali in študirali tisoč let, odgovarja, da je duša tako rekoč kakor roka. Roka namreč ni en organ, temveč mnogo organov, saj je orodje za druga orodja. Stik prstov s skalo vzpostavlja razmerje, ki ni telovadno ali tehnično, ampak ustvarjalni dotik v visokem pomenu umetnosti, skozi katerega se pretaka življenje, zaradi katerega je človek drugačen od drugih bitij. Dotik plezalčeve roke s skalo me spominja na kiparja Michelangela in na njegov odnos do kamna.

Michelangelo je sam šel v kamnolom, da bi izbral primerno klado marmorja, dolgo iskal med odlomi, zato so ga kamnoseki imeli radi in ga spoštovali. Nato je z dletom in kladivom v sobi, kjer je jedel in spal, ustvarjal podobe človeka kakor malokdo v vseh časih pred njim in za njim. Michelangelova zgodba, ki jo Irving Stone opisuje v knjigi V zanosu in obupu, plezalca pritegne zaradi čutnega odnosa do skale, kajti prav iz tega dotika, iz primerno izpeljanega natančnega odnosa do kamna, v prstih zavibrirajo idealne – tudi za plezalca, ki je kdaj stal onkraj šeste stopnje – nepozabne rešitve. Navsezadnje lahko ponovimo splošno znano stvar: plezalci po gorah nimajo trenerjev. Nasveti, ki jih posredujemo ali jih lahko dobimo, so posebne vrste. Dogajajo se znotraj zaprte govornice, dostopne krogu vpeljanih. Ne mislim reči, da alpinist ve več kot drugi, ampak: »ve« na drugačen način. To je skrivnost gorá, ki jo sluti tudi marsikateri drugi zasledovalec lepote: fotograf, slikar, botanik.

Povedati pa moram še nekaj. V steni se včasih znajdeš pred gladkimi apnenčastimi platni, pod vitko zajedo,

Zadnji metri Celjske smeri v Mali Rinki v Kamniško-Savinjskih Alpah

ob vznožju previsa, ki se naravni statiki upira, ko moraš najprej vse skupaj dobro premisliti, potem pa se skale lotiti in prehod dobro izpeljati. Ob teh besedah – dobro izpeljati – se plezalec ali plezalka nasmehneta, kajti dobro vesta, za kaj gre. Ne smemo pozabiti, da se na takem mestu lahko zmotiš, v tem primeru ga ne izpelješ, zaležeš se v slepo; lahko tudi padeš. To je trenutek, ko so stvari v življenju zelo, zelo resne. In greš. Zbrati se moraš, čisto zares, Umiriti telo. Vso težo prevzamejo blazinice prstov, na katerih je vse, kar imaš. Gibi so mirni, misli te objemajo kot edini pravi prostor, ne moreš in dejansko na nič drugega ne misliš kot na to drobno početje tu. Do skrajnosti natančno tvegaš. To je tisto pravo pri plezanju. Odmisliti vse razen početja na tem metru ali dveh, se pozabiti. Ves svet je zgoščen v discipliniranem, previdno gibajočem se stiku s skalo. Ti ne veš, prijatelj na stojišču pa zaznava, kako se trenutki spreminjajo v dolge minute in te v ure. Zate se čas spreminja v neki večni zdaj, ki kar traja, ni niti hiter niti počasen, ampak preprosto kar je, zelo, zelo zgoščen. Mogoče imajo podobne izkušnje potapljači v vodah in astronomi v vesolju. Pa tudi umetniki, zatopljeni v svoje delo, kjer je vsaka poteza, beseda, glas, zvok, gib odločilnega pomena. Lahko te kam pripelje in bo stvar, ki jo odkriješ, za vedno obstala taka. Lahko te ne pripelje nikamor in se zgubiš.

Pri tem ostaja zanimivo človekovo naravno stremljenje po doseganju popolne forme. Kot bi obstajala vrojena naravna želja z implicitnim estetskim ali celo geome-

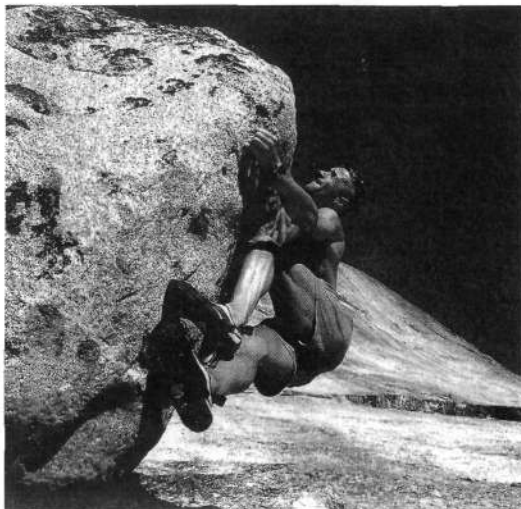
Kako zmorejo preko vrtoglavih sten priplezati deklice?

tričnim kriterijem. Ta kriterij zgoščajo načela lepega, enostavnega, razumljivega oziroma dostopnega, srečamo pa jih v vseh človekovih vrednejših dejavnostih: v umetnosti, v znanosti, v športu. Natančno ta kriterij, ki je v človeku prisoten nezavedno, navaja srednjeveški filozof Tomaž Akvinski pri dokazovanju Boga. Od kod potreba, želja po lepem, estetskem, pravilnem? Od kod notranje védenje, kaj je dobro izpeljano in kaj ni? Alpinistično védenje je omejeno na svoj prostor in na svojo obrt, strogo je, vendar svobodno, prosto kakor malokateri druga stvar. Kriteriji, ki nekaj pomenijo, so pri plezanju strogo notranje narave, so idealni in estetski, ni jih mogoče podrediti zunanjim, arbitrarnim odločitvam. Uvajanje športnih tekem v alpinizem pomeni regresijo, omejitev na formalizirani šport, kjer pač veljajo dogovorjena pravila, uspeh pa je posledica spretnosti izključno znotraj teh pravil. Simpatično, vendar to ni pravi alpinizem. Za pravo plezanje po gorah in stenah ni nihče postavil pravil, ker jih preprosto ne more. Ta obstajajo od nekdaj, postavila jih je narava. Človek stopa v dialog z njo na podlagi intuitivne umetniške govornice. Edino ta pove, ali ravna prav ali narobe, odgovori mu stena, ki govorico sprejme ali zavrne. Alpinistu so gore znani bratje in ljubeče sestre; plezalki so gore dobri kresniki, ki zasvetijo v temnem gozdu in nosijo luč sonca, moč življenja. Poznajo se, ne le poznajo, to je premalo; ljubijo se, onadva vesta zanje in one vedo zanj, naj se zgodi karkoli. Toliko dotikov, skritih poti odkrivanja telesa, ujemanja na ravni višjih večnih idej.

Delitev navzgor-navzdol je ena prvih izkušenj, tako rekoč arhetipska lastnost, ki se obeležena s simboličnim pomenom pojavi na začetku različnih civilizacij. Hkrati pa moramo vedeti, da vertikalna linija ni samoumevna ali kar avtomatična, češ, saj kot ljudje itak na noge gledamo »dol«. Od začetkov razvitih civilizacij v Egiptu, v Sumeriji in Babiloniji, na Kitajskem, med Inki in Maji v Ameriki, ima vertikalna linija izrazito hie-

rarhičen značaj. Gor ni isto kot dol. Gor je več, dol je manj. Zgoraj je popolnejše, spodaj slabše. Ta kvalitativna razlika se pojavi v antični filozofiji in religiji, njen pomen ohranjajo krščanski zvoniki, islamski minareti. Na nerešljivo vprašanje zgodovinarjev – kaj pomenijo egipčanske piramide? – lahko odgovorimo: pomenijo preprosto to, da so. Da obstaja vertikalna smer zgoraj-spodaj, višje-nižje. Ta smer obstaja povsod, na Zemlji, v vesolju, v človeku.

Plezalec podzavestno sledi temu klicu, vzpenja se preko strmih sten, lednih žlebov in celo pomrznenih slapov v pravi igri slepečih kristalov, ki jih ustvarjata voda in zimska narava. Plezanje po ledenih slapovih je najbrž nekaj najlepšega, kar si plezalci dovolijo. Prava igra z biseri, podobna asketskimi iskrnim življenja v zaostrenih pogojih, ki so toliko vrednejše prav zato, ker se pojavljajo v težkih razmerah snega in ledu. Pomislimo na radožive primere polarnih zivali, na dobrodušnega pingvina, severnega medveda, polarno lisico, zimske-

Na konicah prstov proti zaželjenemu cilju

Foto: Matej Mejovšek

ga zajca in hermelina, kako drugače in dragocenejše so te živali v primerjavi s tropsko džunglo. Prav zato, ker jih je malo in jim ni lahko preživeti polarno zimo, jih znamo videti in smo jih veseli. Podobno izkušnjo doživiš na konicah cepinov v ledenem slapu, med ošiljenimi svečami in kristali. Popolna igra naravnih elementov, kjer si sam skoraj v drugi vlogi, pa vendar na čistem robu med ledom in zrakom. Občutek vzpenjanja po ledu je čisto poseben. Ni oprimkov za konice prstov, gor pa čutiš skoraj še globlje, v njenem zimskem spanju.

Vzpenjanje po steni, v skali, ledu, po snegu, ni le slučajno navdušenje nad športom, ki se je v modernih razmerah lahko uveljavil. Gre za veliko globlji, bolj primaren arhetipski klic, ki so ga stare tradicije manifestirale s podobo gore, simbolom lestve in drevesa. Vsi trije simboli so si ekvivalentni. »Na poti, da bi našel ženo, se je Jakob ulegel, dal kamen pod vzglavje in zaspal. Sanjalo se mu je, da vidi veliko lestev, ki se z zemlje vzpenja do neba, po njej pa so hodili angeli gor in dol.« Kaj pomeni lestev? Pomeni možnost stika dveh

svetov; možnost ustvarjanja. Preseganje navidezne realnosti v dolini. Angeli, ki se spuščajo in vzpenjajo po lestvi, pa so človeške misli, usvarjalna energija, ki omogoča stik obeh svetov. V tradicionalni kulturi simbolov se je podoba lestve živahno razvijala in se ohranila do danes z mnogimi pomenskimi odtenki, na primer glede stopničk, ki jih človek mora preseči. Te pomenijo stopnjo notranjega zorenja. Naključje ali tudi ne, alpinisti se pogovarjajo v podobnem jeziku: o težavnostnih stopnjah, z vsemi mogočimi odtenki, ki jih samo oni razumejo. Če kdaj prisostvuješ njihovim pogovorom, denimo v kakšnem bivaku enkrat pozno jeseni, ko se ob ognju greje čaj in je časa dovolj, se pogovor, ali je bil neki raztežaj V+ ali VI-, zavleče do jutranjih ur.

Morali bi reči: najbrž so v vseh dobah živeli ljudje, ki so poznali višino in znali zreti v globino. Zidarji, postavljalci zvonikov, mornarji na karavelah, gamsji stezosledci. Nikoli jih ni bilo veliko. To vrednost, ki se danes izgublja bolj kot si mislimo, ohranjajo plezalci v stenah. Morda je ena od njihovih nalog tudi ta: da človeštvu ohranijo spretnost gibanja nad praznino.

NENAVADNI ODGOVORI NA ČISTO NAVADNA IN VSAKDANJA VPRAŠANJA

NAVIHANCI

BORUT PERŠOLJA

Meseca aprila se počasi, a vztrajno prijemlje poleg pomladnih in z njimi povezanih vremenskih muh tudi muha po imenu predizpitna mrzlica. Ni čisto jasno, kdaj, kako in zakaj je Mladinska komisija uvedla sprejemne izpite za tečaje nekoč mladinskih vodnikov, kasneje mladinskih planinskih vodnikov, danes pa za vodnike Planinske zveze Slovenije za vodenje lahkih kopnih tur (kategorija A). Gledano z današnje perspektive lahko ugotavljamo le to, da se je dogodek v desetletjih razvil v nekaj samoumevnega in nepogrešljivega, da je postal stalnica na obzorju gorniške vzgoje in izobraževanja in da ga je sčasoma občila patina posvečenosti, skrivnostnosti in nedotakljivosti.

Vsako leto se tega pomladnega rituala udeleži več kot 80 mladih in malo manj mladih iz vse domovine. Pisni preizkus obsega vprašanja iz organizacije in zgodovine planinstva, spoznavanja gorstev in izrazoslovja, spoznavanja in varstva gorske narave, vremenoslovja, orientacije ter planinske opreme. V praktičnem delu kandidati dokazujejo poznavanje, izdelavo in uporabo osmice, bičevega, polbičevega, podaljševalnega, prusikovega in najlonskega vozla. Velika večina ta preizkus uspešno opravi kljub razmeroma visokim uspešnostnim mejam – povsod je potrebno zbrati vsaj 60 odstotkov možnih točk. Vrata v Bavšico in okna v svet prostovoljnega vodništva so jim s tem široko odprta.

Pisni del testov je še posebno razburljiv. Potrebno je obkroževati, dopisovati, prepoznavati, vrisovati in tudi

prepisovati. Obseg in kakovost slednjega sta deloma pogojena z inštruktorsko ekipo, ki sta ji na dan izpita dani možnosti levitve: v klenega in neizprosnega izvrševalca določil Častnega kodeksa slovenskih planincev, ki veli, da si moramo vedno in povsod pomagati, ali pa v krotiica leva podalpske nevoščljivosti in ohranjevalca oslove sence na žgočem soncu. Od inštruktorjev je na koncu odvisna tudi bera zbranih točk. Kljub diskrecijski pravici ločevanja znanja od neznanja pa imamo inštruktorji (ja, tudi sam sodim mednje) pravilne odgovore vnaprej predpisane. To dejstvo globoko posega v našo osebno svobodo, ki pa je (hvala bogu) omejena s pravico enakopravnosti pred zakoni trpečih udeležencev izpita. Vendar – kako paradoksalno! – to nenapisano pravilo usodno posega tudi v svobodo mišljenja in izražanja tečajnikov.

Ne glede na to pa se vsako leto najde nekaj korenjakov in korenjakic, ki jih te formalne sponse ne težé. Svoboda razmišljanja in izražanja je njihovo glavno orožje in načelo. Teorijo udejanjajo v praksi. Rezultati tega pristopa so nadvse zanimivi in nemalokrat puščajo v možganski skorji inštruktorjev nove in nove globoke sledi. V tem članku jih prvič objavljamo skupaj z vprašanji, ki se pojavljajo na sprejemnih izpiti.

VSEH POSLEDIC NI MOGOČE PREDVIDETI

Ob tem se zavedamo resnosti položaja, ki bo nastal po njihovi objavi. Z razkritjem dela vprašanj bo prišla na dan dolgo in dobro varovana skrivnost, zaradi česar bo

zamajan v uvodu nakazani misterij izpitov, s tem pa načete tudi korenine Mladinske komisije. Lahko da se bodo odprle tudi razprave o obsegu in kakovosti znanja tečajnikov, o pomenu klime planinskih društev pri njihovem dotečajniškem izobraževanju, o pravopisnih zankah... Nedvomno bosta s tem zapisom prizadeta tudi lik in delo inštruktorjev, ki so dolga leta v noč sukali rdeče kuljice in v potu prostovoljnosti bili bitko za bitko s sovragom neznanja in amaterske površnosti. Vprašanja namreč v samem bistvu razkrivajo njihovo dušo – in kaj je bolj sramotnega od reklamiranja v cesarjevih oblačilih?

Ključno vprašanje pravzaprav je: kje tičijo vzroki naših rezultatov? Na tem mestu sezimo kar na sam začetek novodobne zgodovine: kaj je bilo prej – kura ali jajce. V našem primeru ima to mučno vprašanje pogosto zelo jasne odgovore, saj je za marsikateri na izpitu rojeni domislek možno ugotoviti, kje mu tiči vzrok. Ta je pogosto skrit že v vprašanju, ki tistega, ki nedolžen in nič hudega sluteč odgovarja, kar napeljuje k decela neformalnemu odgovoru. Vprašanja (z diplomatsko govoricom bi jih lahko označili za odprta, tehnično bi jih opisali kot nerodna, tako med gorniški tovariši pa bi rekli, da so šlampasta, šutasta itd.) so torej (lahko) eden izmed pravih krivcev naših rezultatov, kamor nedvomno prištevamo še ostale olajševalne okoliščine: mladost, neizkušenost, pomladno razpoloženje, neredno študentsko prehrano in še kaj bi se našlo.

Ker je problematika nakazana večplastno, bo morda vmes poseglo tudi Častno razsodišče Planinske zveze Slovenije, ki v letu 1998 in 1999 sploh ni imelo dela. Gore so bile lani in predlanskim potemtakem nedolžne! Morda bodo člani razsodišča med vrsticami prebrali, da v tej navidez nepomembni zadevi bruhajo na dan številne prvinske, pravne in finančne posledice. Jasno je namreč, da bo potrebno zamenjati teste in da bodo že obledeli plonkegelci iz mladinskih odsekov odromali v arhiv. To za seboj potegne dodatne nenačrtovane stroške, ki jih društva v že končani sezoni občnih zborov niso predvidela v finančnih načrtih za tekoče leto. Pri prvinskosti se načenja vprašanje temeljev Častnega kodeksa slovenskih planincev: kako naj vendar ravna inštruktor, ko zaloti pri prepisovanju ali prišepetavanju člana planinskega društva, ki sodeluje na izpitu in se pri tem sklicuje na določilo o medsebojni tovariški pomoči! Takih in podobnih zadreg je cela vrsta.

Priznamo, da nam vseh posledic našega pisanja ni uspelo predvideti. Verjamemo pa, da bodo naslednji meseci in številni odzivi bralcev pokazali vso širino problema. V marsikaterem odgovoru bodo nedvomno odkrili globlji pomen od banalno zapisanega. Ker so tovrstne analize (= iskanje globlje resnice) precej subjektivne, jih zaenkrat še ne objavljamo. Vendar pa bi slovensko gorništvu s pozabo tega prispevka izgubilo mnogo več, kot si mislimo. Se pa, ker gre za sekundarno avtorstvo (prepis nečesa), odpovedujemo honorarju v dobrobit razvoja novega misterija Mladinske komisije.

Za konec dodajmo le še tole: pri zbiranju in zapisovanju odgovorov je nekaj let osnovni ideji stal ob strani **Peter**

Pehani, za kar se mu na tem mestu prisrčno zahvaljujemo.

NAJBOLJ POGOSTI, IZVIRNI IN RAZMIŠLJAJOČI ODGOVORI V ZADNJIH LETIH

– *Kakšna je razlika med akcijo »Mladi planinec« in planinsko šolo?*

Planinska šola se praviloma izvaja na šolah.

– *Kdo si je izmislil markacijo?*

Idejo so dobili pri metulju Apolonu.

Knaflič.

– *Iz obdobja odkrivanja Julijskih Alp sta pomembna dva moža: prvi je bil zdravnik iz Idrije, drugi pa lastnik fužin v Bohinju. Kdo sta ta dva moža?*

Baltazar in Žiga Zeus.

– *Naštej domove, ki se imenujejo po zaslužnih planincih!*

Aljažev dom v Vratih se imenuje po Aljaževem stolpu.

– *Kdo sta bila ustanovitelja gorske reševalne službe?*

Angelca Piskernik.

– *Kaj je vrh?*

Cilj vsakega planinca.

– *Opiši razliko med prevalom in škrbino?*

Škrbina je ožja od prevala. Na njej ni prostora za cesto, ki pelje čez mejo.

– *Naštej tri kopitarje, ki živijo v našem visokogorju!*

Gams, kozorog, zlatorog.

– *Kako je na življenje v gorah prilagojen močerad?*

V dolini ima močerad rumene pike na črni podlagi, na gorskih travnikih pa črne pike na rumenem ozadju.

– *Opiši ruševje!*

Ruševje ima kosmate liste.

– *Zakaj nosimo s seboj rjuho?*

Zato, ker je v planinskih kočah ponavadi zelo mrzlo ter se lahko vreme bliskovito spremeni.

Ponavadi je v kočah gneča in zato zmanjka rjuh.

Da ne dobimo uši in bolh.

Ker s tem pripomremo k čistejši vodi, saj jo odnesemo nazaj v dolino, drugače pa bi jih morali v kočah prati, kar pa ni dobro za vodo.

Zato, ker sicer največkrat spimo na plastičnih rjuhah ali celo brez njih.

– *Kaj naredimo z odpadki na turi in kako se že doma pripravimo na to, da jih bo čim manj?*

Banane damo iz olupkov.

– *Zakaj hrup v gorah ni zaželen?*

Proži plazove, moti in vzburja živali.

– *Naštej avtohtono vrsto ribe, ki živi v slovenskih alpskih rekah!*

Človeška ribica, ki živi v Postojnski jami.

IN ŠE NEKAJ IZVIRNIH ODGOVOROV

– *Kako bi se orientiral ponoči?*

Z baterijsko svetilko bi posvetil na kompas.

– *Kako orientiraš karto brez kompasa?*

S pomočjo kompasa in ure.

– *Razloži pojem absolutna višina!*

To je višina od morskega dna do dosežene točke.

To je višina od središča Zemlje do določene točke.

– V katerem letnem času pride do pogostih temperaturnih inverzij in kaj to pomeni za obisk gora?

Pogoste so predvsem v poletnem času in to pomeni, da moramo biti pripravljene na vse.

– Kateri pojavi nas opozarjajo na nevihto?

Opazimo ščegetanje kovin.

– Na kakšnem principu deluje višinomer?

Višinomer meri nadmorsko višino dosežene točke in omogoča hojo po plastnici.

Višinomer deluje na satelit.

Višinomer deluje po principu vakuumske doze.

Višinomer – če pritisk raste, višina pada.

– Naštej tehnično opremo gornika!

Capin, čelada, dereze, sponke...

– Poimenuj sestavne dele cepina!

Platišče, vratišče, rastišče, vrtišče... (za ratišče oziroma ročaj cepina)

Kljun, ostri del, kavelj... (za cepinov okel)

– Zakaj med obvezno opremo tudi poleti sodijo kapa, rokavice, vetrovka?

Zaradi temperaturne inverzije.

– Kaj je železna rezerva?

Železna rezerva je rezervno dvojno spodnje perilo.

Hrana, ki jo vzamemo s seboj in je ne mislimo pojesti.

Tisti del moči, ki jo hranimo za sestop in čas, ki ga hranimo za primer nesreče.

Označuje hrano in stvari, ki jih moramo imeti s seboj za vsak slučaj, čeprav jih ne rabimo.

POPOTOVANJE NA ŠRILANŠKO SVETO GORO VERNIKOV TREH VEROIZPOVEDI

PRIBEŽALIŠČE PREPRIČANIH

MARE CESTNIK

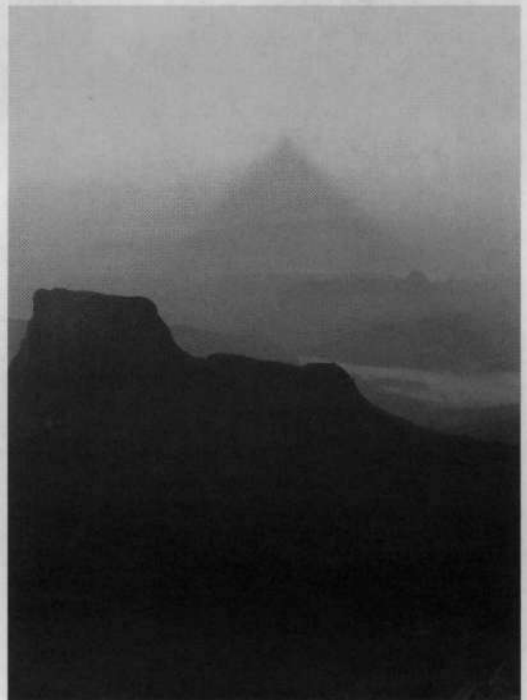
Za to goro ni potrebno biti alpinist. Komajda hribolazec, ali pa še tisto ne. Dobro je, če si vajen betona in stopnic. Ter množic.

Teh na otoku, ki je navdahnil toliko pesniških poimenovalj kot nemara noben drug, in to še vedno po pravici, ne manjka nikjer. Ampak Šrilanka, ki je zame mehka, priljudna in neizmerno prijetna pomanjšava Indije, je prijazna tudi v soočanju z njimi: največkrat sem jih bil vesel. Tudi na gori, ki jo kot romarji oblivajo že tisoč let. Pravzaprav me ni zanimalo, zakaj je Šri Pada sveta gora krščanskim, muslimanskim in budističnim vernikom, kateri bog ali njegov poslanik naj bi pustil na njenem temenu sveto stopinjo, kakšna duhovna motivacija polni podnožja najvišje ležečih šrilanških oltarjev – kot tolikokrat me je bolj zanimalo občinstvo kot predstava, me bolj vzbujala pot kot cilj.

Čeprav sem si prihod do gorinega podnožja razdelil zavestno: najprej poseben užitek vožnje z vlakom, nato počasno mletje kilometrov z avtobusom. V razdrapanem Hattonu sem samo presedlal z enega vozila na drugo, toda tako prej kot potem je iz obpočja razkošno sanjalo utripanje v zelenem. Čaj, kako posebna, posebna, posebno lepa beseda, ki še zdaleč ne pomeni samo poživljajoče kemije in nekih družabnostnih veselj – ki pomeni tudi domišljijo človeških kultivativnih sposobnosti ter silno izrazno moč omehčane pokrajine. Cesta je več kot drzno vijugala med zaobljenimi nagibi, po bohrotnih, nenaveličano zelenih dolinah, morda celo kar skozi srce dežele tamilskih gojiteljev in obiralcev čaja. Ti ljudje so me zlahka razveselili: zdeli so se mi bolj fino ustvarjeni kot Sinhalci, ženske so bile bolj prožnih in nezamaščenih teles in so begale z mnogo bolj poživljajoče vzdržljivimi pogledi; nekateri moški so imeli naravnost kraljevske brade. Vozilo je po cesti, bolj podobni hribovski stezi in temu primerno vabljivi, grizlo

po obrunkih plantaž in počilo v dišeči Maskeliyi. Kraj, kjer bi vsaj nekaj časa želel imeti dom, da bi bil vse dni skupaj s čajem in izzivalno temnimi ljudmi, ki so se umivali pri vodnjakih ali v cevaste koše (in včasih opirajoč se na palice) nabirali čajne liste.

Naprej je pot med polji, pot proti goram, počasi z zahajajočim popoldnevom v razredčene gozdove, vse do Dalhousieje, zadnje postaje ob vznožju pretresljivo klinaste Šri Pade. Pokrajinska pravljica se je končala

Senca gore Šri Pada kot mejnik med nočjo in dnevom

pri začetku dolge stojničarske ulice, ki se končuje pravzaprav šele tik pod vrhom gore, če ne že kar na vrhu samem. Najedel sem se in se napil čaja (česa le drugega!), kupil nekaj hrane, si razveselil pogled na skalnih ploščadih reke, kjer so se umivali domačini, in se zapodil po zguljeni, stopničasti romarski pešpoti.

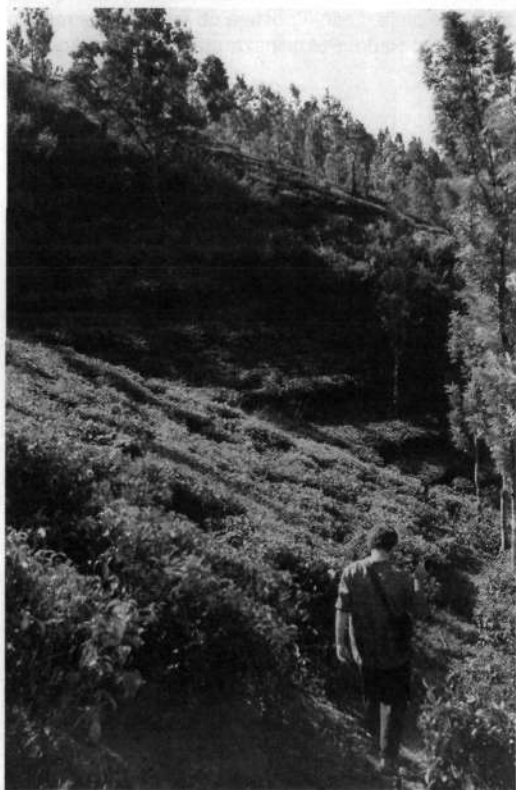
Le malokdaj sem bil sam in bolj ko sem nabijal podplate na robove vse bolj strmih stopnic, bolj sem se veselil takšnih redkih trenutkov. Gora in pragozd, ki se je objemal z njo, sta zrasla pod ordečenimi oblaki, ki so kipeli iz komaj slutenih globlin, in potem hitro skopnela v temo. A tudi takrat nisem mogel spregledati nastila smeti, ki je zarobljalo stopnišče, in poslušati popularnega hrupa, ki ga, tempiranega v glasbenih kasetah, ponujajo po vseh cenениh stojnicah šrilanških tržnic. A tega, da se prodajna vrednost duhovnosti meri tudi z najbolj vsakdanjim porabniškim blagom, nisem izvedel šele v tej deželi. Navsezadnje sem bil vesel obpotnih počivališč in čajnic, kjer sem se lahko v isti sapi ohladil in ogrel, se naduhal kadil ter vajeno iztresel popotniške odgovore na vselej ista vprašanja navdušenih radovednežev.

Prišel sem na temeljito zazidan vrh gore, ko je noč do roba nalila že vsa obzorja in so mrzle megle, divje gnane z vetrom, plahutale skozi pisane molilne zastavice. Ko sem si oblekel vse, kar sem bil prinesel s sabo, mi je postalo žal, da nisem bil prinesel več. Nisem se dolgo

zamujal ob verskih gradnjah, kjer so menihi in drugi verski uslužbenci v zavidljivi medsebojni strpnosti prodajali blagoslove in pobirali vstopnino. Prihajajoči romarji so drug za drugim pritrkavali z zvonom, pomolili pri odtisu stopinje, dolili olja na blagoslovljeni ogenj, se sklenjenih rok potapljali v svoja karmična vprašanja – potem pa v znamenito zapleteni vzhodnjaški preproščini pretipali vso okolico. Z žarometno svetlobo prepojen otoček sredi prepadne teme, postajo upanja ali postajo utvare. Hodil sem mimo njih, se srečeval z mirnimi pogledi ter včasih pomislil, da bi jim lahko bil za kaj morda celo nevoščljiv.

Mladih policajev, ki so me povabili na čaj in na najbolj običajno civilno zaslišanje (kaj naj naredim, da od tega ne znorim ali koga kdaj pošteno premlatim!), nisem mogel prepričati, da bi mi pustili prespati v njihovem bunkerju ali da bi mi vsaj posodili koc, a tako vsaj nikomur, sploh pa ne predstavnikom oblasti, nisem bil ničesar dolžan. Veste, cenjeni gospod, iskreno in globoko obžalujem (o, poezija kolonialno naglašene, obzirne vljudnosti!), pravila so razločna in jasna... Vseeno sem bil hvaležen tudi samo za čaj. Poskušal sem obmirovati v debelo zabetoniranem prehodu, ki se je bolj in bolj polnil z romarji, pripravljajočimi se za noč. Za katero sem vnaprej vedel, da ne bo darovala veliko spanca, da pa bo radodarna z dolgostjo bedečih ur in minut. Na neonskih lučeh in okrog njih so se gnetle debele vešče, beton pa je bil mrzel – celo na tej zemljepisni širini, ki se je iz največje bližine spogledovala z ekvatorjem, bi bilo neumno pričakovati, da bi bil topel na višini 2224 metrov, kolikor jih zmore ta ne najvišja, a brez dvoma najbolj slikovita šrilanška gora.

Vse bolj nočno omamljeni ljudje so si pogrinjali časopise, brisače, tenke ponjave in koce. Na njih so posedali ali zgrbljeni poležavali. Pokrivali so se čez glave in kazali gola stopala. Na prvo oko ni bilo opaziti, da je v njihovem prihodu na goro kaj dosti romarsko verskega – vse skupaj je bilo bolj videti kot izlet, kot skavtski zbor mladine z ruticami, kot skupinski pobeg iz vsakdanjika. Napol ostebren in napol na pocementirane skale naslonjen betonski prehod je bil kot avtobusna ali kolodvorska čakalnica – le brez klopi in vsakega drugega udobja, seveda, in skoraj brez spanja in vsakdanjega občutka za čas. Petčlanska družina nasproti je bila skoraj neprepoznavno prepletana in previta (mati je žrtvovala vsa prekrivala in je premražena bedela), fantje iz Ratnapure, ki so se objemaje stiskali poleg mene, so mi posodili kos blaga za čez noge. Le redko doživljani hlad – zanje je bil to pač mraz! – jim je z veliko domišljije sestavljaj obrambo iz blaga: čudna pokrivala, duhovite kombinacije jopičev, brisač, sarijev in trenirk. Zdelo se mi je, da je bil to zame najbolj nenavaden prostor na Šrilanki – že zato, ker tudi meni ni bilo toplo in obenem nisem mogel razmišljati o zimi »tam nekje«. Ljudje pa so še kar prihajali. Zvon je škrebiljal v poltiho govorjenje. Ni bilo dvoma, da pristojbinsko troedini pobiralci odškodnin za odpustke delajo tako rekoč non-stop – za nekoga pač mora biti dobro, če ljudje verujejo in hočejo to izražati na najlažje menjalen način. Tudi v oni votli betonski spalnici ni vrvež nikoli ponehal, a za

Sotrpjenje ni trpljenje

vse je bilo premalo prostora. Romarji so spali po vseh zavetrjih, za zidovi, po stopnicah, povsod, kjer je bilo kaj ravnega. Za nekaj časa, morda za pol ure, sem se stisnil k najbližjemu telesu; iz tako rahlega, a tako nepotrebne dremaže me je zbudil policaj v volnenem plašču in s polstenim klobukom, ki mu je globoko na čelo in oči odvihal krajce, in to samo zato, da me je navdse vljudno opozoril pred žeparji. Kar je pred njim storilo že najmanj petnajst naključnih sogovornikov. Zbujen sem vstal in se sprehodil okrog poslopij in skoznja, poskakoval, opazoval redke zvezde in dvoje kač luči, od katerih se je ena zvijala od jezera za vasjo Dalhousie in druga iz smeri Ratnapure, si grel prste in obraz ob ognjišču z obrednim ognjem, v katerem so prasketale lupine kokosovih orehov in cvrčala dišeča olja. Se neprestano srečeval z obrazi in očmi, v katerih dotlej na Šrilanki še nikoli nisem upogledoval toliko enakosti, čeprav sem bil v množici najbrž edini belec, kar je bliskalo bolj kot najmočnejši žaromet. Bila je dolga noč, ampak nismo trpeli, ker smo sotrpeli. Potem se je na vzhodnem, razrezano goratem obzoru boječe zarisal prvi odtенок svetljenja.

Šumenje se je okrepiło. Prebudili so se tako speči kot budni in vstali, kot bi imeli enako naravnane notranje ure. Nagnetli smo se na vzhodno plat obzidij in stopnišč – gledalstvo, ki ga še nisem videl tako željnega začetka predstave, združujoči se kupčki tesno povitega blaga. Ure in ure bi se lahko selil z obraza na obraz, od napol priprtih od izbuljenih oči, od stisnjenih ustnic do mrazotnega šklepetanja z zobmi, od lepega do drugačnega, od svežega do postarnega, od toplega do zavračajočega, od žensko privlačnega do moško grobega. Skoraj tako dolgo bi lahko primerjal čudna pokrivala, klobuke, kape, robce, motoristične naglavne kožuhe, rute na moških glavah in volnene ribiške kapuce na ženskih. In če si spustil pogled, si videl samo bosa stopala.

Nič ni ustavilo sonca. Najprej je skozi nizkozamračeno ozračje poslalo dolgo pahljačasto pramenje. Jezero za Dalhousiejem se je svetlilo in velika bela dagoba japonskega templja na ravnici ob vnožju dolgega stopnišča je kot luč svetila pod visoko črno pečino. Obrisi hribovij in pogorij so se temnili in svetlili glede na oddaljenost, po nižinah je plaval modrikast mrč. Teško je videti kaj

bolj prazničnega in veličastnega kot skupinsko pričakanje sončnega vzhoda. Veter je enakomerno vlekel in prevračal pisane zastavice. In ko sem gledal, kako se umetna luč hitro in ponižana umika naravni, kako iz noči nastaja več in več sveta, kako se v odnosu do vse globlje oddaljenih podnožij umika tista tako osrednja višina, kako vse bolj na drugi strani neba gori modrina, sem se sreče svoje prisotnosti skoraj ustrašil. Vzhod je bil vse bolj rdeč in potem vse manj in se je nato iz majhnih človeških grl izvil srečen, občudujoč, olajšanja poln vzdih, uglašen in nepreprečljiv: vrglo je prvi žarek. Sonce še vedno je, ni zatajilo, zvestobo ima v svoji naravi. In to je pomenilo konec romanja.

Ni se še cela krogla izkotalila čez razrez najvišje štrlečih gora, ko so ljudje že začeli trumoma bežati po strmih stopnicah nazaj v dolino. Vrh gore se je v četrte ure tako izpraznil, da je bil skoraj prazen: le prezebli budistični menihi so ostali na ploščadi pred posrebrno dagobo, nekaj romarjev se je iskalo med sabo, tu in tam so se skrivale gručice mladeži. Nekateri so pobožno strmeli v gorino popolno trikotno senco, vrženo na gost nižinski mrč, dokler ni zlezla v njene granitne boke. Mirno sem pozajtrkoval, kar je ostalo od noči, ko sem bil pusta jabolka in puste piškote od časa do časa pogrizljaval predvsem zato, da mi je hitreje minevala mrzla tema; počakal sem, da je začelo greti in da so se daljne nižine izgubile v rjavosivi zračni zmesi. Da se je iz praznične predstave napravil navaden, čeprav s tako pobožanjenega gledišča nikakor običajen dan.

Potem sem se skoraj čisto osamljen začel spuščati po stopnicah, ki me jih je bilo vnaprej groza. Med čajne plantaže na skodelico čaja.

Obvestilo o grizljih

V luči naraščajočega števila bližnjih in tudi neprijetnih srečanj med gorniki in medvedji vrste grizli je Ministrstvo za ribištvo, divjad in naravne parke v ameriški zvezni državi Montana izdalo priporočilo za planince, pohodnike, lovce in ribiče, kako ravnati v primeru srečanja s temi medvedi v divjini. Navajamo nekaj poudarkov iz tega opozorila:

»Obiskovalcem divjine priporočamo, da s seboj nosijo glasne zvončke ali kraguljčke. Pripnejo naj si jih na obleko, tako da bo zvončkanje opozorilo grizlija na človeka in se medved tako ne bo preplašil ob nenadnem človekovem prihodu. Prav tako obiskovalcem divjine svetujemo, naj s seboj nosijo poseben poprov razpršilec, s katerim lahko poskusijo odgnati medveda, če ga po naključju srečajo.

Prav tako je pametno ves čas opazovati naravo, če je kje opaziti sledove medvedovih aktivnosti.

Obiskovalci divjine naj bi bili sposobni zaznati razliko med iztrebki nenevarnega črnega medveda in nevarnega grizlija.

Iztrebki črnega medveda so drobni, v njih je veliko semenja jagodičja in ostanki krzna glodalcev.

Grizljevi iztrebki imajo vonj po popru in v njih je večjih opaziti kraguljčke ali zvončke.«

(prevod: Tomaž Vrhovc
po The Journal of the UIAA, 3/99)

KLOP ZA UTRUJENE PLANINCE

TOMISLAV JAGAČIČ

Moje planinske poti me s prijatelji pogosto pripeljejo v slovenske Haloze in do cerkvic svete Magdalene in svetega Avguščina, ki stojita prav na meji med Slovenijo in Hrvaško. Tudi lani smo v nedeljo, 29. avgusta, na avguštinovo, ko je tam prošenje, s skupino planincev šli do obeh cerkvic. Zares je lepo doživetje, ko človek vidi, kako oživijo tiste potke in stezice, ki peljejo iz slovenskih in hrvaških vasi k svetemu Avguštinu, čigar edini zvon v cerkvenem zvoniku vabi romarje in vernike k maši, ki sta jo lani darovala kolega župnika **Edo Vajda** iz slovenskega Leskovca in **Ivan Hruško** iz hrvaškega Cvetlina. Lani nas je tam čakalo prijetno presenečenje: obnovili so zunanost obeh cerkvic, na manjši pa odtlej piše »Sveta Magdalena« in na večji »Sveti Avguštin«.

»Zdaj se bomo lotili obnove notranjosti tako ene kot druge cerkve,« mi je dejal marljivi cerkvenik in zvonar **Janez Šmigoc**, »in upamo, da bomo doživeli tako to kot tudi, da bodo naše lepe kraje in obe razgledni točki uvrstili v Haloško transverzalo.«

Sam se še vedno zavzemam za predlog, da bi v soglasju in s sodelovanjem cerkvenih oblasti, ki so lastnik, uredili hišo, ki je soseda mežnarije in jo s pogodbo prepustili v upravljanje planincem in drugim obiskovalcem tega izjemno lepega kraja in razgledne točke, posebno še proti severu in proti vinorodnim haloškim bregovom ter proti Ravnji gori in Ivansčici na hrvaški strani. Upravičeno pričakujemo pobudo slovenskih planincev.

OD NAKLJUČNIH SPREHAJALCEV DO PRAVIH PRIJATELJEV

Ko se spominjam svojih nadvse prijetnih potovanj po Halozah, na katera nisem nikoli odšel in še vedno nikoli ne odhajam sam, ampak sem nanje peljal tudi svoje prijatelje, naj poudarim, da smo na poteh od Trakoščana ob vjudnih pozdravih »Dobro jutro, dober dan, kako ste kaj«, ko smo šli mimo kmečkih domačij, dobili prijatelje, ki nas zdaj ne pustijo mimo samo s

Lidija in Stanko Klinar sedita na novi klopi in gledata proti Ravnji gori.

pozdravom, ampak nas hočejo za dalj časa zadržati na »kozarčku pogovora«. Tako naše planinsko potovanje od Trakoščana do svete Magdalene in svetega Avguščina ne traja samo poldrugo uro, ampak najpogosteje precej dlje. Naši planinski prijatelji so v Cvetlinu družine **Adama Carja**, **Stjepana Korena** in **Petra Smiljana**, na drugi strani meje pa babica **Terezija Školnik** ter njena hčerka z možem **Jožetom Meškom** in vnuki.

Neka slovenska družina pa je postavila počitniško hišico in uredila vinograd tik pred vasjo Cvetlin. **Stanko Klinar** in njegova soproga **Lidija** sta se navdušila nad predlogom Stankovega prijatelja, ki je delal z njim v Mariboru, in sta v letih skupne države na delčku njegove zemlje zgradila počitniško hišico in zasadila vinograd. Sicer pa v tem mejnem območju precej ljudi še vedno dela v Sloveniji (prej pa jih je še več) in ni nenavadno ob koncu tedna tam videti osebne avtomobile z mariborsko registracijo. Včasih je celo obstajala avtobusna povezava med Cvetlinom, Ptujem in Mariborom, ko so avtobusi Certusa prevažali delavce iz hrvaških vasi Cvetlin in Višnjice ter okoliških zaselkov na delo v Slovenijo.

Ko omenjam družino Klinar, moram povedati, da sem

Prav na slovensko-hrvaški meji je starinski mejni kamen, ki je lahko zgodovinski, simboličen, realen ali spominski. Od tam in od obeh cerkvic v Halozah so prelepi razgledi proti Ravnji gori na Hrvaškem.

Planinci iz Varaždina so gozdno pot, ki pelje preko meje in po kateri je zanesljivo šel največkrat zvonar Janez Smigoc, imenovali »Janezova steza«, tudi zato, ker je Janez na njej pred dvema letoma umrl, ko se je vračal iz Cvetlina. Prihodnjo pomlad nameravajo člani Hrvaškega planinskega društva Dugi vrh iz Varaždina hrvaški del steze markirati.

Foto: Tomislav Jagačić

oba pred več leti spoznal na neki letni skupščini Planinskega društva Jakob Aljaž v Mariboru. Nemalo sem bil presenečen, ko sem se precej pozneje vzpenjal proti Halozam in nad Cvetlinom naletel na njuno počitniško hišo. Postali smo prijatelji in nikoli nisem šel z nobeno skupino mimo, ne da bi ju obiskal in pozdravil.

Ko sem tako nekoč (šel pa sem skoraj vedno ob nedeljah) šel tod s skupino varaždinskih planincev, ki so se zaradi mojih poprejšnjih opisov lepot te pokrajine odločili prvič iti po Halozah, smo se ustavili pred Klinarjevo počitniško hišico in vinogradom.

»Dober dan,« sem kot prvi pozdravil Lidijo in Stanka, ki sta bila pred hišo. Vedel sem, da bosta tam, ker sem že od daleč videl njun modri avto. Odzdravila sta in povedala še nekaj besed po slovensko.

»Poglejte,« sem se obrnil k svojim, ki sem jih vodil, »ali ste sploh opazili, kje in kdaj smo prestopili hrvaško-slovensko mejo? V Sloveniji smo že,« sem prepričeval svoje planinske prijatelje in ko sem jih že prepričal, sem se hitro popravil: »Ne, nismo še v Sloveniji, še vedno smo na Hrvaškem!« Nato pa sem predstavil simpatična in gostoljubna zakonca Klinar in jim pojasnil, kako je prišlo do graditve njune počitniške hiše pri Cvetlinu na Hrvaškem.

»Ali bodo kdaj prišli časi, ko bodo naši potomci živeli brez mej?« je dejal nekdo iz skupine in globoko vzdihnil.

»Naša generacija tega najverjetneje ne bo doživela,« sem omenil, »vendar je prijetno spoznanje in občutek, da je tukaj meja med Slovenijo in Hrvaško samo politična in administrativna.«

KLOP ZA HRVAŠKEGA PLANINSKEGA PRIJATELJA

Ko sem vam predstavil zakonca Klinar, vam moram še povedati, kakšno presenečenje sta mi pripravila za lan-

ske avgustinovo. Pot se pod njuno počitniško hišico loči v dve smeri, na levo in na desno, obe peljeta vsaka po svoji strani njune hiše in vinograda, po kakšnih dvesto metrih ali še malo dlje pa spet prideta skupaj in se nadaljujeta kot ena. Počitniška hiša je ob levi poti. Tako po desni kot po levi potki, po desni skozi gozd in po levi ob vinogradu, se je treba nekoliko vzpenjati do uravnave, kjer sta bili njega dni lesena miza in klop. To je bil kar pravi kraj za počitek po kratkotrajnem naporu, za malico in uživanje v razgledu proti Ravni gori.

Žal je nekdo odstranil in odnesel to mizo in klop in precej časa na tej uravnavi nad vinogradom ni bilo tega vabila k počitku.

Lani pa se je pojavila nova, masivna klop.

»Lepo! Le kdo jo je naredil in postavil? Toda kdorkoli jo je že, klobuk dol pred njim!«

»Le poglej, kaj je zapisano na klopi, na njeni zadnji strani!« je nadaljeval Stanko.

Pogledal sem, prebral in kar nisem mogel verjeti lastnim očem: na njej piše »Klop Tomislava Jagačića«.

»To je znak najinega priznanja tebi, ker pripelješ toliko planincev v Haloze in v Slovenijo in ker imaš rad slovenske gore, ljudi in Slovenijo,« mi je rekla Stankova Lidija in mi čestitala za klop, ki sem jo dobil v dar.

Kako čudovita, izvirna in lepa gesta! Četudi bi že kdo odstranil to ploščico z mojim imenom in priimkom, ne more uničiti mojih občutij za tako izraženo priznanje zakoncev, ki sta opazila neke človeške lastnosti, kakršne sam smatram za čisto normalne, to pa je prijateljstvo z dobrimi ljudmi ter ljubezen do narave in gorá.

Slovenski planinci, ki boste enako vzljubili kotiček moje domovine Hrvaške okoli Ravne gore, Ivanščice, Trakoščana in Lepoglave, kot imam jaz rad Slovenijo in njene Haloze! Ko boste prišli do »moje« klopi, si odpočite in poglejte proti Ravni gori, pri mojih prijateljih, ki jih omenjam v tem svojem zapisu, pa popijte kozarec (vendar samo enega!) v znak našega planinskega prijateljstva – in ob tem morda požirek na moje zdravje.

Novoletni ples 2000

VERA PIPAL

*Rinke, Skuta in Planjava
Grintovec so povprašale,
če bi v novo tisočletje
z Julijci lako plesale.*

*Jalovec in Špik vabilo
sta za ples že napisala.
Tam nekje pri Kranjski Gori
naj bi se vsa družba zbrala.*

*Grintovec pogleda svoje
vse vznemirjene sosede,
trdo reče te besede:
»Srečen bom, če boste tukaj
tisoč let še mirno stale
in z nikomer zaplesale!«*

odmevi

Stane Tominec, Drago Zorko in zgodovina Skale

Na 443. strani lanskega PV je objavljen zapis gospoda **Ivana Vebr**a: »... novi istoimenski klub očitno spreminja podatke o njegovem nastanku. Tako je bilo v članku v PV 1/98 objavljeno ime prvega predsednika Skale (D. Zorko). Lahko se prepričamo v Našem alpinizmu (1932), pa tudi v novejših knjigah, na primer v Stoletju v gorah (1992), da je bil prvi predsednik Skale **Stane Tominec**.«

Gospod Veber se moti.

Ker gre za zgodovino Skale, se mi zdi dolžnost, da navedem naslednje podrobnosti:

I.

Za sprejem v Skalo sem vložil prijavo v jeseni leta 1931. Po pravilih je moral vsak kandidat še pred sprejemom predložiti garancijske podpise dveh starejših članov, prebiti preizkusni rok (menda 6 mesecev) in nato predložiti »turno kontrolno polo« o vzponih, ki jih je opravil v preizkusnem roku.

Sprejet sem bil spomladi leta 1932 okrog Velike noči.

Na seji – verjetno na isti, kot so odločali o mojem sprejemu – je **Mirko Kajzelj** poročal o knjigi Naš alpinizem, v kateri je zapis o prvem predsedniku. Meni niti na misel ni prišlo, da bi skalaši v svoji reprezentativni knjigi zapisali kaj neresničnega.

»Naš alpinizem« sem potem veliko bral (in uporabljal opise vzponov), v njem pa sem opazil protislovje:

Na 49. strani našteva imena sedmih ustanoviteljev Skale. Med njimi ni niti Zorka, niti Tominca. Potem nadaljuje: »Kmalu nato« (torej **po ustanovitvi**) »so pristopili še Stane Tominec...« itd., našteva deset imen, potem pravi: »Prvi predsednik je bil Stane Tominec«.

To pomeni: **prvi predsednik** naj bi bil nekdo, ki **ni bil ustanovitelj** Skale. Klub torej ob ustanovitvenem občnem zboru ne bi bil izvolil predsednika!

Naj poskušajo to dopovedati komu drugemu, ne pa nam, ki smo sodelovali pri ustanavljanju številnih organizacij! Društvo brez predsednika!

Ko so se stari skalaši navadili gledati name kot na resnega in zanesljivega prijatelja in tovariša, so mi povedali:

Prvi predsednik je bil **Drago Zorko**. Z njim pa so nastale težave. Deloma je šlo za spore o klubu, deloma pa za nekaj, kar so mu silno zamerili, in sklenili, da stvar ne sme postati javnosti znana. Zato so priimek »Zorko« tako rekoč povsod zamočali.

Drago se je baje preselil v Celovec in je umrl. Zato se tudi meni ni zdelo primerno ali potrebno, da bi preiskoval njegovo »krivdo«.

II.

Štirideset let po ustanovitvi Skale sva se dogovorila z **dr. Mihom Potočnikom**, da napišem zgodovino Alpinističnega kluba Skala. K imenu »alpinističen«: 14. novembra 1940 smo na izrednem občnem zboru prevzeli pravilno označbo »alpinističen« in nehali uporabljati nepravilno besedo »turističen«; že prej pa smo na odborovi seji odpra-

vili turne kontrolne pole in nesmiselne garancijske izjave.

Za podlogo te »zgodovine« sem vzel predvsem skalaške zapisnike. Nisem se pa odrekel niti osebnim spominom starih članov, zlasti ustanoviteljev. V Unionski kleti smo imeli veliko sestankov z obilno udeležbo.

Iz gradiva, ki sem ga tako nabral, navajam tele drobce:

»Končno so se razmere toliko uredile, da sta 29. novembra 1920 **Pavle Lavrenčič** in **Drago Zorko** lahko podpisala dopis št. 5 s prošnjo, naj policija potrdi pravila Turistovskega kluba Skala.«

»Ustanovni občni zbor je bil sklican za svečnico, 2. februarja 1921, ob deseti uri v Prešernovi sobi restavracije Novi svet. Za predsednika je bil predlagan **Metod Badjura**, toda ta ni hotel prevzeti predsedniške funkcije, zato je bil prvi odbor sestavljen takole: Predsednik Drago Zorko, uradnik, rojen 18. IV. 1902, podpredsednik Metod Badjura...« Stari skalaš **dr. Vladimir Kajzelj** (Mirkov brat?) je v članku Ustanovitev Turistovskega kluba Skala« zapisal:

»Klub je štel tedaj 23 članov, občnega zbora pa se je udeležilo 16, in sicer zanesljivo Drago Zorko, ki je bil izvoljen za predsednika...« Zgodovino AK Skale sem potem izročil dr. Mihi Potočniku. Ko jo je prebral, je izjavil, da nima pomislov.

Mislim, da je s tem zadeva pojasnjena in polemika ni potrebna.

Dr. Vladimir Škerlak

Moteče razbitine

Ob poti na Kokrsko sedlo (iz doline Kokre) kakšnih 15 minut hoda pod Cojzovo kočjo planinca neprijetno preseneti pogled na večji kup zelene plastike – ostanke rezervoarja za vodo. Rezervoar je menda pred leti močan sunek vetra skotalil izpred kočje po bregu in nato po strmi grapi, na dnu katere se je njegova pot žalostno končala in kjer ostanki ležijo še sedaj.

V želji, da bi razbitine čimprej odstranili, sem jih manjši del (kakšnih 40 kg) že sam prenesel do kočje, kjer jih je oskrbnica naložila na to-

Kilimandžaro je štiri metre nižji

Najvišja afriška gora, Kilimandžaro, je štiri metre nižja, kot smo doslej mislili. To so pokazale meritve neke nemške ekspertne skupine na tej gori. »Po prvih izračunih naših meritev je vrh visok 5892 metrov,« je pojasnil vodja projekta **Eberhard Messmer**. Enajst nemških znanstvenikov je nove meritve s snegom pokritega vrha v Tanzaniji opravilo v začetku oktobra skupaj z domačimi strokovnjaki in eksperti iz Švice. Satelitskih meritev, ki bodo dali natančne podatke tako o razsežnosti vrha kot tudi o njegovem položaju, se je lotil geodetski inštitut univerze v Karlsruheju skupaj s študijskim krožkom za meritve tanzanijske visoke strokovne šole.

vorno žičnico in spravila v dolino. Ker pa je bil rezervoar očitno precej velik in težak, jih večji del še čaka, da se jih usmilijo udeleženci kakšne organizirane očiščevalne akcije.

Ostanki plastičnega rezervoarja zagotovo ne sodijo v gorsko naravo, zato pozivam PD Kamnik, ki upravlja Cojzovo kočo in je najverjetneje tudi njihov formalni lastnik, da še pred začetkom poletne planinske sezone poskrbi, da moteče razbitine skupaj s kovinskimi sodom, ki krasi bližnjo vrtačo in ima najverjetneje podobno poreklo, spravijo v dolino.

Narava in ljubitelji gora jim bomo za to prav gotovo hvaležni.

Marko Podrekar,
Ljubljana

iz planinske literature

Ilustrirana zgodovina Slovencev

Mladinska knjiga je ob koncu lanskega leta izdala še eno reprezentativno knjižno delo: Ilustrirano zgodovino Slovencev. Na 526 straneh enciklopedičnega formata je opisana in na številnih slikah prikazana zgodovina Slovencev od njihove naselitve na današnje ozemlje v 6. stol. pa vse do zadnjih let, ko živimo v samostojni državi. Poleg političnih, vojaških in gospodarskih dogajanj so upoštevani tudi najvažnejši kulturni dogodki na ozemlju, kjer so prebivali Slovenci. Osnova za tako besedilo je bilo zbrano gradivo za Slovensko enciklopedijo, ki se ji v prihodnjem letu izteka prvi krog izdaj od A do Ž.

V knjigi pa so omenjeni tudi dogodki, ki so za planince zelo pomembni. Soška fronta (str. 296–306) v prvi svetovni vojni je pustila številne posledice v širšem območju visokogorja Julijskih Alp v dobrem in slabem pomenu. Posledice bojev vidimo na vsakem koraku; nanje spominjajo mnoga majhna in velika znamenja. Z veseljem pa uporabljamo nadelane vojaške poti – mu-

latjere do najvišjih razglednih točk, ki vodijo tudi prek 2000 metrov visoko.

Bolj razveseljivi so drugi povsem planinski podatki v tej knjigi. Leta 1895 je župnik **Jakob Aljaž** od dovške občine odkupil zemljišče na vrhu Triglava in ga podaril Slovenskemu planinskemu društvu z željo, da bi »slovenskim goram ohranil slovensko lice«. Tu je dal postaviti še stolp – planinsko zavetišče in triangulacijsko točko. Na isti strani (str. 271) je predstavljena tudi prva slovenska planinska postojanka, Oražnova koča na planini Lisec (1346 m) pod Črno prstjo ob njeni otvoritvi l. 1894. Aljažev stolp je tudi na fotografiji (str. 317), ob njem so člani zloglasne trboveljske Straže Orjune. V živi pagini (str. 286) je omenjena ustanovitev Slovenskega planinskega društva leta 1893, ob tem pa še kratek zgodovinski pregled planinskih dogajanj izpod peresa planinskega pisatelja **Janka Mlakarja**. Omenjeno je tudi (str. 343) prvo organizirano alpinistično društvo Dren, ustanovljeno leta 1906, z njegovimi najpomembnejšimi člani (**Rudolf Badjura**, **Bogumil Brinšek**, **Ivan Tavčar**, **Josip Cerk**, **Pavel** in **Josip Knaver**).

Prav gotovo bi v ta pregled zgodovine Slovencev sodil le še kak pomemben dogodek s področja planinstva, gornišstva in alpinizma. Morda je tudi po krivici zamolčano življenje in gibanje partizanov v naših gozdovih in gorah. Do pred nekaj let so bili več ali manj zamolčani tudi dogodki in prvi svetovni vojni, ki so se prav tako odvijali v naših planinah. Dogodke iz prve svetovne vojne so pričeli objuati v knjigah laiki – ne zgodovinarji. Brez političnega priokusa bi bila marsikatera zgodba iz druge svetovne vojne tudi planinsko zanimiva.

V dodatku lahko preberemo daljši zapis Prikaza slovenskega ozemlja v besedi in na zemljevidih od antike do 20. stoletja. Lesorez zemljevida iz leta 1525 istrskega geografa **Petra Coppoja** je najstarejši podrobnejši prikaz kakega dela slovenskega ozemlja. Na zemljevidu Mažarske iz leta 1528 pa je tudi najstarejši prikaz severovzhodne

Slovenije. Odtis lesoreza karte Kranjske z Istro, Goriško, Furlanijo in delom Hrvaške iz leta 1550 **Sebastiana Münstra** je prvi natisnjen zemljevid, katerega jedro je Kranjska z močno poudarjenimi vzpetinami. Na karti **Wolfganga Laziusa** iz leta 1561 je prvi samostojni prikaz vojvodine Kranjske, na drugem njegovem zemljevidu pa so napačno vrisani tokovi Unice, Pivke in Reke. V opisu celotne Ilirije pa je močno poudarjen gozdni pas od alpskega predgorja do Bosne. Iz leta 1589 obstaja karta Istre nizozemskega kartografa **Gerarda Kremerja-Mercatorja** v popačeni obliki in s pretirano velikim Cerkniškim jezerom. Tudi na zemljevidu, ki ga je v 1. polovici 17. stol. natisnil **Stefano Scolari**, je napačno vrisana notranjska Reka. V knjigi **Mattgaeusa Meriana** iz leta 1649 je med opisi avstrijskih dežel tudi nekaj vedut slovenskih krajev. V tej Ilustrirani zgodovini Slovencev je odtis bakroreza Škofje Loke z močno predimenzioniranimi vrhovi Julijskih Alp v ozadju. Tudi v knjigi Slava vojvodine Kranjske iz leta 1689 **Janeza Vajkarda Valvasorja** je natisnjenih več zemljevidov. Tu je odtisnjen

Knafelčevo očesce

VERA PIPAL

(Ob 140-letnici rojstva **Alojza Knafelca**)

*Krogec bel in rdeč
mi pokaže pot
in pove,
kam naj grem,
če poti ne vem.*

*Krogec bel in rdeč
s skale se smeji.
»Hodiš prav« – govori.
»Me zgrešiš – se izgubiš.
To prav dobro veš!«*

*Krogec bel in rdeč
kaži nam poti.
Vodi srečno nas v gore
in hvala ti!*

tudi načrt Podpeške jame, ki ga je Valvasor poslal leta 1687 Kraljevi družbi v London. Na zemljevidu Kranjske **Ivana Dizme** iz leta 1744 latinske zapisi pove, da je Triglav najvišja gora na Kranjskem. Zemljevid Kranjske **Baltazarja Hacqueta** iz leta 1778 prikazuje tudi nahajališča kamnin in rudnin. Pomembni so tudi vojaški zemljevidi jožefinske topografske izmere iz let 1763–1787. **Pavel Josef Šafarik** je leta 1842 izdal zemljevid slovenskih narodov. Na zemljevidu **Henrika Freyerja** iz leta 1844 so geološki in drugi tematski podatki tiskani v rdeči barvi. Zemljevid **Gottfrieda Loschana** iz leta 1844 pa ima najnovejše statistične podatke o deželah Ilirskega kraljestva. Leta 1849 je **Peter Kozler** izdal koledar, na katerem je bila prvič vrisana rdeča črta kot narodnostna meja Slovencev. **Ivan Selan** je okrog leta 1950 izdeloval ročno narisane zemljevide za takratno naše ozemlje. Zadnji dosežek na področju kartografije pa je uspel leta 1995 sodelavcem Geografskega inštituta Antona Melika Znanstveno-raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki so računalniško izdelali relief Slovenije.

Ciril Velkovrh

Kako na Triglav

Planinska založba Slovenije je kot svojo 192. izdajo konec lanskega leta ponatisnila knjižico »Kako na Triglav« in jo namenila »svojim članom ob bližnji stodesetletnici organiziranega slovenskega planinstva in bližnji desetletnici neodvisne slovenske države, ki si je v svoj grb začrtala lik Triglava, najvišjega simbola domovine«. Pod novim založniškim vodstvom **Boža Lavriča** sta delo uredila **Marijan Krišelj** in **Stanko Klinar** in za sodelovanje zaprosila vrsto znanih in priznanih odličnih poznavalcev različnih področij slovenskega planinskega sveta in – da bi bilo delo čim bolj vsestransko – na pomoč poklicala tudi takega gornika, kot je **Julius Kugy**.

Knjižica, katere prve izdaje z naslovom »Bil sem na Triglavu« so bile namenjene predvsem vsestranskim planinskim začetnikom in mladini, ki so se v časih množičnega planinstva odpravljali na pogosto njihov edini planinski cilj v življenju, je zdaj bistveno dopolnjena in sestavljena v skladu z načeli sodobnega planinstva. **Tine Mihelič** piše, kako se pripravimo za vzpon na Triglav, **Pavle Šegula** dá vrsto praktičnih nasvetov »planincem, ki prihajajo v poletni sezoni, ko gre na Triglav lahko skoraj vsak zdrav človek«, ki »ni vrtočlav, da ga ne daje višinska bolezen in da se ne boji pogleda v globino«, vključno z obleko ter hrano in pijačo (naveden pa je tudi seznam vsega, kar naj bi imel planinski obiskovalec Triglava na sebi in v nahrbtniku), **dr. Peter Soklič** piše o telesni pripravljenosti, zdravju in prvi pomoči (se pravi o priločni lekarni, ki naj jo ima planinec za vsak primer s seboj v nahrbtniku), **Miran Trontelj** o vremenu (vključno z vremenskimi znaki za lepo in slabo vreme), **dr. Tone Wraber** o rastlinstvu na Triglavu, **Tine Mihelič** pa naposled o vseh označenih poteh na Triglav. Knjižici so (ob več kajpada barvnih fotografijah) dodani še podatki o planinskih kočah okoli Triglava, dovolj je prostora za žige vseh planinskih koč ob triglavskih poteh in še kaj prostora za vtise s poti, ki bodo kdaj pozneje lahko pomembni prispevki k zgodovini slovenskega planinstva. Za čimvečjo popolnost knjižice poskrbijo note in besedilo slovenske planinske himne »Oj, Triglav, moj dom«, nekaj nadvse koristnih nasvetov za hojo po gorskem svetu nasploh in pregleden zemljevid Triglava in njegove sosesčine.

Knjižico bi morali na turistično najprometnejših mestih prodajati v vseh izhodiščih za Triglav in tudi v vseh turističnih središčih pod to slovensko goro vseh gorā ter jo ponujati domačinom in tujcem: dovolj zanimiva je za branje in nadvse

poučna za tiste, ki mislijo, da lahko res čisto vsak pride na slovensko goro vseh gor.

M. R.

Predstavitve knjige o Mrzlici

Planinsko društvo Trbovlje in Odbor za literarno dejavnost Društva upokojencev Trbovlje sta 23. novembra 1999 v dvorani doma Društva upokojencev Trbovlje organizirala javno predstavitve nove knjige »Mrzlica (1122 m) – Savinjski in knapovski Triglav« avtorja **Tineta Lenarčiča**. Predstavitve je bila ob navzočnosti polne dvorane, to je preko sto poslušalcev.

Predstavitve je pričela predsednica odbora za literarno dejavnost DU T **Marja Kužnik**, nato pa je Moški pevski zbor DU T pod vodstvom **Mihe Hercoga** pripravil krajši koncert planinskih pesmi. Sledila sta še pozdrava tajnika PD Trbovlje **Bojana Gorjupa** in predsednika DU T **Florjana Plevnika**, nato pa je **Vinko Pfeifer** najprej na kratko orisal življenje in delo avtorja, nato pa mu je v pogovoru postavil različna vprašanja, ki so se nanašala na novo knjigo. Vmes sta recitali posamezne odstavke iz knjige **Marja Kužnik** in **Joža Ložak**, harmonikar **Potrbin** pa je razpoloženje še izboljšal.

Ker je vsebina knjige zelo pestra, saj se nanaša na geologijo, zgodovino, geografijo, botaniko, gobarstvo, lov, gozdarstvo, planinstvo, rudno bogastvo, gradnjo koč in domov, pa tudi na umetniško obdelavo tega vrha in pravljice, mite in legende, ki žive v njeni okolici, se je pogovor o knjigi podaljšal na domača dva uri.

Knjigo so izdali v počastitev 100-letnice prve planinske kočice na Mrzlici, **Hausenbichlerjeve** kočice iz leta 1899. Izšla je v nakladi 1000 izvodov, je trdo vezana, ima 256 strani, izdalo in založilo pa jo je Planinsko društvo Trbovlje. Tam se knjiga tudi dobi po ceni 2000 SIT.

T. L.

Zbornik Med tiri in gorami

Lansko zadnjo novembrsko soboto so planinci PD Železničar iz Ljubljane sredi svojega mesta, v restavraciji Triglav na Miklošičevi cesti, kar tudi že kaj pove, praznovali 50-letnico svojega delovanja: 26. novembra 1949 je bil ustanovni občni zbor tega planinskega društva, v katerem so se sprva združevali predvsem planinci-železničarji in njihovi družinski člani, pozneje pa poleg njih tudi drugi, ki jim je bilo všeč delo tega planinskega kolektiva. Ob tej priložnosti je društvo na 80 straneh in v 800 izvodih izdalo zbornik »Med tiri in gorami«, ki ga je uredil uredniški odbor pod vodstvom **Silve Kučan**.

Kako so se organizirali in kako so delovali zadnja leta, kje so sedaj, kakšnim dogodivščinam so bili priča, pripoveduje zbornik, ki so ga člani PD Železničar pripravili ob polstoletnici obstoja: najprej se na njegovih straneh vračajo na začetek svojega organiziranja, potem se sprehodijo skozi dolgoletna potepanja po gorskih pokrajinah bližnje in daljne okolice, slednjic se bralci seznanijo z novimi izzivi zadnjega desetletja.

Kljub številnim društvenim uspehom si sedanji društveni tajnik **Ciril Obid** ne more kaj, da ne bi pri začetku zbornika potarnal: število članov se je zmanjšalo od zavičanja vrednih dva tisoč na komaj 350, odšli so nekdanji zelo aktivni jamarji, mladinska skupina je popolnoma zamrla, druge skupine se nekako vzdržujejo, velik del z lastnimi prispevki. Svoj planinski dom na Vogarju nad Bohinjem so planinci zgradili popolnoma sami, »marsikdo med njimi je za to porabil svoj letni dopust«, za to pa »ni posebnih pohval in priznanj, je le ponos posameznika, ki je sodeloval v našem planinskem društvu«.

V tem zborniku ni popisana celotna polstoletna društvena zgodovina, kajti velik del jo je bilo opisane že v prejšnjih dveh zbornikih, ob 30- in 40-letnici društva. Vsi trije pa že kar lepo zaokrožajo dejavnost tega planinskega društva, ki je – enako kot malone vsa – doživljalo vzpone in padce, uspehe in poraze. V vsakem primeru je tudi ta zbornik lep del

mozaika, ki so ga v 50 letih sestavili številni društveni člani – izletniki in planinski popotniki, markacisti in alpinisti, jamarji in mladinci, planinski gospodarstveniki in misleci. Planinski zgodovinar bo tudi v tem delu našel marsikateri pomemben podatek.

M. R.

Kriških 50 planinskih let

Pravo razkošje si je privoščilo Planinsko društvo Križe, ko je lanskega decembra ob svojem 50-letnem jubileju izdalo kar 216 strani debelo knjigo »Kriških 50 planinskih let«, knjigo, v kateri je kar 50 vsebinskih tematik od planinstva kot buditeljstva narodne zavesti in od planinstva v osnovni šoli do notnih zapisov uglasbenih pesmi in literariziranih planinskih zapisov ter vsega, kar je med tem. Knjigo, v kateri je več kot 170 ilustracij, od tega 110 barvnih fotografij, je uredil desetčlanski uredniški odbor pod uredniškim vodstvom **Draga Paplerja**, ki je skupaj z **Ivanom Likarjem** knjigo tudi tehnično pripravil za tisk. Delo je lektorirala **Jožica Koder**, v 1000 izvodih pa jo je natisnila tiskarna Pleško iz Ljubljane. Uredniški odbor je knjigo predstavil 18. decembra na slavnostni akademiji društva.

Štirje dogodki so lani slovesno obeležili praznovanje 50-letnic ustanovitve PD Križe. Praznovanje se je začelo 15. maja s srečanjem graditeljev in otvoritvijo novih društvenih

prostorov v Gozdu, 6. junija je bil gorski tek na Kriško goro za memorial Janka Likarja, 25. junija so na Kriški gori razvili društveni prapor in podpisali listino o prenosu last-

KRIŠKIH 50 PLANINSKIH LET

Naslovna stran obsežne publikacije »Kriških 50 planinskih let«.

ništva koč, 8. avgusta pa je bila na Kriški gori prvič maša in blagoslovitev koč.

Publikacija obsega tematske in kronološke zapise planinskega okoliša in vasi pod Kriško goro, dejavnost društva od leta 1949 do 1999, izgradnjo in obnovo koč na Kriški gori in zavetišča Gozd, delovanje sekcij, prireditve, skrb za planinske poti ter vrsto zanimivosti, povezanih s Kriško goro. Iz načrtovanih 33 tem jih je nastalo 50, iz

Koča na Kriški gori (1471 m), cilj številnih planinskih izletnikov in popotnikov

Tak je znak PD Križe – Kriška gora in kočna na njej.

dokumentarne kronike je projekt prerasel v debelo knjigo jubilejnega zbornika.

Kot je v enem od uvodov napisal urednik Drago Papler, knjiga ni le pripoved o Kriški gori in sopotnikih, ampak kaže tudi utrip življenja krajev pod njo. »Ob gospodarstvu je kulturna zavest duhovni spremljevalec kriških sopotij,« je zapisal urednik. »Kriška gora je v mnogih srčnih spominih in mislih, v planinskih pesmih. Privlačila je geologe, botanike in ljubitelje narave. Njeni spremljevalci so lovci, športniki, jadranci, gorski reševalci in planinci. Tako kot se vzpenjamo na goro do vrha, smo tudi skozi vsebino knjige prispeli do njenega viška – praznovanja 50-letnega jubileja PD Križe z vsemi spremljajočimi dogodki in pridobitvami.«

Knjiga je pomemben prispevek k zgodovini tistega dela slovenskega planinstva, ki se je oblikoval med Križami in Trzičem ter v tem delu Kamniških Alp.

Slovenski dvatisočaki

Modernizacija ima lahko poleg dobrih tudi izrazito slabe strani. V planinski izkaznici Planinske zveze Slovenije, kakršne smo bili navajeni dolga leta in celo desetletja, je bilo za povprečnega planinca kar dovolj prostora tudi za registracijo njegovih najpomembnejših planinskih

podvigov, za odtise žigov z gorskih vrhov in iz planinskih postojank. V novih izkaznicah tega prostora ni več. Nekateri so se znašli tako, da so si omislili posebne knjižice, namenjene izključno tem namenom, drugi so opustili zbiranje takih gorskih trofejev, tretji so si odtisnili žige v planinske vodnike, ki so jih imeli s seboj na gorskih turah.

Minulo jesen sta založba SPES iz Ljubljane oziroma **David Ipavec** sestavila brošuro »Slovenski dvatisočaki«, ki naj bi bilo nekakšno nadomestilo takšnemu zasebnemu zborniku odtisnjenih planinskih trofejev. Avtor (oziroma založba, kdo ve kdo) je to okoli 90 strani debelo brošurico ali žepno knjižico naslovil s »Slovenski dvatisočaki« in kot je avtor zapisal v predstavitvi, je to prva takšna planinska knjižica, v kateri so zbrane poimenovane slovenske kočje z nadmorsko višino nad 2000 metri. Vendar se je že na naslednji strani knjižice recenzent **Franci Savenc** nekako zavaroval s tem, ko je v svojem uvodu napisal, da so bili pri nas doslej objavljeni trije sezname slovenskih dvatisočakov, v koledarju za leto 2000 pa je še četrti.

V knjižici »Slovenski dvatisočaki«, katere prva naklada je bila razprodana in jo bodo zdaj ponatisnili, je po abecedi navedenih nekaj manj kot 500 slovenskih dvatisočakov od Ablance do Zvonikov (po abecedi)

in od Perilnika in Toplarja (2000 m) do Triglava (2864 m) (po višini). Vsak od vrhov ima ob imenu navedeno nadmorsko višino in oznake, kje ga je mogoče najti v Atlasu Slovenije, na koncu knjižice pa je še nekaj prostora za druge žige – in škoda, da tega prostora ni še več, da bi navdušeni zbiralci lahko v tej knjižici zbirali tudi žige planinskih postojank.

Zamisel te knjižice je zanimiva, čeprav naslov objublja bistveno več, kot je v resnici med njenimi platnicami. Zbiralcem žigov pa bo ta knjižica dragocen del njihove prtljage, kadarkoli se bodo odpravljali v slovenski gorski svet.

M. R.

Bohinj 1914–1918. Med fronto in zaledjem

Še pred desetimi leti, to je kar 70 let po koncu prve svetovne vojne, smo imeli Slovenci le malo knjig, ki so obravnavale dogodke in posledice takratnih strahot. Čeprav je po nekaterih virih samo na širšem soškem območju padlo na obeh straneh kar milijon vojakov, se zgodovinarji in drugi poklicani strokovnjaki niso lotili profesionalne obravnave celotnega problema. Pred leti so le laiki iz družinskih arhivov in zbranega materiala pričeli pisati delna poročila za to obdobje. Objavljenih pa je bilo tudi nekaj

To je ostalo od madžarskega vojaka, ki se je v avstro-ogrski vojski bojeval v Krnskem pogorju.

Foto: Ciril Velkovrh

spominov vojakov in častnikov, ki so zapustili svoje dnevnike.

Tako je lahko tudi **Tomaž Budkovič**, »zagrizeni« Bohinjec, iz arhiva starega očeta, ki je bil v Bohinju trgovec, dobil nekaj osnovnih podatkov o življenju v tej dolini, slepi ulici Julijskih Alp. Čeprav živi le še manjše število ljudi, ki so doživeli prvo svetovno vojno in lahko iz prve roke pričajo o dogodkih, jih je avtor te knjige srečal vsaj toliko, da je lahko z njihovimi pričevanji pripravil rokopis za to knjigo.

Bohinj je veljal za trdno zaledje, saj ga je od fronte ločilo visoko Krnsko pogorje. Le nekemu srečnemu naključju, da se je vojna sreča na njegovih grebenih obrnila v prid braniteljev, se imamo zahvaliti, da v sami bohinjski dolini prave vojne ni bilo.

V tej knjigi avtor opiše način oskrbovanja fronte iz Bohinjskega kota, celotne potrebe vojakov v visokogorju, gradnjo Bohinjske železnice in ozkotirne železnice, gradnjo cest, voznih poti – mulatjer, sistema žičnic, taborišč, bolnišnic, pokopališč itd. V drugem poglavju opisuje življenje domačinov in njihove tegobe v tem vojnem času ter njihove posledice. Temu sledi obdobje po koncu 12. soške fronte, ko se prične politična dejavnost in razpad avstro-ogrske države in ustanovitev Države Srbov, Hrvatov in Slovencev. V ta sklop pa niso bili vključeni primorski Slovenci, ki so po prostoru Italije k zmagovalcem ostali onstran državne meje. Ob koncu knjige je avtor zbral še nepopoln seznam padlih in umrlih ter opisal sodelovanje nekaterih Bohinjcev na različnih bojiščih.

Knjiga je opremljena z bogato bero dokumentarnih fotografij, ki daje delu pravo zgodovinsko vrednost.

Ciril Velkovrh

Plezalna vodnika po Kamniško-Savinjskih Alpah

Kot 186. in 194. izdaja Planinske založbe Slovenije sta konec lanskega leta v nakladi po 800 izvodov izšla plezalna vodnika po Kam-

niških in Savinjskih Alpah – »Jezerško« in »Logarska dolina – zahodni del«. Prvega so pripravili Tone Golnar ter **Davo** in **Drejc Karničar**, drugega **Silvo Babič** in **Tone Golnar**. Skice in sheme za prvo je narisal **Aleš Dolenc**, za drugo Silvo Babič. Prvi vodnik je izšel v prvi izdaji, drugi v drugi popravljeni in razširjeni izdaji.

Tako se Planinska založba spet dejavnije vključuje v založništvo del, ki imajo navidez razmeroma ozek krog bralcev in porabnikov, ki pa je za nekatere druge založbe vendarle dovolj velik, da se jim splača posvečati ustrezno pozornost.

Plezalni vodnik po gorah, za katere je (lahko) izhodišče Jezerško, obsega natančen opis preplezanih plezalnih smeri v stenah Babe, Rink, Skute, Dolgega hrbta, Grintovca in Dolške škrbine ter zahodnega grebena Kočne. Vsaka smer je označena z imenom in oceno težavnosti, navedeni so prvi plezalci in natančen opis smeri, ki je vizualizirana s fotografijo ali skico. Da bi čim popolneje predstavili jezersko alpinistično območje, so v vodnik uvrstili tudi zaledenele slape in alpinistične smučarske smeri, predvsem pri slednjih pa so se avtorji odločili za razmeroma skope opise in natančno slikovno gradivo, ki naj bi bilo alpinističnim smučarjem v največjo pomoč.

Plezalni vodnik po zahodnem delu Logarske doline (tak vodnik po vzhodnem delu doline je izšel leta 1998) opisuje doslej preplezane smeri od Brane do Strevčove peči, vključuje tudi Matkov kot, plezališča in nekaj zaledenelih slapov, poleg tega pa je v njem mogoče najti nekaj nasvetov za alpinistične in turne smučarje. Celo za tako izjemno usmerjene obiskovalce tega dela gorskega sveta se je zdelo obema podpisanim avtorjema in poleg njiju še **Francetu Malešiču** vredno na kratko posebej opisati Logarsko dolino, naravne znamenitosti v njej in nekatere možnosti za prenočevanje v tem območju.

Oba vodnika sta opremljena s kar precej fotografijami, ki še popestrijo ti za plezalce zanimivi knjigi.

M. R.

Zgodovina smučanja v Trbovljah

Pred kratkim je izšla iz tiska obsežna knjiga z naslovom Zgodovina smučanja v Trbovljah avtorja **Cveta Majdiča**. Izšla je v nakladi 500 izvodov, na 520 straneh, leksikalnega formata, izdalo pa jo je Smučarsko društvo Trbovlje. Javnosti je bila predstavljena v knjižnici Toneta Seliščarja v Trbovljah, posebej pa še smučarjem-veteranom v smučarski koči v Lontovžu pod Kumom. Knjiga je izšla v počastitev 65-letnice prve organizirane smučarske sekcije pri SPD Trbovlje (1929), 60-letnice prve samostojne smučarske organizacije v Trbovljah (1934) in 40-letnice ustanovitve Smučarskega društva Trbovlje (1954). Izšla je s kar precejšnjo zamudo, kajti rokopis je bil pripravljen za natis pred štirimi leti, vendar je vse doslej ni bilo moč izdati, ker ni bilo denarja.

V knjigi so zbrani podatki tako za predvojne kakor tudi povojne smučarske organizacije. Predvojne so bile predvsem Smučarska sekcija in že po letu dni tudi Smučarski klub SPD Trbovlje, Smučarski klub Kum-Trbovlje, Smučarska sekcija Svobode-Trbovlje, Delavskega turističnega društva Prijatelj prirode Trbovlje, Zveze fantovskih odsekov in Zveze sokolov Trbovlje. Po letu 1945 so bile Smučarsko društvo Trbovlje, pred tem Smučarska sekcija pri Fizkulturnem društvu Rudar, nekaj podatkov pa je zajetih tudi za obdobje smučarskega odseka pri PD Trbovlje. Podatki se nanašajo tudi na Smučarsko sekcijo v Delavskem tehnikumu Trbovlje in na Smučarski klub Dobrna-Trbovlje. Smučarsko društvo Kum Dobovec je izdalo ob svojem 50-letnem jubileju svojo knjigo.

Prva smučarja-rekreativca sta se pojavila v Trbovljah leta 1912, in sicer **dr. Hugo Baumgarten** in njegova žena. To leto je bila ustanovljena tudi Trboveljska podružnica SPD. Smučanje se je razširilo po končani I. svetovni vojni, ko so se iz različnih planinskih vojaških enot vrnil domov domačini, ki so se s smučarskimi veččinami srečevali na bojiščih v različnih delih Evrope.

Pretežni del knjige se nanaša na številna smučarska tekmovanja in

dosežene rezultate, sicer pa je v drugih poglavjih opisan razvoj smučarske opreme (smučī, vezi, čevlji, palice, maže, obleka ipd.), pa tudi organizacija smučarskih tekmovanj. Posebej so še opisane smučarske in planinske kočē na Mrzlici, Sv. planini, Vrheh, na Kumu, v Lontovžu, v Medvednici, žičnice oz. vlečnice, sedežnice na Kumu, v Lontovžu, v Medvednici, na Vrheh idr. Smuške proge so narisane in opisom priložene na koncu knjige. Opisane so tudi vse skakalnice pred vojno in po njej, od tiste na Mrzlici in na Vodah pa do tiste na Kumu. V knjigi pa je dan še poseben poudarek zibelkam organiziranega smučanja na Mrzlici, Sv. planini in Kumu. Knjigo bogatē številne fotografije, načrti, risbe, skice diplom in značk ipd.

Avtorju so pomagali pri zbiranju gradiva člani odbora za pripravo publikacije oz. zgodovine **Ivo Berger, Nande Forte, Tine Lenarčič, Janez Novak, Janez Ocepek, Jože Rep, Betka Škorjanc in Zdenko Zupan**. Tako avtor kot člani odbora so opravili veliko delo in zgodovina smučanja v Trbovljah in deloma v Zasavju je sedaj razmeroma zelo obsežno opisana.

Tine Lenarčič

Tri hrvaške planinske knjižice

Hrvaška planinska zveza je izdala Priročnik za markaciste, druga dopolnjena izdaja, Zagreb 1999, format A5, 56 strani. Ovoj je barven, tisk je črno-bel. Avtor besedila in skic je **Zdenko Kristijan** s sodelavci.

Knjižica je učno gradivo za tečaje markacistov in zato je na koncu natisnjen Pravičnik komisije za planinarske puteve HPS-a, veljaven od 27. 2. 1999, z dodanimi obrazci, ki so potrebni pri delu komisije. Predgovor je napisal načelnik komisije **Tomislav Pavlin**, lektor in korektor je bil **dr. Željko Poljak**, tehnični urednik **Alan Čaplar**. V knjižici najdemo nekaj podatkov o zgodovini poti in oznak, o vsebini, ki je potrebna za znanje markacista, o napisih, tablah in smerokazih, žigih,

skrinjicah in vpisnih knjigah. Nekaj malega je tudi o varovanju, o veznih poteh – obilaznicah, njih dnevnih in značkah. Zadnje poglavje je dokumentacija o označenih poteh. V literaturi ima navedeni dve naši deli: Kosova Navodila iz leta 1982 in Priročnik za markaciste iz leta 1988.

Kot zanimivost velja zapisati, da Priročnik omenja našo mejno markacijo z Avstrijo in priporoča, da naj bi bile take tudi na meji s Hrvaško. Pogoj je sprejem dogovora med planinskima zvezama, ki sta bila prvi v Trebnjem 17. 4. 93 (predlogi: 13 planinskih mejnih prehodov) in drugi v planinskem domu Monter v Sekuličih 26. 3. '95, da jih potrđita obe državi ob ureditvi državne meje.

Druga knjižica je enake velikosti z naslovom Osnove planinarstva, priročnik za planinare (ali i druge željne znanja), tretja izdaja, 1998, format A5, 33 strani, HPZ, katere avtor je Alan Čaplar. Vsebina je planinstvo, bolj na široko so obdelani planinski izlet, varnost v gorah, planinske specialnosti in veščine (alpinizem, jamarstvo, visokogorsko planinarjenje). Napisana je na pregleden in privlačen način s poudarki in z nekaj ilustracijami. Pri planinskih poteh ima objavljene tri naše skice težavnosti planinskih poti. Na koncu so primeri vprašanj za zaključni izpit planinske šole. Zapisano je tudi, kaj vse se že najde o planinstvu na internetu. Nekaj takega bi lahko imeti pri nas in ne samo Kako grem na Triglav, ki je sedaj doživela novo izdajo. Zanimivo je napisano povabilo k radosti planinarjenja na zadnji zunanji strani platnic: ali ni zadovoljstvo to, kar pričakujemo od življenja? Vendar pri iskanju užitka, doživetij v hribih, moramo vedno vedeti, da za zadovoljstvo niso nujno potrebne visoke in oddaljene gore, ne vedno lep sončen dan, ne očarljivi razgledi, ampak predvsem ljubezen do hribov in planinarjenja. Radost in srečo najdemo le v sebi!

Tretjo knjigo je založil Aster-MF d.o.o., Zagreb, vse drugo je opravil **Mladen Fliss**. Naslov dela je Putovanje Pere Puža: planinarima umjesto priručnika za orientaciju. Ob-

delana je orientacija na preprost način z razgovorom in zgodbicami. Obsega 51 strani tiska in ilustracij, naklada je 500 izvodov na recikliranem papirju. Zelo preproste so skice za uporabo kompasa, zapisana je celo enačba za določanje razdalje s pomočjo merjenja kota. Da ne bo pomote, celo njeno izvajanje! Tudi skica poti je predstavljena na enostaven način. Vredno jo je vzeti v roke! Prav na koncu piše o uporabi GPS in takole zaključī: »Necu ja s tim u brda. Ne da ne volim novatarije, ali strpit ću se malo. Navodno na moru to savsim dobro radi za brodove. A vjerovatno vrijedi i ono: koliko novca, toliko i muzike.« Da, s ceno raste tudi masa, ki ni več primerna za nahrbtnik. Čez čas pa bo!

B. J.

društvene novice

V spomin Vorancu in Andreji

Z veliko žalostjo v srcih in solzami v očeh sporočamo, da nas je usoda v lanskem poletju ločila od dveh mladih, ambicioznih gornikov in gorskih reševalcev.

Osamelec

SLAVICA ŠTIRN

*Obliznjen
od svetlobe
bliska,
iztegnjenih
grčavih rok*

*stoji
– prikazen –
negiben,
prikovan
k tlom.*

*Nedoumljiv
je njegov
poslednji
mir,
ko ga boža
sapa smrti.*

Lovro Cvetek-Voranc se je rodil leta 1969 v Stari Fužini. Goram se je zapisal kot mlad fantič in na njih pustil večji del svojega prekratkega življenja. Že v rani mladosti je z veseljem pomagal majariti na planinah. Ni mu bilo težko »skočiti« v dolino z nujnim sporočilom, nazaj pa se vračati s pretežkim nahrbtnikom, polnim »kešta«. Med iskanjem živine je pretaknil in spoznal vsak kotiček bližnjih gora. Vzljubil je skalo, steno.

Kmalu se je vpisal v AO Bohinj in postal dober alpinist, v zadnjem letu so ga bohinjski alpinisti izvolili za načelnika AO.

Ukvarjal se je z vsemi zvrstmi plezanja. Posebno je bil ponosen na umetni ledeni slap Pod skalco, v katerega je vsako zimo vložil veliko truda. Vsa leta se je udeleževal tudi tekmovanj v lednem plezanju in dosegal zavidljive rezultate.

Ljubezen in poznavanje gorá sta ga ob dopolnjeni polnoletnosti pripeljala v domačo GRS. S svojim znanjem in požrtvovalnostjo je bil najboljši zglede tako mlajšim kot starejšim reševalcem. Njegov smisel za humor, ki je bil v njem vedno prisoten, je bil pravi balzam za naše duše v še tako črnih situacijah. Zaradi teh svojih sposobnosti se je na predlog reševalcev izobraževal za inštruktorja in reševalca-letalca v GRS. Vsak trenutek prostega časa je namenil ohranjanju kondicije ali pa le igrivi plezariji v plezališču Pod skalco. Tako je bilo tudi tistega popoldneva večera, ko mu je usoda

pretrgala nitko življenja, nam pa vzela izrednega kolega.

Andreja Svete se je rodila 1966. leta v Kamniku pod Krimom. Po končani srednji šoli se je vpisala na medicino in študij uspešno dokončala. Hrepenenje po spoznavanju tujih dežel je združila s svojim poklicem in sodelovala kot zdravnica v misijonih. Ljubezen do gorá jo je vodila na Gorenjsko, kjer je na Jesenicah dobila redno zaposlitev. Zavest, da kot zdravnica lahko pomaga ljudem tudi v gorah, jo je zanesla k nam v Bohinj, kjer si je med reševalci in prijatelji pridobila veliko zaupanja. V GRS Bohinj je skrbela za izobraževanje reševalcev in usposabljanje pripravnikov za izpite iz prve pomoči.

Med prijatelji je veljala kot načelno, ambiciozno dekle, polno energije. Zaradi svoje ambicioznosti je bila izbrana za pripravnico zdravnico reševalko-letalko.

Želje po spoznavanju sveta so ji ostale, zato se je večkrat udeležila alpinističnih odprav v tuja gorstva. Poleg svojih ciljev v gorah in dolžnosti zdravnice na odpravah ji je veliko pomenilo spoznavanje drugih kultur, predvsem pa ljudi. Njeno videnje »Obrazov sveta«, ki jih je ujela v objektiv fotoaparata, smo imeli Bohinjci možnost videti na njeni uspeli razstavi v Domu Joža Ažmana.

Z Andrejo smo se zadnjič srečali na Vorančevem pogrebu v Srednji vasi. Toliko je imela še postoriti (specializacija, različni tečajji) pred

odhodom na Čo Oju! Andreja je vsak trenutek življenja želela polno izkoristiti, ne nazadnje za priprave na odpravo. Na Kukovi špiči je bila že večkrat, saj ji je bila za trening najbolj pri roki. Tiste meglene poletne nedelje se z nje ni več vrnila... Pridružila se je Vorancu.

Andreja in Voranc, v nas bosta ostala v najlepšem spominu. Srečni smo, da smo vaju poznali.

Robert Klančar in
bohinjski reševalci in prijatelji

Tekmovanje Mladina in gore 1999

20. novembra 1999 je bilo že 11. državno tekmovanje Mladina in gore 1999, ki so ga s skupnimi močmi pripravili OŠ Fram, PD Fram in Mladinska komisija PZS. Tekmovanja se je zaradi ponekod nemogočih vremenskih razmer (obilno snega) udeležilo 51 ekip od 71 prijavljenih. Kljub temu so se na tekmovanju zbrale ekipe iz domala celotne Slovenije.

Prva preizkušnja, ki je čakala mlade tekmovalce, je bilo pisanje testov iz znanja osnov planinske šole in gradiva Naravni park Pohorje. Odgovoriti je bilo treba na 40 vprašanj, kjer se je najbolj izkazala ekipa domačinov – OŠ Fram, ki je zbrala 71 do 80 možnih točk. V finale so se neposredno ob domačinih uvrstile še ekipe PD Vipava I, Mladi planinci, Urban, Gamsi, PD Moravče in Mladi rod.

Za zadnje prosto mesto v finalu sta se v dodatnih testih pomerili ekipi Oponke iz OŠ Franceta Bevka iz Ljubljane in OŠ Gradec iz PD Litija. Obe ekipi sta po pisnih testih namreč dosegli isto število točk. Dodatni testi so imeli 10 vprašanj: pri prvih šestih vprašanjih je bilo potrebno obkrožiti pravičen odgovor, pri zadnjih štirih pa napisati pravičen odgovor. Pri teh testih je bila uspešnejša ekipa Oponke iz Ljubljane, ki je dosegla 16 točk od 20 možnih, medtem ko je ekipi OŠ Gradec uspelo zbrati vsega 6 točk. Oponke so se tako kot zadnje uvrstile v finale, kjer je nastopilo 8 ekip.

Finale je bilo v obliki kviza pred občinstvom v telovadnici OŠ Fram. Ekipe so odgovarjale na zastavljena vprašanja, za kar so imele na voljo 20 sekund. V rednem delu kviza

Andreja in Voranc med pogovorom v Italijanskih Dolomitih. Voranc in Andreja sta na desni strani fotografije

za je bilo zastavljenih 12 vprašanj, ki so že tudi dala zmagovalca: to je bila ekipa Mladi planinci iz OŠ Braslovče, ki je zbrala 20 točk. Na drugem mestu sta bili izenačeni ekipi Urban in Oponke, ki sta morali odgovarjati na dodatna vprašanja, ki so jih zastavljali do odločitve, ki je bila znana po četrtem dodatnem vprašanju. Končni vrstni red je bil tako znan in je takle:

1. Mladi planinci (OŠ Braslovče) 20 točk, 2. Urban (OŠ dr. Franceta Prešerna, Ribnica), 17 točk (6 točk v dodatnih vprašanjih), 3. Oponke (OŠ Franceta Bevka, Ljubljana) 17 točk (4 točke v dodatnih vprašanjih), 4. Gamsi (OŠ Ivana Groharja, Škofja Loka), 16 točk, 5. OŠ Fram 15 točk, 6. PD Vipava 14 točk, 7. PD Moravče (OŠ J. Vega Moravče) 13 točk, 8. Mladi rod (OŠ Petra Kavčiča, Škofja Loka) 10 točk.

Prva ekipa je za nagrado prejela tabor v tujini za pet oseb, ki ga poudarja MK PZS, druga ekipa bo 5 dni prebila v slovenskih gorah, kar sta ji omogočila PD Radovljica in PD Jesenice, za tretjo ekipo pa je poskrbelo PD Kranj z vikend paketom v eni od njihovih postojank. Tudi druge ekipe iz finala niso odšle domov praznih rok, saj so dobile praktične in knjižne nagrade, ki so jih prispevali sponzorji tekmovanja.

Sponzorji tekmovanja Mladina in gore 1999, ki so prispevali nagrade Mladinski komisiji PZS, so Zavod Republike Slovenije za šport (ZRSS), PD Radovljica, PD Jesenice, PD Kranj, Založba PZS, Annapurma, Hervis d.o.o., Sidarta, Alpina – tovarna obutve d.d. Žiri, Mladinska knjiga – Tiskarna d.d., Mladinska knjiga – Založba d.d., Bogo Šport, Induplati, Dumo d.o.o.

Zahvala gre tako vsem sponzorjem kot tudi vsem, ki so sodelovali pri pripravi tekmovanja, in sicer: piscu gradiva Naravni park Pohorje **Alešu Potisku**, piscem vprašanj **Bojanu Rotovniku**, **Alešu Preglu** in **Mariji Benčina**, pregledovalcem usklajenosti in primernosti vprašanj z gradivom **Borutu Peršolji** in **Emilu Pevcu** ter še **Janezu Medvedu**, **Jožetu Bobovniku**, **Vlasti Bobovnik** in **Brigiti Vabič**. Hvala tudi vsem, ki so bili še drugače povezani s pripravo in izvedbo tekmovanja.

Vodja tekmovanja
Peter Šilak

Četrto stoletje PD Sovodenj

25 let Planinskega društva Sovodenj so slovesno proslavili 5. septembra lani pred kočjo na Ermanovcu. Slavnostni govornik je bil načelnik komisije za pota pri PZS **Tone Tomše**, v kulturnem sporedu pa so sodelovali Kvartet Krehovci, citrarki **Jerca** in **Katarina Kramar**, recitatorki **Martina** in **Jerca** ter četrtošolka **Anica**, učenka PŠ Sovodenj. Zasluznim so podelili priznanja in častne znake PZS.

Kar nekaj prebivalcev Sovodnja in okoliških zaselkov je že pred desetletji rado zahajalo v hribe in v gore. Zato so se odločili ustanoviti Planinsko društvo Sovodenj. Pisal se je datum 14. december 1974, ko se je na ustanovnem občnem zboru v dvorani zadrufnega doma na Sovodnju zbralo 45 ljubiteljev planin in gorske narave. Izvoljen je bil 7-članski upravni in 3-članski nadzorni odbor. Sestavljali so ju **Danica Bevk**, **Janez Dolinar**, **Marija Eržen**, **Slavko Hribar**, **Janko Kalan**, **Bernard Pagon** (pokojni), **Franc Pintar**, **Marinka Pisk** (pokojna), **Zinka Slabe** in **Bernard Velikonja**.

Društvo je bilo že takoj v začetku zelo delavno. Svoje aktivnosti je usmerilo v pridobivanje članstva, oblikovalo odsek markacistov, vodnikov in mladih planincev, pripravljalo predavanja in planinske izlete. Svoje člane je pošiljalo tudi na različne tečaje.

Že čez eno leto je upravni odbor razpravljalo o možnosti za gradnjo planinske postojanke na Ermanovcu. V začetku je bila gradnja zamišljena v sodelovanju s turističnim društvom Sovodenj, pozneje, leta 1979, pa je le-to planinskemu društvu podarilo polovico kupljene parcele. Prva dela so se začela 11. aprila 1976. Gradnja je potekala postopoma vse do 7. septembra 1986, ko je bila kočja uradno predana namenu.

V društvu se je marsikaj dogajalo. Leta 1977 je za nekaj let na podružnični šoli Sovodenj delovala planinska šola. Leta 1984 so na Ermanovcu pripravili Srečanje slovenskih planincev. Tudi »Osina po-

doknica« je že bila tam. Nekajkrat so se ob kočji pod gozdičkom zbrali harmonikarji. PD in Gorenjski glas sta poskrbela za »Novinarsko popoldne« na Ermanovcu. Prireditvi, na kateri so zadnjih 9 oziroma 6 let sovodenjski planinci najbolj ponosni, pa sta »Srečanje citrarjev« in »Šport – glasba –ples«. Eno od jesenskih nedelj s poučno in zanimivo razstavo gob popestri gobarska družina iz Škofje Loke.

Številno članstva je prva leta po ustanovitvi močno poraslo, kasneje nekoliko upadlo in sedaj bi jih našteali približno 70. Društvu so do sedaj predsedovali štirje predsedniki: **Slavko Hribar**, **Dušan Platiša**, **Janez Primožič** in **Lovro Telban**.

Vseskozi so pri društvu zelo delovni markacisti, ki vzorno skrbijo za dostope do kočje na Ermanovcu, in sicer s Trebije, s Hotavelj preko Slajke, s Sovodnja preko Podjelovega Brda in iz bolnice Franja. Tu čez vodita tudi Loška in Slovenska planinska pot naprej proti Bevkovemu vrhu in Sivki. Tudi za te poti poskrbijo in se potrudijo zagotoviti možnost žigovanja planincem in naključnim popotnikom predvsem na Bevkovem vrhu, kjer blazinica za žige »tako rada dobi noge«. Pohvalijo pa se lahko tudi z dobrim sodelovanjem z markacisti PD Cerčno in Idrinja.

Planinski vodniki organizirajo in vodijo tradicionalne pohode in izlete za člane. Že kar nekaj let spremljajo na pomladnem planinsko-turističnem izletu učence in starše podružnične šole Sovodenj. Društvo ta izlet tudi finančno podpre. Lani so uspešno organizirali in izpeljali novoletni pohod na Bevkov vrh. Njihova je bila tudi ideja »Štirje letni časi na Ermanovcu«, ki se je začela predlanskega maja in je 42 vztrajnim pohodnikom že prinesla prvo značko.

Mnogo prostovoljnih delovnih ur je bilo potrebnih in zbrati je bilo treba dosti denarja, da planince in druge popotnike lahko sprejme tako urejena kočja. Seveda pa kljub vsemu trudu članov ne bi nič pomagalo, če v kočji ne bi imeli vestnih in skrbnih oskrbnikov, kakršna sta **Jelka** in **Janko Čadež**. Že urejena okolica pove marsikaj o ljudeh, ki tu

sprejemajo goste. Koča, postavljena ob rob gozda, dostopna z vseh strani, peš, s kolesom, avtom ali celo avtobusom, lahko sprejme 45 popotnikov v gostinski sobi in več sto zunaj na trati. V sobah je 14 postelj in na podstrešju – od lanske pomladi – 35 skupnih ležišč. Za obiskovalce je odprta vsak dan (razen ob torkih), od 27. aprila do 15. oktobra, ostali čas pa ob sobotah, nedeljah in praznikih.

Društvo je v zadnjih letih veselo tudi podpore občine, predvsem finančne, in sodelovanja z gasilskim društvom Sovodenj, saj le-to priskoči na pomoč ob pomanjkanju vode v koči ali pa mladi gasilci pomagajo kot redarji na prireditvah.

Kar prava prijatelja pa sta postala Planinsko društvo in Gorenjski glas, saj je prav ta ponesel glas o citiranih in športnikih ter gobarjih na Ermanovcu med bralce širom Gorenjske in še čez. Da bi le še dolgo bilo tako, pravijo planinci s Sovodnja.

Milka Burnik

Ustanovili planinsko društvo v Nazarjah

Na ustanovnem občnem zboru planinskega društva so se konec lanskega leta v dvorani nazarskega delavskega doma zbrali ljubitelji planin in lepe narave iz Nazarj in okolice. Ideja o lastnem društvu ni nova, pobudniki pa so pred tem dejanjem opravili vse potrebno, kar so prisotni na ustanovnem zboru potrdili in tako postavili temelje za bodoče delo. Drži namreč trditev, da je v občini Nazarje precej planincev, ki so se vključevali v delo sosednjih društev ali pa v planinski organizaciji sploh niso bili aktivno dejavni.

Na ustanovnem zborovanju so opravili zahtevane postopke, sprejeli pravila in izvolili organe novega društva. Devetčlanski upravni odbor je predsednika društva izvolil na svoji prvi seji, izvolili so tudi nadzorni odbor in častno razsodišče ter sprejeli okvirni program dela.

Zbranim je spregovoril dolgoletni

planinski prijatelj **Božo Jordan**, ki je izrazil posebno veselje ob ustanovitvi društva, ob tej priložnosti pa je novoustanovljenemu društvu dal obilo koristnih napotkov. Posebej je govoril o pomenu mladinskega odseka, več kot dobrodošli so bili napotki glede urejanja načrtovanih planinskih poti, popotnico bodočemu delu pa je strnil z besedami, naj si za začetek zastavijo skromen in dosegljiv delovni program. Tako bodo ob prvem občnem zboru zadovoljni z doseženim, na tej podlagi bodo lahko zastavili bolj smeje naloge.

Ustanovitelje društva je pozdravil tudi nazarski župan **Ivan Purnat**, vesel ob ustanovitvi novega društva, saj z njim občina tudi po društveni plati postaja prava in polnejša. Ob novem proračunskem porabniku je posebej poudaril, da za taka združevanja krajanov, ki ljubijo gore in naravo, gotovo ne bo težav pri zagotavljanju sredstev za redno dejavnost. Izrazil je lepe želje za plodno delo ter obljubil sodelovanje in pomoč.

V prvem mandatu so bili v upravni odbor izvoljeni **Martin Dušič**, **Srečo Uzar**, **Janez Nadvežnik**, **Aleksander Klemše**, **Sandi Grudnik**, **Andreja Mavrič**, **Janez Plešnik**, **Marjan Ostruh** in **Zvone Poličnik**, v nadzorni odbor **Bojan Golob**, **Tatjana Mohorič** in **Stane Žvipelj**, v častnem razsodišču pa so **Jože Štiglic**, **Olga Klemše**, **Stanka Bastl**, **Cveto Zagorc** in **Fanika Dobnik**.

Edi Mavrič-Savinčan

Odprta prenovljena koča na Krvavcu

V okviru praznovanj 100-letnice kranjskega planinstva so ob začetku zimske sezone lanske pozno jesen na Krvavcu na Gospincu odprli sodobno prenovljeno planinsko postojanko. Planinsko društvo Kranj je v dveh letih skladno s sanitarnimi in tehničnimi predpisi posodobilo in preuredilo kuhinjo in bivalni prostor. Uredili so prezračevanje,

Obnovljen dom na Krvavcu je simbolično odprl eden od prvih povojnih podpredsednikov PD Kranj Rado Carman.

zamenjali talne obloge in poskrbeli za leseno opremo iz jezerskega macesna. Posebno pomembna je ureditev čistilnih sistemov, to je oljnih filtrov, in odvod odpadnih vodá v čistilno napravo. To je veliko in silno pomembno opravilo, ki se vključuje v celoten krvavški sistem, hkrati pa so kranjski planinci s to obnovo poskrbeli tudi za prijetnejše počutje planincev in drugih obiskovalcev Krvavca in seveda planinskega doma, ki je že po tradiciji namenjen predvsem mladim. Pri tem ne gre le za posameznike, temveč tudi za različne oblike šole v naravi, za smučarske in planinske tečaje in podobno; to je, skratka, zato-čišče tistih, ki imajo nekoliko plitvejši žep.

Planinsko postojanko so na tej lokaciji zgradili kot barako že leta 1959, ko je Planinsko društvo Kranj gradilo na Krvavcu hotel, tovorno žičnico, elektrovod in vodovod. Zaradi preobsežnega obsega dejavnosti in izredno velikih stroškov so leta 1975 vse to odstopili takratni občini Kranj, planincem pa je po pogodbi na Krvavcu ostalo zavetišče GRS in lokacija, na kateri stoji današnji dom, ki so ga enakega videza, kot je sedanji, zgradili leta 1977.

Zadnja investicija oziroma naložba 45

Planinski dom na Krvavcu v tem smučarskem elitnem središču lepo popularizira planinstvo.

je vredna dobrih 20 milijonov tolarjev, prištetemo pa lahko še enak znesek v obliki prostovoljnega dela in donatorstva. Obnova planinskega doma na Krvavcu s tem še ni končana. V Planinskem društvu Kranj načrtujejo, da bodo letos tekoče gorivo zamenjali s plinom, v okviru finančnih možnosti pa adaptirali tudi spalne in druge infrastrukturne prostore.

Obnovljen dom je odprl eden od prvih povojnih podpredsednikov kranjskega planinskega društva **Rado Čarman**, ki je »star Krvavčan«, po-znavalec Krvavca, ki tudi živi pod Krvavcem. Slovesnosti se je udeležil tudi župan Mestne občine Kranj in predsednik častnega odbora za pripravo 100-letnice **Mohor Bogataj**, ki je poudaril pomembnost dela Planinskega društva Kranj, še posebej dosežke v jubilejnem letu, za kar gre posebna zahvala vodstvu planinskega društva. Tudi novi direktor RTC Krvavec **Tomaz Šumi** je pozdravil odločitev planinskega društva za to investicijo in poudaril, da mu ni žal, da je pri investiciji po svojih močeh pomagal tudi RTC Krvavec. Podobnih misli je bil tudi predstavnik Planinske zveze Slovenije **Danilo Sbrizaj**, ki je pohvalil dosežene rezultate ter skrbno delo Planinske-

ga društva Kranj, pri čemer je še posebej izpostavil njihovo skrb in odgovornost za čisto okolje, še predvsem za čisto podtalnico, k čemur so prispevali z vgraditvijo čistilne naprave za odpadne vode. – Domačin izpod Krvavca, predstavnik pašne skupnosti in lastnik velikih pašnih površin na Krvavcu **Florjan Slatnar-Ambružar** je pohvalil dosežke Planinskega društva Kranj. Poudaril je, da je to mesto prijetno zatočišče za obiskovalce kakor tudi za domačine Krvavca. Pohvalil je še pobudo, da bi na Krvavcu pospeševali planšarstvo in rekreativno planinstvo, s čimer bi Krvavec naredili simpatičen in privlačen tudi poleti. K temu bi zanesljivo prispevalo tudi stalno obratovanje žičnice.

Predsednik Planinskega društva Kranj **Franc Ekar** se je v sklepnem govoru zahvalil vsem, ki so pomagali pri realizaciji projekta, še posebej pa Gospodarskemu odseku in delavcem PD Kranj, ki so s skrbnim delom in gospodarjenjem ustvarili sredstva, da so lahko uresničili omenjeni projekt. Zahvalil se je tudi RTC Krvavec, Planinski zvezi ter izvajalcem in obrtnikom, ki so po dejanskih stroških izvajali težka dela na višini 1500 metrov. Poudaril je še ekološki načrt in program dela za leto 2000, ki vključuje že izdelan projekt čistilne naprave v okviru programa Phare. Gre za skupen projekt Slovenije in Avstrije, in sicer za 100 tisoč DEM vreden sistem in naprave za čiščenje odpadnih vod pri planinskem domu na Kališču. To je izjemno pomembna odločitev, še

predvsem zato, ker je Kališče nad vodnimi izviri, kjer so zajetja za pitno vodo za bašeljski vodovod, ki je napeljan izpod gorā do Kranja. Pohvalil je tudi občino Preddvor in tamkajšnjo Planinsko sekcijo, največ v zvezi s skoraj končanim projektom zaščite Hudičevega boršta v Zaplati. To je pomembno dejanje za ohranitev prvobitnosti in atraktivnega gozda sredi Zaplate. Pomembne so tudi nadaljnje pobude glede zaščite vodnih visokogorskih območij, od koder se steka del vodā v Čemšenik, kjer so vodna zajetja za Kokro, Preddvor ter kranjsko in druga območja.

Športni dan na Koradi

Lanskega 6. oktobra zjutraj smo se učenci tretjega in četrtega razreda osnovne šole iz Dornberka zbrali pred šolo, vsi športno oblečeni, ker smo bili namenjeni na planinski pohod na Korado. V nahrbtnikih smo imeli hrano in pijačo, nekateri učenci, ki so pogostejši obiskovalci gora, pa tudi planinske izkaznice. Spremljali so nas ravnatelj in razredničarke. Med vožnjo smo si krajšali čas s petjem, prisluhnili pa smo tudi ravnatelju, ki nam je povedal, kam smo namenjeni in kdaj se vrnemo ter nam opisal pot. Avtobus nas je pripeljal do konca asfaltirane ceste, ki se že vzpenja na Korado, naprej pa smo se odpravili peš po makadamski poti. Ravnatelj je imel s seboj tudi posebne palice kot pripomoček za hojo v planine, ki jih je nekaterim posodil, da so jih preizkusili.

Skupinska slika učencev 3. in 4. razreda OŠ Dornberk in Prvačina na vrhu Korade

Pot je bila prijetna in zabavna, a je prehitro minila. Prišli smo do planinske kočice pod vrhom Korade in posedli po klopeh pred njo. Vsakemu je oskrbnik kočice ponudil skodelico vročega čaja, tam pa smo tudi pomalicali. Zatem smo nadaljevali pot do vrha Korade, kjer nas je ravnatelj fotografiral. Imeli smo zelo lep razgled na Julijske Alpe.

Vračali smo se po drugi poti mimo majhne zanimive cerkvice. Ko smo prišli na cesto, nas je tam šofer že čakal. Pot do doma je bila zelo mirna, ker smo bili utrujeni. Nekateri so celo zaspali.

Športni dan mi je bil zelo všeč in si želim, da bi bilo takih dni še veliko, saj bi mi vsi ostali v prav lepem spominu.

Andreja Kavčič,
OŠ Dornberk

13. popotovanje od Litije do Čateža

Naneslo je, da je trinajsto popotovanje od Litije do Čateža lani padlo ravno na 13. november. Vendar je bila trinajstica za mnogo tisočev popotnikov kar srečna številka. Vreme se je kljub grozeči jutranji megli ves dan dobro držalo in glede na veselo vzdušje na razhodnji so bili popotniki zadovoljni in niti ne preveč utrujeni. Uradni podatki o udeležbi se gibljejo med 12.000 in 15.000 udeležencev.

V Litiji na štartu smo ob plačilu štartnine poleg spominskih priponk dobili še knjigo in kokto. No, saj razumemo: podarjenemu konju se ne sme gledati v zobe – a vendar – zelo nepraktično je nositi steklenico kokte (posebno, če jih nosiš za več članov družine v nahrbtniku) po poti s seboj. Zelo pa smo se razveselili knjžice oz. brošure Popotovanje po Levstikovi poti. V sodelovanju s sponzorji jo je izdal **Rudi Bregar** oziroma njegova blagovna znamka. Mislím, da smo knjžice veseli tisti, ki Levstikovo popotovanje že imamo na knjižnih policah, a smo že malce pozabili podrobnosti o Franu, Radivoju in Tari, kot tudi tisti, ki bodo dobili v njej vse potrebno za

šolske spise in naloge. Posebno še, ker je v knjžici tudi Levstikov zapis iz minule srečne mladosti in Stritarjev odlomek o Levstiku, najbolj pa je dobrodošel **dr. Matjaž Kmecl** z vedno novimi pogledi na popotovanje tako v fizičnem kot duhovnem smislu.

Pot nam je zdaj zares že dobro znana. Četudi se ne bi valile cele kolone pred nami, bi zlahka ubirali poti in stezice z Levstikovimi stopinjami, saj smo jih lani premerili že dvanajstič (le prvič nas ni bilo zraven!). Prav na začetku smo z družino hodili na te pohode z vlakom, zdaj pa že nekaj let za organiziran prevoz poskrbi naše Planinsko društvo Radovljica, kar je seveda *najbolj udobno*. Med enim in drugim pohodom je vseeno 364 dni in vsak od njih ima svojo težo, zato marsikaj uide iz spomina in vsako leto znova na poti odkrivamo kaj novega.

V Medvedovi sušilnici sadja smo kot vedno kupili krljje. Eden v skupini je nabavil hrušove, drugi jabolčne, tretji pa suhe slive, tako da smo med potjo lahko okušali slast teh že preveč pozabljenih domačih dobrot.

Na Libergi je bila gneča, a po dveh urah hoje se je bilo treba podpreti, posebno še, ker vemo, da imajo tam zelo okusne domače pečenice in kisló zelje.

Malo nad Libergo nas je prehitel predsednik **Milan Kučan**, popolnoma neupadljiv med množico pohodnikov. Kako veseli smo bili, ko smo ga pri kapelici pod Grmado, kjer si je s svojimi spremljevalci oddihoval, znova srečali in pozdravili! Na pripombo, da letos ne bo rekorda, je odgovoril: »Kako da ne?« Pa res je bil. Če že drugačen ne, v številu udeležencev prav gotovo. Predsednik nas je kajpak kasneje še enkrat prehitel in bil pred nami mnogo prej, tako da smo njegove besede, če je na Čatežu kaj povedal, žal zamudili.

Med potjo je bilo mnogo raznovrstne ponudbe: klobase, hot dog, enolončnice, pecivo, kava, žganje, novo vino. Neki iznajdljivi trgovec je celo ponujal čipke, ki sicer v teh krajih niso doma, a kaj hočemo, posel je posel... V promet so dobro

še tudi posebno oblikovane steklenice. Posebna pogruntavščina oziroma limanice (ampak ne samo za Gorenjce!) so bile postojanke z napisu »brezplačen čaj«. Vsak deseti pa je morda kupil tudi kaj drugega zraven...

Pri Kotarju v Moravčah, prav pred Tonino hišo, je igral pihalni orkester. Gospod **Lado Kotar** je v samozaložbi izdal dve vrsti razglednic s Tonino hišo. Njegova žena Lojzka je imela lani v kuhinji dodatno pomoč, da so pohodnikom lahko ponudili poleg doma pečenega peciva in odličnega cvička tudi tople jedi. Pri Resnikovi kašči, kjer je tretji kontrolni žig, je bila gneča taka, da do dišečih dobrot sploh nismo mogli. Kdor je na tej točki omagal in ni mogel nadaljevati več kot teh 16,8 km, si je lahko privoščil avtobusni prevoz na Čatež, vendar se mu je potovanje klub temu v celoti priznalo. Zavod za šolstvo in šport je lansko prireditev uvrstil v koledar šolskih športnih prireditev, zato je bilo med udeleženci mnogo mladi-
ne.

Popotovanje poteka po ozemlju dveh občin in dolgo se niso mogli sporazumeti, kdo bo pri organiziranju komu kaj popustil. Glavni organizator in pobudnik Levstikove poti Rudi Bregar iz Litije ima Projekt Levstikova pot registriran in zaščiten kot blagovno in storitveno znamko. Razhodnjo, kot se imenuje prireditev na Čatežu, pa so hoteli organizirati prebivalci občine Trebnje. Lani so se dokončno sporazumeli, da bo popotovanje organiziral avtor in lastnik blagovne znamke, zaključno prireditev pa Turistično društvo Čatež.

Člani tega društva so res prizadevni in njihovo vsestransko aktivnost je treba pohvaliti. S pomočjo sponzorjev so izdali čudovito razglednico Čateža, ki so jo pohodnikom delili zastonj. Prav tako so nas razveselili tudi z brezplačno delitvijo čaja in pečenega kostonja. Presenečajo pa gostinci oziroma njihova iznajdljivost. Že ob 14. uri jim je zmanjkalo kotleto in izgovor, češ da niso upali pripraviti preveč, je bil čisti nesmisel.

Na stojnicah so ponujali tudi brezplačni turistični material. Občina Trebnje se je izredno potrudila in pripravila vrsto živopisanih zloženkov o posameznih krajih, dolinah, vinskih cestah in drugih privlačnostih občine.

V programu sta sodelovali godbi na pihala iz Litije in Trebnjega, slednji so imeli s seboj mažoretke; prepevali so pevski zbori iz Čateža, Mokronoga, Mirne, Veliškega Gabra, zaplesala je čateška plesna skupina »Čateške črtice«. Program je povezovala igralka **Simona Zorc Ramovš**, slavnostni govor je imel poslanec **Tone Anderlič**, večistočglavo množico pa so nagovorili tudi trebanjski in litijski župan, predsednik KS Čatež in organizator pohoda Rudi Bregar.

Zavrtili smo se tudi ob zvokih ansambla »Mi trije in še eden«. Da smo poskušali tudi novo vino, tega menda ni treba posebej praviti. Saj je bila vendar sobota svetega Martina, enega od naših najprijaznejših svetnikov.

Ivanka Korošec

Po Šavrinskih hribih iz Kopa do Dragonje

Kot vsako tretjo soboto tudi v mesecu smo se koprski »Viharniki« v lanskem novembru namenili na planinski pohod po Šavrinskem gričevju, v sanjavo Istro. Čeprav vremenska napoved za soboto, 20. novembra, ni bila najbolj spodbudna, nismo oklevali. Na srečo pa se napovedovalci vremena kdaj tudi zmotijo in tisto soboto me je navsezgodaj pozdravila kraljevsko bleščeča Danica sredi iskrivega zvezdnega vesolja. Rojeval se je hladen, a jasen dan, kot naročen za naš pohod. Krožna planinska pot Vinka Lovrečiča se nam je zdela cela prekratka in namenili smo jo podaljšati tja do Dragonje.

Na pot smo krenili iz Škocjana, nad Kampelom zakoračili na Pot Vinka Lovrečiča in se v ključih po goščavi hitro vzpenjali na Pomjanski hrib. Drevje je bilo – začuda – kljub pozni jeseni še vedno polno listja; kaže, da listje dolgo ni odpadlo zaradi neobičajno tople jeseni, ko je drevje

celo na novo poganjalo in je ena od mojih jablan na Gabrcu v začetku novembra celo zacvetela.

Med hojo si ne moreš kaj, da se ne bi večkrat ustavil in se ozrl naokoli. Kot slikar na paleti jesen meša in čara mavrično mešanico barv in odtenkov v naravi; najbolj izstopa ruj z zlatorumenim in škrlatno-rdečim žarom, porumenele hraste, kostanje in jesene pa poživlja zelenilo borov, brinja in bršljana. Ta pisani svet je tega dne prišel še posebej do izraza zaradi snega, ki je prejšnji dan pobelil hrib in dol.

Svet se dviga in z njim se kot po stopnicah dvigamo tudi mi in na vsaki »stopnici« se razgled odpira vedno dalje in globlje; prav božanski razgled pa se razgrne s Pomjana (360 m), najvišjega hriba in vasi v slovenski Istri. V sončnem dnevu svetloba lije z neba in s snega in v modri nebesni svod so se ostro zarisali pobeljeni grebeni Kojnika, Lipnika in Slavnika z njegovo Grmado; izza Miljskih hribov pa se razpenja čarobna veriga alpskih snežnikov z očakom Triglavom. Pod nami je kot na dlani Tržaški zaliv in v soncu nam njegova bleščeča pozlata kar vid jemlje, dokler pogled ne zaplava v beneško dalj in je pristane na obrisu piranskega rta s cerkvijo sv. Jurija. Tudi zgornja pomjanska cerkev iz leta 1222 je posvečena istemu svetniku; po arhitekturi in po mogočnem ločeno stoječem zvoniku iz sivega peščenjaka v mnogočem spominja na znamenito piransko cerkev.

S Pomjana se spustimo v dolino Dragonje po pobočju s številnimi dragami, potočki in slapovi. Po goščavi se pod starodavno in častitljivo Koštabono prebijemo do največjega in najlepšega slapa Supota, kjer istoimenski potok pada kakšnih 10 metrov čez prag debelih kamnitih plošč, pod katerimi je voda izdoblila slikovit spodmol in tolmun. Kmalu goščavo in strmino zamenjajo položni vinogradi, med katerimi se srebrijo oljčni nasadi, pogled pa seveda pritegnejo tudi istrske lepote – v nebo kipeče elegantne ciprese.

In že smo v dolini – pri sotočju Dragonje in Rokave (Pinjevca) in pri slapu Škrline, kjer se skoraj ponovi

slika Supota: čez gladke kamnite plošče – škrlti žubori Rokava s spodmolom, ki ga je padajoča voda izdoblila v mehkejšem flišu. Dolina je slikovita, idilična in človeka prevzame milina tega pravljirnega sveta. Ob rekah se vrstijo drug za drugim opuščeni mlini, na levem bregu se vzdigujejo strme gole flišne stene – klifi, visoko na slemenu Briča pa se kot mogočna straža ob bližnji meji s Hrvaško v dolgem drevoredu vrstijo in režejo zrak vitke in visoke ciprese.

A tudi v to sanjsko dolino so vdrl samopašni naduteži in začeli neusmiljeno »posiljevati« naravo, njeno podobo, dušo in utrip. Človeka prav zaboli srce, ko vidi, kako je nekdo vandalsko z buldožerjem razril nekaj sto metrov starodavne struge Rokave navzgor od Škrlin; menda je iskal in nabiral škrlti. Slaba popotnica snujočemu se naravnemu parku in kaj slabo spričevalo občini in pristojnim službam; čeprav nekateri cinično govorijo o malenkosti, gre dejansko za nezacelljivo rano v prvinsko naravo in za veliko, usodno »malenkost«. Grenka kaplja pelina je kanila v čašo opojnosti, ki nam jo je narava darežljivo polnila tega lepega dne. Iz doline Rokave smo se vzpeli na Marezige in prek Montinjana in Vanganela se nas je 31 pohodnikov spustilo proti Koprju in po osmih urah – od tega šest ur in pol efektivne hoje – smo se zdravi in čili vrnili domov.

Pavel Pavlovec,
Koper

Zahvala

Zahvaljujem se nesebični pomoči reševalcev in Jocota iz Medvod ob moji nesreči pri plezanju v Kovačevem turncu 6. junija 1999. Prav tako se zahvaljujem osebjem urgentnega oddelka v ljubljanskem Kliničnem centru, kjer so mi po nesreči izdatno in dobro pomagali.

Dušan Košir st.,
Ljubljana

Mali oglasi

Šoli, društvu ali posamezniku podarjam Planinske vestnike od letnika 1985 do 1998, od katerih nekateri niso kompletni.

Dr. Ivo Valič, Triglavška c. 28,
4264 Bohinjska Bistrica

Beti

BETI priznana proizvajalka tekstilnih izdelkov z več kot 40 let zaupanja vredno tradicijo, vam je pripravila spodnje perilo **BETI THERM**, ki ima naslednje lastnosti:

- zadržuje telesno temperaturo in varuje pred mrazom,
- je antibakterijsko,
- ima mehak otip in se prilagaja telesu,
- je prijetno in udobno za nošenje,
- je pralno obstojno (preprosto vzdrževanje),
- se hitro suši,
- **OHRANJA ZDRAVJE.**

BETI THERM, perilo z že preizkušenimi lastnostmi, **priporočamo pri delu na polju, v gozdu, vinogradu** in tudi pri vsakdanjem nošenju. Zlasti nepogrešljive so spodnje majice in pulji v beli, marelični, temno zeleni in temno modri barvi.

POIZKUSITE, ZADOVOLJNI BOSTE!

Perilo **BETI THERM** pošiljamo po povzetju. **Cene so od 2.695 SIT naprej za majico s kratkimi rokavi, pa od 4.262 SIT naprej za puli z dolgimi rokavi.**

Beti therm polipropilensko pletivo zadržuje telesno temperaturo in prenaša vlago navzven.

Beti therm 100% bombaž pospeši prenos vlage.

BETI MODNA OBLAČILA d.o.o.

Tovarniška 2

8330 Metlika

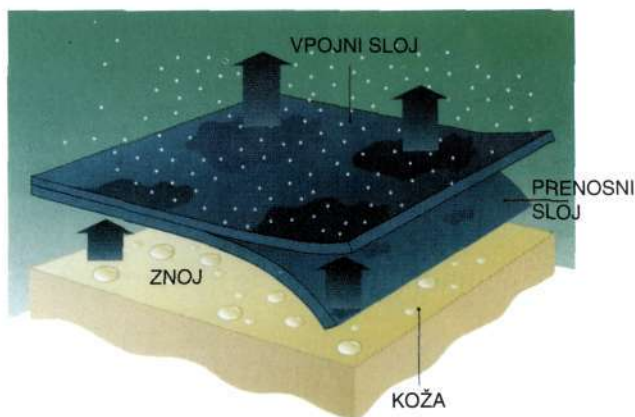
Prodajna služba:

tel.: 068/638-175, 638-144

fax: 068/638-190

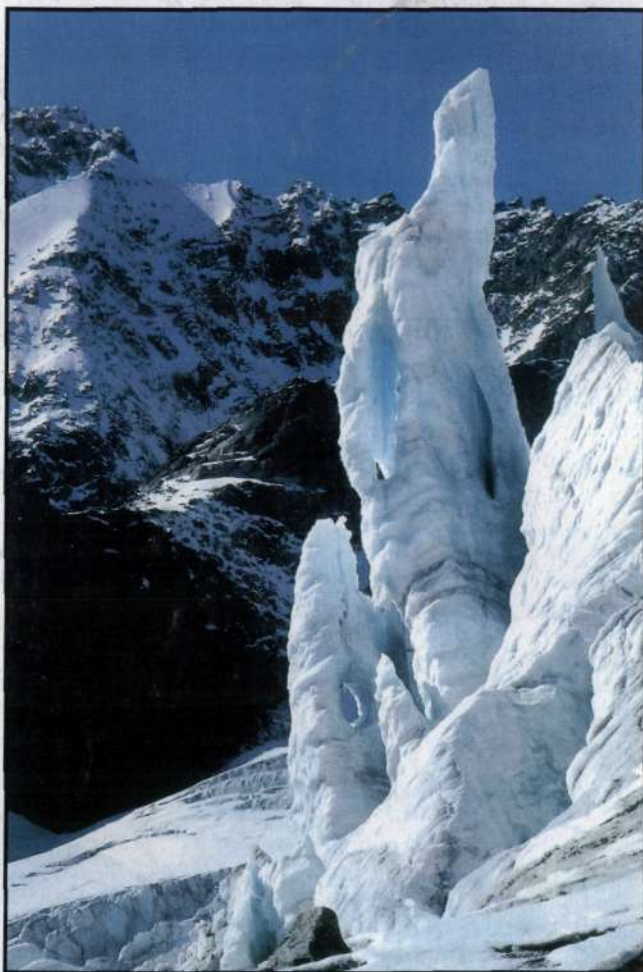
Industrijska prodajalna:

tel.: 068/638-170

BETI THERM®

VSE ZA POHODNIŠTVO PROSTO PLEZANJE ALPINIZEM

GOSPOSVETSKA 3, 1000 LJUBLJANA, TELEFON: 061 1257 126